

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Filologie – český jazyk

Petra Bulejčíková

Problematika spisovnosti se zřetelem k výuce češtiny jako cizího jazyka
Standard Language with Regard to Teaching Czech as a Foreign Language

Disertační práce

vedoucí práce – Doc. RNDr. Karel Oliva, Dr.

2014

„Prohlašuji, že jsem disertační práci napsala samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.“

Petra Bulejčíková

Děkuji svému školiteli doc. RNDr. Karlu Olivovi, Dr., za vedení, velkou podporu a trpělivost v průběhu celého mého studia a při psaní této práce.

PhDr. Jarmile Bachmannové, CSc., děkuji za dialektologickou konzultaci a pomoc s přípravou nahrávek, které doplňují návrh vřadit dialektické texty do výuky češtiny jako cizího jazyka.

Velice děkuji PhDr. M. Šipkové, CSc., a PhDr. J. Balharovi, CSc., kteří upravili nářeční texty tak, aby skutečně odpovídaly danému dialektu, a navíc je i ochotně namluvili.

Dále děkuji paní Friderice Komárkové za konzultaci o vyučování němčiny jako cizího jazyka a také za pohled na stratifikaci českého jazyka z hlediska nerodilé mluvčí.

Mé díky patří Marku Fitzhenrymu, Danielu Fordovi, Zacharymu Hughesovi, Charlesi du Partovi, Peteru Ringovi, Racheal Reaevesové, Margaret Ross-Martinové a Randi Wilsonové za jejich ochotu a odvahu k pořizování nahrávek.

Petra Bulejčíková

Obsah

Abstrakt	4
Abstract	5
Úvod.....	6
1. Teorie jazykové kultury a didaktika cizích jazyků.....	8
2. Definice spisovné a obecné češtiny.....	11
Spisovnost a norma	15
Diglosie	17
Diskuse o spisovné češtině.....	21
Koncept minimální intervence	24
Vliv kodifikace na vyučování češtiny jako cizího jazyka	25
3. Opozice spisovnost – nespisovnost; psanost – mluvenost	28
4. Nespisovná čeština ve výuce češtiny jako cizího jazyka podle Společného evropského referenčního rámce.....	41
5. Tzv. Foreigner Talk.....	49
Česká „řeč k cizincům“ (český Foreigner Talk)	49
Nespisovný jazyk ve Foreigner Talk.....	50
Pragmatická hlediska, sociokulturní aspekty	50
6. Obecná čeština ve vyučování češtiny jako cizího jazyka.....	52
Obecná čeština, nebo dialekty?	52
Postoje k obecné češtině v komunikaci Čech - cizinec	53
Postupy prezentace obecné češtiny u různých vyučujících.....	55
Obecná čeština v učebnicích	56
Úroveň A1	57
Úroveň A2.....	64
Úroveň B1	65
Úroveň B2	68
7. Vyučování angličtiny a němčiny jako cizích jazyků.....	70
8. Reálná komunikace mezi cizinci a českými mluvčími	76
9. Návrh řešení současného stavu ve výuce	87
9.1. Informovat o situačním zakotvení jednotlivých variet jazyka	88
9.2. Informovat o existenci rozdílů mezi psanou a mluvenou formou jazyka	92
9.3. Rozvíjet dovednost porozumět klíčové informaci.....	94
9.4. Informovat o existenci, vysoké frekvenci a základních způsobech tvoření deminutiv a univerbizovaných lexikálních jednotek.....	97
9.5. Informovat o existenci dialektů.....	102
10. Závěr.....	109
Literatura:	111
Příloha: Přepisy nahrávek.....	119

Abstrakt

Disertační práce nahlíží problematiku stratifikace českého národního jazyka z hlediska vyučování češtiny jako cizího jazyka. Teoretická část, která je i přes svoji obecnost co nejvíce vztahována k didaktice češtiny jako cizího jazyka nebo alespoň cizích jazyků, je pak doplněna o analýzu nahrávek autentické komunikace mezi českým mluvčím a cizincem. Zjištění, která z analýzy vyplynula, jsou lingvodidakticky aplikována v ukázkových plánech vyučovacích celků.

První část práce se zabývá historií teorie spisovného jazyka a jsou v ní mimo jiné uvedeny postoje členů Pražského lingvistického kroužku k didaktice cizích jazyků, jak byly publikovány ve sborníku Spisovná čeština a jazyková kultura v roce 1932. V teoretické části je nastíněna problematika definování spisovnosti či standardu, zmíněna je otázka diglosie a jsou prezentovány různé současné názory na směřování budoucí kodifikace. V souladu s didaktickým zaměřením práce jsou citována doporučení popisů referenčních úrovní češtiny jako cizího jazyka a také je charakterizován tzv. Foreigner Talk, včetně způsobu, jakým k cizincům hovoří čeští mluvčí. Dále je zjišťováno, zda je běžně mluvená podoba českého jazyka reflektována ve výuce češtiny jako cizího jazyka a ve vybraných učebnicích.

Za účelem ověření podoby tzv. české Foreigner Talk byla nahrávána komunikace mezi českými mluvčími a cizinci, a to v Brně, v Olomouci a v Praze. Nahrávky byly následně analyzovány a tato analýza potvrdila hypotézu, že čeští mluvčí svoji řeč cizincům nepřizpůsobují do té míry, aby byla eliminována obecná čeština či dialekt.

V návaznosti na tato zjištění jsou v poslední části práce uvedeny návrhy do výuky. Jsou navrženy pracovní listy a metodický postup, jak s nimi ve výuce pracovat s využitím nahrávek inspirovaných autentickými rozhovory. V systému jazyka se tyto pracovní listy týkají oblasti obecné češtiny, dialektů, deminutiv a univerbizovaných lexikálních jednotek, ale jejich cílem je především rozvoj dovednosti poslechu s porozuměním.

Klíčová slova: český jazyk, čeština jako cizí jazyk, Foreigner Talk, lingvodidaktika, spisovná čeština, nespisovná čeština, stratifikace národního jazyka, teorie spisovného jazyka, obecná čeština

Abstract

The dissertation analyses the stratification of Czech in terms of teaching Czech as a foreign language. The general theoretical part relates to teaching Czech as a foreign language or other foreign languages as close as possible. This part also includes the analysis of recordings of authentic communication between Czech speakers and foreigners. The findings of the analysis are subsequently applied to the sample plans of teaching units.

The introductory part deals with the history and development of the theory of the standard Czech language and it also presents the attitudes held by the members of the Prague Linguistic Circle, which were published in Spisovná čeština a jazyková kultura (Czech Literary Language and Culture) in 1932. The theoretical part reflects the issue of defining the standard, mentions diglossia and presents a variety of contemporary opinions on future trends in the development of codification.

In accordance with its aim, the paper lists the recommendations of benchmark descriptions for Czech as a foreign language and also describes so called Foreigner Talk, including the way foreigners are spoken to by the speakers of Czech. Furthermore, the extent to which spoken Czech is reflected upon in the instruction of Czech language for foreigners and/or teaching materials were studied.

In order to verify and define the description of Foreigner Talk, a number of dialogues between Czech speakers and foreigners were recorded in Brno, Olomouc, and Prague. These recordings were subsequently analysed and the analyses confirmed the hypothesis that Czech speakers do not adjust their speech to the extent that would eliminate forms typical of spoken language and/or dialect.

In response to the findings, the paper presents some suggestions relevant to teaching Czech as a foreign language. These include worksheets and guidelines on how to work with them in the classroom. They utilize recordings inspired by the authentic conversations. In linguistic terms, these worksheets relate to spoken forms of Czech, dialects, diminutives and contracted lexical units. Their primary aim, however, is the development of listening comprehension skills.

Key words: Czech as a Foreign Language, Czech Language, Colloquial Czech, Didactics, Foreigner Talk, Spoken Language, Standard and Nonstandard Language

Úvod

Téma spisovnosti je už od dob Tezí pražského lingvistického kroužku velmi živé, jak vyplývá z bohaté literatury i z vášnivých diskusí, a to jak v kruzích akademických, tak ve sféře lingvodidaktiky, češtinu jako cizí jazyk nevyjímaje. Zdá se, že každý učitel češtiny pro cizince má k tomu co říci. Považujeme však za velmi nešťastné, že v naprosté většině případů jde o postoje zcela subjektivní, nepodložené žádným průzkumem. Tyto postoje se projevují nejen při již výše zmíněných diskusích, ale také při výuce samotné a zejména při tvorbě didaktických materiálů. Hlavním cílem této práce bylo proto získání nahrávek reálné komunikace mezi cizincem a českým rodilým mluvčím a jejich následná analýza za účelem zjistit, kterou varietu českého jazyka cizinci skutečně potřebují znát. Přestože ve výsledném textu převažuje teoretická část, 80 % výzkumu spočívalo ve sběru materiálu, jeho vyhodnocování a v následné vědecké analýze, na něž pak navazovala tvorba výukových materiálů.

Dílčí cíle práce odpovídají jednotlivým kapitolám.

V první kapitole čtenář nalezne informaci o přesahu prací autorů Pražského lingvistického kroužku k otázce lingvodidaktiky.

Následující kapitola je věnována především problematice kodifikačního úsilí a s ní spojené otázky terminologické. Je zde mj. zmíněn koncept minimální intervence či otázka zavedení pojmu „standard“ místo pojmu „spisovný jazyk“.

Třetí kapitola informuje o charakteristikách mluveného jazyka v kontrastu k jazyku psanému a o místě nespisovné variety v každém z těchto kódů.

Čtvrtá kapitola tvoří přechod mezi částí teoretickou a částí aplikační. Seznamuje čtenáře s místem nespisovné češtiny (především češtiny obecné) v didaktice češtiny jako cizího jazyka, konkrétně v popisech referenčních úrovní podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky.

Pátá kapitola představuje pojem Foreigner Talk, jak jej v roce 1971 zavedl Ch. A. Ferguson, a uvádí první zjištění o „české řeči k cizincům“.

V šesté kapitole je již pozornost upřena na obecnou češtinu, na postoje, které k obecné češtině mají sami cizinci, na postupy některých vyučujících při její prezentaci a na její místo v nejpoužívanějších učebnicích češtiny pro cizince.

Pro srovnání se situací v didaktice jiného jazyka uvádíme v sedmé kapitole přístup k nespisovným varietám při vyučování němčiny a angličtiny jako cizích jazyků.

V osmé kapitole popisujeme projekt nahrávání a analýzy komunikace mezi českými mluvčími a cizinci a seznamujeme s výsledky této analýzy.

Devátá kapitola shrnuje zjištění této práce a obsahuje návrhy řešení současného stavu ve výuce.

1. Teorie jazykové kultury a didaktika cizích jazyků

Teorie jazykové kultury vychází z prací členů Pražského lingvistického kroužku (PLK). V roce 1929 byly na I. sjezdu slovanských filologů představeny Teze PLK, v nichž se členové PLK (V. Mathesius, R. Jakobson, B. Havránek, J. Mukařovský aj.) stavěli do opozice k tehdejší puristické činnosti lingvistů sdružených kolem časopisu Naše řeč (zejm. J. Haller). Roku 1932 vyšel sborník Spisovná čeština a jazyková kultura, v němž byly Teze, doplněné dalšími články, publikovány. Autoři statí reagují na brusičství, J. Hallera, jenž převzal redakci Naší řeči po Zubatém a Ertlovi, kteří nezastávali tak vyhrcoené stanovisko.

V kontrastu s puristickými aktivitami Naší řeči zdůrazňují autoři Tezi funkčnost a adekvátnost (schopnost jazykových prostředků adekvátně naplňovat komunikační cíle a potřeby). Klíčovým pojmem Teorie jazykové kultury je FUNKCE: „*Zkoumání jazyka vyžaduje, aby se přesně dbalo rozmanitosti funkcí jazykových a způsobu, jak se realizují v daném případě.*“ (Vachek, 1970, s. 42-43). Jazyk je v teorii jazykové kultury pojímán jako systém účelných vyjadřovacích prostředků. Jazykové jevy a prostředky nejsou zkoumány samy o sobě, ale ve vztahu ke své funkci. Funkční hledisko odlišuje pražskou koncepci od jiných jazykovědných směrů a je uplatňováno v rozličných oblastech, včetně problematiky spisovného jazyka.

Autoři rozlišují úlohy spisovného jazyka od úloh jazyka lidového. Jazyk spisovný „*vyjadřuje kulturní a civilizační život (postup i výsledky myšlení vědeckého, filosoficko-náboženského, sociálně politického a administrativně právního).*“ (tamtéž, s. 45) Z této úlohy vyplývá specifická slovní zásoba spisovného jazyka, která obsahuje i abstraktní pojmy, dále z ní vyplývají složitější syntaktické formy, cenzura emociálních prvků a normovanější a normativnější ráz. Gramatické a lexikální prvky jsou využívány funkčně a společenské jazykové formy jsou bohatší (jazyková etiketa). Toto vše se projevuje více v písemném projevu. Přejít k řeči lidové představuje mluvená řeč spisovná, hranice mezi nimi však nejsou určité. (srov. Vachek, 1970, s. 46)

Pražská škola se významně zajímala o oblast jazykové správnosti a jazykové kultury a současná lingvistika na koncepci pražské školy stále navazuje. (Vachek, 1970, s. 73-78), což vidíme i v novějších publikacích. Základní body teorie jazykové kultury vypracované Pražským lingvistickým kroužkem shrnuje V. Cvrček: „*Smyslem kultivace je přispět k tomu, aby jazykové prostředky byly s to přiměřeněji naplňovat vyjadřovací cíle a potřeby, předmětem kultivace je spisovný jazyk (ne lidový), nástrojem kultivace je kodifikace (spisovného jazyka) a jejím kritériem je imperativ, že žádný ze zásahů do jazyka nesmí*

uměňovat jeho aktuální vyjadřovací schopnosti, ba naopak, každý takový zásah by měl vyjadřovací potenciál a flexibilitu jazyka násobit.“ (Cvrček, s. 9)

Adekvátnost k funkci je vyžadována i v oblasti aplikované lingvistiky, jež musí vždy být ukotvena ve výsledcích teoretického zkoumání: *„I praktické učení jazyka může a má být vědecky odůvodněno a opřeno. Historickosrovnávací lingvistika nemůže poskytnouti praktickému učení jazyka tento vědecký základ. **Praktické učení jazyku požaduje poznání jazyka především v určité jeho funkci, v určitém sociálním prostředí, za určité situace, neboť zkoumání jazyka beze zřetele ke konkrétním funkcím je pouhá abstrakce. Proto funkční lingvistika, uznávající jazyk za systém prostředků, kterých užívá mluvící jedinec nebo nějaký celek podle účelu mluvení, poskytuje možnost vědecky řešiti tuto otázku.“** (Vachek, 1970, s. 63, zvýraz. PB)*

Už v Tezích se autoři vyjadřovali také k didaktice, konkrétně k výuce slovanských jazyků na středních školách. Stále aktuální je například doporučení rozšiřovat znalost slovní zásoby v kontextu a důraz na aktivitu studentů: *„Co se týče slovníka, pokládáme za správné, aby se rozšiřovala jeho znalost z kontextu a z jednotlivých jazykových sdělení tak, aby celkový postup měl pro jazykovou příbuznost ráz luštění jazyka studovaného ze strany žáka, nikoliv ráz pouhého učení rozluštěného jazyka učitelem, jak tomu bývá při studiu jazyků zcela cizích a mrtvých, totiž aby porozumění převládalo nad pouhým poznáváním.“* (Vachek, 1970, s. 64-65)

Funkčnímu pojetí zkoumání jazyka odpovídá i doporučení vyučovat cizí jazyk s ohledem na jazykové funkce, které bude studující potřebovat: *„Je obecně známo, že je dosti málo lidí, kteří by i v svém mateřském jazyce stejně ovládali veškeré funkce; často se vyskytají případy, že jednotlivec, třeba i filologicky vzdělaný, jen stěží napíše nebo vůbec nedovede napsati žádost, oznámení, novinářskou zprávu apod., nejde-li o věc z jeho oboru. Tato skutečnost vytyčuje směrnice praktického učení jazyku: např. na školách obchodních jde o to, aby žáci ovládali ten jazyk, kterého se užívá pro účely obchodní (...), na školách středních v užším slova smyslu jde na rozdíl od škol odborných o to, aby žáci ovládali jazyk obecné kultury (tj. jazyk vrstvy vzdělané bez speciálního odborného zabarvení), a to ve formě mluvené i psané. Mimo speciální funkce jest nutno vždy poznati a ovládnouti jazyková fakta s funkcí elementárních styků sociálních, jako pozdravy, obraty při seznámení, otázky o počasí, o čase*

apod., ale takových prvků je poměrně málo; jimi může začít každé jazykové učení.“ (Vachek, 1970, s. 63-64)

Podobné požadavky nacházíme i v současné literatuře, jak uvidíme dále.

2. Definice spisovné a obecné češtiny

Pojem spisovná čeština označuje „systém jazykových prostředků, které jsou celonárodně užívány především v psané formě a ve veřejných a oficiálních mluvených projevech. Spisovná čeština plní funkci integrační a národně reprezentativní. Je kodifikována v mluvnících, slovnících, v pravidlech pravopisu a výslovnosti. Není homogenní, je bohatě stylově, funkčně i regionálně rozvrstvena“ (Encyklopedický slovník češtiny, s. 90-91)

Slovník spisovné češtiny definuje pojem **spisovn/-ý** jako *užívaný v literatuře, v tisku, na veřejnosti a v úředním styku, např. spisovný jazyk; spisovná čeština; spisovný tvar, výraz; spisovná výslovnost* (Slovník spisovné češtiny, s. 405).

Obě definice zdůrazňují, že používání spisovné variety národního jazyka je soustředěno na oblast komunikace veřejné, a to převážně psané, včetně beletrie. Ovšem už jen nahlédnutí do současné literatury (od 60. let) ukazuje nedostatečnost této definice. O problematičnosti tohoto pojmu hovoří také Cvrček: „*Spisovný jazyk je problematický termín, který je nejvíc užíván v pracích Pražské školy a který nebyl nikdy uspokojivě definován*“ (Cvrček, 2008, s. 13)

Spisovný jazyk je podle Cvrčka pojímán dvojím způsobem:

1) *Jazyk kodifikovaný, určený a vytvářený kodifikační tradicí, jinak též lingvisticky regulovaná čeština, laborovaný kód; útvar, který je většinou lingvistů a mluvčích tradičně (i v současnosti) nazýván jako spisovný jazyk.*

2) *Jazykový standard, reálně (tj. podle jednoznačných kritérií objektivně poznatelný) existující (ne nutně kodifikovaný) jazyk, tj. lingvisticky neregulovaná z úzu poznatelná varieta, kodifikací pouze zaznamenávaná.*“ (Cvrček, 2008, s. 13)

Spisovné prostředky podle prvního pojetí bývají chápány jako prostředky „správné“. Proti tomuto chápání vystoupili autoři Tezí, kteří jazykové správnosti nadřazovali jazykovou vytríbenost (Mathesius): „*Vadou dnešních sporů o správnou češtinu je to, že se v nich problém jazykové správnosti probírá sám o sobě. Nedbá se nebo alespoň soustavně se nedbá zřejmé příslušnosti tohoto problému k širšímu a proto nadřaděnému problému jazykové vytríbenosti. A přece se objektivního posuzování snahy o jazykovou správnost nedobereme jinak, než když tuto snahu osvětlíme se stanoviska širě zabírajícího úsilí o jazykovou vytríbenost neboli se stanoviska jazykové kultury. Co je jazyková vytríbenost? Jazyk je soustava účelných prostředků výrazových a jeho hodnotu lze měřit jen tím, jak svému účelu vyhovuje.*“ (Spisovná čeština a jazyková kultura, 1932, s. 14)

V současné době plní spisovný jazyk specifické funkce (mimo jiné sjednocující, prestižní, srov. Gladkova, 2011, s. 18) zatímco jazyk nespisovný se stává bezpříznakovým útvarem: „*Používání substandardu je ve stále větším počtu řečových situací hodnoceno rozšiřující se skupinou nositelů jazyka jako bezpříznakové. (...) Spisovnost/standardnost je tedy příznaková, i když podstata selekce může být různá. Z hlediska fungování jsou však vztahy obou útvarů v ekvipotentní opozici.... Co je v jedné sféře nepříznakové, jeví se v druhé sféře jako příznakové a naopak.*“ (Gladkova, 2011, s. 18-20)

Základní charakteristiky spisovných prostředků podle prvního pojetí nacházíme např. u Havránka: Jsou to **kultivovanost**, jež je chápána jako pojem nadřazený pojmu jazykové správnosti, **účelnost** a **funkčnost**, které se projevují pružnou stabilitou a adekvátností projevů k danému úkolu (Havránek, 1947 – SaS recenze pravidel z r. 1941; Mukařovský, zde cit. z Cvrček 2006, s. 17). Nicméně přesto bývá spisovný jazyk stále chápán synonymně s jazykem kodifikovaným, jehož kritéria představují noremnost, adekvátnost k funkcím, systémovost a celonárodnost (Daneš, 1979; Jedlička, 1978, Uličný, 1995).

Gladkova ke specifickým komunikačním funkcím prostředků spisovného jazyka (celonárodnost, jednotnost, kultivovanosti funkční dostatečnost a funkční diferenciaci) přidává funkce symbolické „*čistota, krása, starobylost, znovu kultivovanost a bohatost, svěbytnost atd.*“ ... *Tato příznakovost musí být standardním výrazovým prostředkům přiznána na základě jiných než komunikačních hodnot. Jimi mohou být forma ... a/nebo původ. ... volba a fungování [těchto parametrů] je v rukou cílevědomého normotvorného úsilí kulturní elity ...* *Evaluace toho, zdali ten, či onen výrazový prostředek je schopný vyjadřovat symbolické funkce, či zdali s nimi není v rozporu, je výhradně otázkou jazykové intervence.*“ (Gladkova, 2011, s. 19)

Kultivovanost či nekultivovanost projevu bývá posluchači posuzována na základě prostředků z různých jazykových rovin. Roli hraje ortoepie, neverbální složka aj. Užívá-li mluvčí standardně –ý, ú-, o-, -é (nikoli –ej, ou-, vo-, -í, ý), bývá jeho projev považován za spisovný. Kultivovanost projevu není ovšem omezena na rovinu fonetickou a morfologickou, významnou roli zde hraje také lexikum, a to nejen na rovině synonymické (resp. stylistické), ale i na rovině slovnědruhové (frekvence jednotlivých slovních druhů – zájmena, částice). V případě, že mluvčí používá nespisovné prostředky, záleží také na jejich množství.

Různí autoři (Cvrček, Dovalil) se v současnosti ptají, které texty, resp. žánry jsou empirickým zdrojem spisovné variety. Dovalil konstatuje, že „*místo zdánlivě objektivně vypadající otázky co je či není spisovné se jeví jako adekvátnější formulovat otázku kdo rozhoduje o tom, co je či není spisovné, nebo šířeji kdo normy spisovného jazyka utváří.*“ (Dovalil, 2012, s. 142)

Dovalil odkazuje na Klosse (1967) a Haarmanna (2004) a jejich usouvztažňování míry elaborovanosti s mírou modelovosti, která tvoří základ spisovnosti. Míra elaborace se pohybuje od jednodušších žánrů k žánrům vysoce elaborovaným (vysokoškolská komunikace, zákony, veřejná správa). Dovalil dále čerpá z Ammona (1995) a jeho teorie modelovosti textů, modelových mluvčí, pisatelů. Vysoce elaborované texty a texty modelové (od profesionálně školených uživatelů jazyka, určené k prezentaci před širokou veřejností) mají větší předpoklad stát se zdrojem spisovnosti (srov. Dovalil, 2012, s. 137).

V souvislosti s modelovostí textů můžeme uvést i Cvrčkovu upozornění na změny v chápání jazykového vzoru: „*Spisovná čeština se ještě ve 30. letech zdála být synonymní s jazykem kvalitní literatury. Zatímco kvalitní literatura vzniká pořád, spisovná čeština už od 60. let není s jazykem literatury totožná; úzus intelektuálních vrstev byl ve 30. letech hlavním argumentem proti puristům, v 60. letech jsou úryvky z reálných promluv na semináři V. Skaličky obsahující obecnou češtinu odmítnuty jako příklady „uvědomělé a chtěné, ale značně násilné nonšalance“, které – ač představují obecnější trend intelektuální komunikace – není třeba v kodifikačním procesu brát v potaz.*“ (Cvrček, 2012, s. 122)

Oba autoři tak z výše uvedených důvodů zpochybňují autoritu jazykových příruček: „*Rovnici typu jazykové kodexy (typicky gramatiky a slovníky) reprezentují spisovnou varietu je možné opustit ... Bylo by potřeba nahradit ji spíše otázkou, jak vypadá jejich psaní, vydávání a zacházení s nimi v sociální praxi. ... V pozadí ... se nachází pro někoho možná poněkud kacířská úvaha, že kodexy mohou žít svým vlastním životem a v mnoha případech utváření spisovnosti neovlivňují, což může platit rovněž pro expertní výzkumy.*“ (Dovalil, 2012, s. 143)

Tato úvaha má vliv i na výuku češtiny jako cizího jazyka. Jakým způsobem ovlivňují jazykové kodexy postoje k různým varietám češtiny? Mají vliv na interakci mezi českými mluvčími a cizinci? Ovlivňují autory učebnic a vyučující?

Otázkou po zdrojích spisovnosti problematika tohoto termínu nekončí. Spisovná čeština je dále členěna na vrstvu **knižní, neutrální a hovorovou** (Bělič 1959). Vrstva **hovorová** ovšem taktéž není jasně definována či popsána jako ucelený útvar, přestože Bělič stanovuje její základní rysy. Někteří lingvisté užívání pojmu hovorová čeština zavrhlí (Sgall 1960), jiní

v tomto útvaru vidí reálnou možnost překlenutí propasti mezi „nemluvnou“ češtinou spisovnou a „nepřijatelnou“ češtinou obecnou či dialekty (Hrbáček 1990-1991, srov. Cvrček 2006, s. 36-48). Existenci **obecné češtiny** však nezpochybňuje nikdo, naopak je tématem mnoha diskusí a stále častěji se tomuto tématu věnují i odborníci z oblasti vyučování češtiny jako cizího jazyka.

Encyklopedický slovník češtiny (Karlík, P., Nekula, M., Pleskalová, J. a kol., 2002) o **obecné češtině** uvádí:

1. 1. ve starší lingvistice je obecná čeština synonymem k (neterminologickému) lidový nebo obecný jazyk, tj. jazyk nikoli spisovný, ale ani úzce lokální nářečí

2. spontánní mluvený jazyk soukromé a poloveřejné komunikace, regionálně i sociálně málo příznakový, který se z pozice jedné z nestandardních forem češtiny dostává do postavení jejího substandardu, nižšího standardu. Postupně ztrácí sociální i regionální příznak a stává se koiné, tedy všeobecně akceptovanou nespisovnou podobou národního jazyka. Nově se o ní mluví jako o „druhém standardu“ (především Sgall). Toto pojetí však neodpovídá situaci na Moravě a ve Slezsku, srov. mj. Havránek a Jedlička, pro něž je obecná čeština „*původem český interdialekt*“, který „*se vytváří na tomto podkladě ve vzájemných vztazích k ostatním českým nářečním skupinám a nověji také ke spisovnému jazyku jako běžná mluvená podoba češtiny vázaná především na oblast českou*“ (Havránek-Jedlička. Česká mluvnice. Praha: SPN, 1986, s. 481)

3. v krásné literatuře je obecná čeština představena ve stylizaci, která je kromě autorského vědomí o stavu jazyka vázána obecnější koncepcí uměleckého vyjadřování doby (podrobněji srov. Encyklopedický slovník češtiny, s. 81-82).

Zde obecnou češtinu chápeme v souladu s druhým bodem a taktéž v souladu s definicí Hronkovou, tedy jako „*jazykový útvar, kterého většina příslušníků národa užívá v běžném každodenním hovoru (někdy s určitým přiblížením ke spisovné češtině, jindy zase k nářečí)*.“ (Hronek, 1972, s. 5).

Hronek obecnou češtinu podrobně popsal v roce 1972. Cizincům učícím se česky jsou určeny popisy Ch. Townsenda, 1990 a K. Tahala, 2010 a také popis referenční úrovně B2.

Podat systematický popis obecné češtiny však není snadné, neboť „její norma je živá, a tudíž proměnlivá, teritoriálně, generačně, žánrově, situačně apod. a průniků obecné češtiny se spisovnou je pravděpodobně na všech jazykových úrovních více než oblastí, kterými jsou obě variety diferencovány.“ (Čmejrková, Hoffmannová, 2011, s. 45) Pravděpodobně proto všechny popisy obecné češtiny vyvolaly rozporuplné reakce a „je stále otázkou, jestli vůbec někdo dokáže popsat obecnou češtinu tak, aby mezi českými odborníky nevznikly vleklé a vášnivé spory o jejich základních rysech.“ (Bermel, 2010, s. 13)

Z tohoto důvodu se zdá nesplnitelný požadavek, aby „obecná čeština (nebo jiné nespisovné útvary) byla zastoupena v učebních materiálech češtiny pro cizince a ve výuce ...uvážene a kvalifikovaně, obecná čeština by měla být od češtiny spisovné zřetelně odlišena a oddělena a měla by být podávána komplexně.“ (Hrdlička, 2009, s. 71)

Spisovnost a norma

Na předcházejících stránkách byly používány pojmy *úzus*, *kodifikace* a *norma*. Pojem *norma* může být obecně charakterizován jako „*deontické obsahy vědomí regulující očekávání a chování lidí (příkaz, zákaz, dovození)*.“ Ty jsou dále zpřesňovány „*např. jejich proměnlivostí v čase, intersubjektivní existencí těchto obsahů vědomí a jejich utvářením v konkrétních interakcích s konkrétními mocenskými nerovnováhami mezi zúčastněnými jedinci, negativními dopady na subjekt nerespektující tyto obsahy vědomí, současně ale tím, že se tyto obsahy vědomí principiálně vztahují na případy stejného druhu a předem neurčeného počtu. Jestli k chování v souladu s normami dochází dobrovolně, konsensuálně a bez sankcí či nikoli (obsahy norem stanoví mocnější subjekty a vnucují je těm méně mocným), nakonec na podstatě konceptu normy nic nemění.*“ (Dovalil, 2012, 140-141)

Podle I. Nebeské jsou součástí norem chování normy jazykové, stylové a komunikační. (Nebeská, 2003, s. 88) Nebeská rozlišuje dvě polohy pojmu *norma* v teorii PLK. Zatímco v obecné poloze je *norma* centrálním pojmem teorie normy a stojí mezi jazykovým systémem a územ, pojem *norma* spisovného jazyka patří do teorie spisovného jazyka a stojí mezi územ a kodifikací. (Nebeská, 1999, s. 22-26). Tedy ne vše, co je v úzu, odpovídá normě a ne vše noremní je zároveň kodifikováno.

Chloupek rozlišuje dva aspekty normy spisovného jazyka:

a) aspekt procesuální – „*norma se vyvíjí v jazykovém povědomí příslušníka spisovného jazyka, a to bezděčně.*“ (Chloupek, 1986, s. 110)

b) aspekt operativní – normování jazyka, kodifikace a standardizace. „*Předpokladem k této činnosti je zevrubné poznání jazyka i společenského dění vývoj jazyka ovlivňujícího; tato činnost je společenskou záležitostí institucionalizovanou.*“ (Chloupek, 1986, s. 110)

Kodifikace (resp. její autoři) neakceptují formy, které nejsou v souladu s kodifikačními kritérii, proto mezi územ a kodifikací existuje napětí, které zasahuje i do vyučování češtiny: „*Běžná představa normy se tak už po řadu desetiletí výrazně rozchází s jazykovým územ, a to má své negativní důsledky jak pro výuku češtiny, tak pro nejistotu mluvčích a neshody mezi nimi v různých komunikačních situacích (v. už Novák, 1962). Daneš (1969) píše, že potřebuje-li mluvčí pro spisovné vyjadřování příliš mnoho úsilí, „nemůže věnovat dostatečnou pozornost věcné obsahové náplni, jejímu myšlenkovému zpracování a uspořádání ... (Sgall, Maglione, 2006-2006, s. 97). Sgall a kol. proto navrhuje toto napětí odstranit „pospisovňováním nespisovného“.*

Proti teorii normy se vyhraňuje již koncept minimální intervence, který „*v nejobecnější rovině předpokládá, že samostatná úroveň normy nemusí být v rámci popisu vůbec konstruována. Norma je založena na reflexi jazykových prostředků, kterou je možné podle KMI ztotožnit s postoji mluvčích. (...) Můžeme-li rovinu normy aproximovat územ (tzv. reálnými postoji), pak neexistuje důvod, proč celé schéma komplikovat a samostatnou rovinu normy konstruovat.*“ (Cvrček, 2012, s. 122-123)

Do jaké pozice vůči normám jsou postaveni cizinci učící se česky? Jsou vedeni k akceptování normy, která je jim představena nějakou autoritou (vyučující, autor učebnice, rodilý mluvčí). Nerespektování norem může vést k různým sankcím (nevstřícnost komunikačního partnera, nedosažení komunikačního cíle), přičemž však cizinec nemá jistotu, zda překročil normu jazykovou či sociokulturní, případně zda úspěšné komunikaci nebránila jiná překážka.

Diglosie

Česká jazyková situace bývá někdy charakterizována jako diglosní. N. Bermel porovnává jazykovou situaci češtiny s charakteristikami diglosie, jak je stanovil Ferguson, a dospívá k závěru, že „*hodnoty a názory – tedy estetická stránka diglosie – jsou v Čechách velmi blízko těm, které popisuje Ferguson.*“ (Bermel, s. 27) Ovšem prakticky se stále zvyšuje počet komunikačních situací, ve kterých uživatelé češtiny oba útvary (tedy češtinu spisovnou a češtinu obecnou) kombinují nebo se řídí jinými funkčními hledisky než těmi, která charakterizují diglosii, a proto Bermel pro současnou situaci českého jazyka navrhuje termín „postdiglotický.“ (Bermel, s. 27)

„*Spisovná čeština má kodifikované standardy, které najdeme v prestižních příručkách, přičemž obecná čeština má obecně přijaté normy (ve smyslu společný „inventář jazykových prostředků používaných jazykovým společenstvím“; Nebeská, 1995, s. 17), ale kodifikované standardy postrádá.*“ (Bermel, s. 9)

Na více místech bylo již napsáno, že česká situace není typicky diglosní, že nejde o přepínání kódů, nýbrž o jejich míšení. Čistě spisovné projevy (mluvené) bychom našli jen stěží a na rozdíl od situace v 80. letech, kdy Češi (prý) obě varianty (spisovnou i nespisovnou – dialekty, interdialekt) dokázali aktivně používat, se dnes zdá, že to v převládající většině už nedokáží.

Připusťme na chvíli, že čeština opravdu splňuje kritéria diglosie. Jak tato skutečnost ovlivní výuku češtiny jako cizího jazyka?

„*Poučení o obecné češtině by ... mělo být součástí výuky češtiny pro cizince již od jejího počátku. Student by měl být srozumitelně (např. v mediačním jazyce) informován o tom, velmi zjednodušeně řečeno, že Češi jinak mluví a jinak píší. Diglosii nelze cizincům zamlčovat.*“ (Hádková, 2011, s. 37)

Ch. A. Ferguson promýšlel také problematiku vyučování diglotických jazyků jako jazyků cizích (Ferguson, 1971, s. 71-86). Uvědomoval si, že není možné vyučovat pouze jednu varietu: „*The problem of teaching a language with two major forms cannot be solved by teachning only one of the forms.*“ (tamtéž, s. 72) ... „*The teacher and the student alike must face the fact that there is more to be learned than one language; perhaps it is not as much as*

two full languages, but it is certainly more than is generally attempted in a single language course. " ... „more time will be required to achieve results comparable to those obtained in other language courses ... An American college student or governmental official who undertakes a program of study of Arabic or modern Greek must be prepared to learn double sets of forms and vocabulary items for most of the language, as well as a whole set of skills involved in selection of the appropriate variety for the given context. " (tamtéž, s. 73)

S tím jsou spojeny tři související problémy (srov. Ferguson, 1971, s. 73):

- 1) Jaký důraz je třeba věnovat oběma hlavním varietám jazyka?
- 2) V jakém pořadí by měly být obě variety vyučovány?
- 3) Jak zajistit, aby dovednosti osvojené v jedné varietě byly zachovány i při zaměření pozornosti na druhou varietu?

Ferguson dále představuje postup výuky arabštiny a jeho proměnu od 50. do 70. let. (V 50. a 60. letech byl důraz kladen na komunikaci (audio-orální kurzy), proto se pozornost zejména zpočátku upírala k poslechu a mluvení, a tudíž byla při výuce např. arabštiny pozornost z více než 75 % věnována varietě N (colloquial Arabic). Později byl tento přístup přehodnocen.) Při rozhodování, kterou varietu při vyučování upřednostníme, bereme v potaz různé faktory, z nichž jedním je obtížnost dané variety: *„One factor in the choice of order is the highly debated question of whether the transition and carry over of knowledge is easier H to L or L to H. " (s. 74)* Dalším faktorem je skutečnost, zda je vyšší varieta používána jako prostředek běžné komunikace ještě jiné jazykové komunity, či nikoliv. *„The nature of the problems is different in instances of diglossia such as Swiss German and Haitian creole, where H is a standard language used as a medium of ordinary conversation in another speech community, and the instances of diglossia such as Arabic or Greek where this is not the case. " (Ferguson, s. 75)*

Pro jazyky s touto charakteristikou navrhuje Ferguson tři typy kurzů (pro tři roky výuky):

a) začít s výukou tzv. vysoké variety jazyka (dále V), tzn. i ve Švýcarsku (Swiss German) učit standardní němčinu. Druhý rok doporučuje obrátit pozornost na tzv. nízkou varietu jazyka (dále N), ale stále pokračovat s výukou V (čtvrtina času s V, tři čtvrtiny s N). Ve třetí fázi se výuka rozdělí na dvě třetiny věnované V s orálními i psanými drily doplněné jednou třetinou konverzace a diskuse v N, aby se zopakoval ústní materiál druhého ročníku (srov. Ferguson, s. 79)

b) začít s N a pak přejít do V. Při tomto postupu, se však objevily dva problematické body. Buď byla varieta N opuštěna příliš brzy a studenti doposud neměli osvojeny základní struktury, nebo nebylo zajištěno, aby dosažená kompetence v N byla udržena i po obratu k varietě V. Některé kurzy trpěly oběma nedostatky.

c) vyučovat obě variety simultánně. Tomu musí odpovídat obsah učebních materiálů (učebnic, nahrávek). V době psaní článku nebyly podle Fergusona známy dostatečné závěry (diskuse a zprávy) o tomto typu kurzu.

Přijetí diglosního pojetí by usnadnilo rozhodování o obsahu vyučování češtiny jako cizího jazyka a při tvorbě sylabů kurzů podle výše uvedených návrhů. Vzhledem k neúměrnému propojení obou variet ve většině typů komunikátů však situace není tak jasná a odpovídá více tomuto popisu: „*The native speakers mix elements from H and L in a highly variable way.*“ (Ferguson, s. 77) Vyučující tak řeší obtížný úkol: „*How does one teach a student to produce such mixed utterances?*“ (tamtéž, s. 77) a také „... *gathering of reliable data on intermediate varieties ... not yet enough to base the new materials and techniques required.*“ ... „*The descriptive work is a job for the linguists, the subsequent work really would include the cooperation of linguists, language teachers, and psychologists.*“ (tamtéž, s. 78).

Jak uvidíme níže, většina učebních materiálů češtiny pro cizince prezentuje pouze spisovnou češtinu, ovšem vzhledem k tomu, že čeští mluvčí ve většině případů vytvářejí promluvy obsahující prostředky z obou variet, není obtížné splnit Fergusonův požadavek, aby byli studenti seznamováni se všemi varietami jazyka. Ferguson však rozlišuje oblast recepce a oblast produkce: „*There is a difference also between teaching for production and teaching for reception. I think we should expose the student to all possible varieties, but not ask him to produce anything but one norm.*“ (Ferguson, s. 86), stejně jako autoři popisu referenční úrovně A1 pro češtinu jako cizí jazyk (viz níže). Ferguson neuzavírá, kterou varietu má cizojazyčný mluvčí používat. O to se pokouší M. Hrdlička: „*Oprávněný je požadavek, aby se v určitých případech seznámil jinojazyčný mluvčí (manuálně pracující zahraniční dělník, turista apod.) pouze s příslušným (inter)dialektem (popř. s odpovídající profesní mluvou); na druhé straně pokládáme rovněž za adekvátní, aby si kupř. zahraniční odborník přednostně (nebo dokonce výlučně) osvojil češtinu spisovnou.*“ (Hrdlička, 2009, s. 71)

Ihned však dodává, že „*z komunikačního hlediska je mnohdy považováno za neadekvátní, užívá-li cizinec substandardního kódu, aniž češtinu náležitě ovládá – jeho jazykový projev pak*

může v důsledku toho vyvolat nežádoucí pozornost a negativní odezvu, může působit nevhodně, někdy až trapně či komicky.“ (Hrdlička, 2009, s, 71)

Otázka, kterou varietu češtiny cizincům prezentovat a kdy, není uspokojivě zodpovězena a představuje výzvu pro další výzkum a diskusi.

Diskuse o spisovné češtině

Diskuse o povaze spisovného jazyka a o jeho demokratizaci, která probíhala v 50. letech, byla silně ovlivněna ideologií (marrismus, Stalinovy statě). Po uvolnění politického tlaku byly diskutovány otázky jazykové kultury v 60. letech. Od té doby se stále debatuje mj. o zavedení mluvnických a fonologických tvarů z obecné češtiny do spisovné kodifikace (srov. Bermel, s. 11).

Roku 1959 publikoval J. Bělič článek *Bojujme za upevňování a šíření hovorové češtiny*. **Hovorovou češtinu** považoval, jak je uvedeno výše, za prostředek sblížení knižního jazyka spisovného s běžně mluvenou řečí. Naopak Sgall (1960) viděl řešení v **demokratizaci spisovného jazyka**. Sgall navrhuje, aby bylo při kodifikaci více přihlíženo k celonárodně rozšířeným jevům obecné češtiny, jež má progresivní charakter. Po Sgallovu návrhu se rozpoutala diskuse na stránkách časopisu Slovo a slovesnost. Nesouhlasné názory zdůrazňovaly především regionální omezenost obecné češtiny, její rozkolísanost a také necitlivost takového jazykového plánování. (srov. Cvrček, 2005, s. 33-58).

Bouřlivou diskusi ve Slově a slovesnosti uzavřel roku 1963 Havránek v článku *Na závěr dvouleté diskuse o obecné a hovorové češtině* konstatováním: „*Zabývám se touto problematikou od roku 1929 a stále nemohu říci, že jsou mé názory a má řešení pro mne definitivně uzavřena, ba před 35 lety se mi vše jevílo jednodušším a definitivnějším. Nemám proto ani tak za zlé těm mladým vědeckým pracovníkům, kteří si myslí, že všechno nebo mnoho už mají vyřešeno.*“ (Havránek, 1963, s. 255)

Na konferencích o kultuře českého jazyka uspořádaných v roce 1968 filozofickými fakultami v Brně a v Praze a Ústavem pro jazyk český bylo o problematice obecné češtiny dále diskutováno. Daneš se obává, zda mluvčí nejsou tolik zaměřeni na formální stránku, že již nemají dost sil věnovat náležitou pozornost obsahu. Je zdůrazňováno, že kultivovaný projev nemusí být vždy spisovný. Jedním z cílů teoretické péče o jazyk má proto být kultivovanost. Dalším cílem je změna postojů uživatelů jazyka. Pozornost má být z postoje „*musíš! – nesmíš!*“ přesměrována na vyšší složky jazykové kultury. (srov. Cvrček, 2005, s. 58-62)

Současná diskuse se týká zejména míry intervence do přirozeného jazykového vývoje, dále se v ní objevují návrhy řešení nejasné terminologie (např. pojem standard) a diskutuje se o směřování budoucí kodifikace obecně.

Proti tradičnímu konzervativnímu přístupu ke kodifikaci (preskriptivismus) vystupují stoupenci „liberálnějšího“ přístupu (deskriptivismus) v čele s P. Sgallem, kteří vyzývají k „uvolněnější“ kodifikaci (pokud vůbec o kodifikaci uvažují). „Konzervativní“ strana namítá, že „*smyslem kodifikace není s několikaletým zpožděním kopírovat statisticky průměrnou českou mluvu a povolovat nedávno nepřijatelné formy, tvary, slova. (...) Kodifikace jazyka musí být výrazem promyšlené úvahy, nikoliv nereflektovanou odvozeninou korpusových výzkumů.*“ (Borovská, 2006, s. 23-24).

V roce 2005 vyšel v časopise Český jazyk a literatura článek P. Sgalla a C. Maglione Spisovná čeština má své slabiny. Jeho autoři upozorňují na mezeru existující v neutrální vrstvě jazyka, kvůli níž některá slova nebo slovní tvary znějí rodilým mluvčím příliš knižně, zatímco jejich ekvivalenty jsou kategorizovány jako obecně české, a proto mohou být považovány za „nesprávné“. Autoři článku vyjadřují svůj nesouhlas s touto kategorizací jazykových prostředků:

„Velká část bohemistů, a to i moravských si uvědomuje, že spisovná norma češtiny má svá slabá místa (viz Sgall, ad. 2001 – 2002; Čermák ad., 2005; Vybíral 2003). Připomínám, že např. tvary jako lidmi, malá města byla, bychom, velkého mají stylový nádech knižnosti a v běžném hovoru působí násilně, „nemluvně“. Vynucovat jejich bezvýjimečné užívání je tedy spojeno s problémy; spisovná norma tu má určité mezery, chybějí v ní tvary stylově neutrální. Nespisovné protějšky uvedených a dalších tvarů tu a tam hlavně v Čechách slýcháme i v kontextech jinak spisovných a některé z nich krůček za krůčkem pronikají na Moravu, pokud tam nejsou odedávna doma. Jde o tvary obecné češtiny; ta není žádnou pokleslou mluvou.“ (Sgall, Maglione, 2005-2006, s. 80)

Autoři proto navrhují nahradit opozici *správné – špatné* opozicí *vhodné – nevhodné* vzhledem k dané komunikační situaci a pojem spisovnost nahradit pojmem **standard**, do něhož patří

a) jevy spisovné

b) jevy na pomezí – *pane Novák, bysme, přived, ty města, dyl, lidma, sestrama* aj.

c) jevy zatím označené jako nespisovné, ale v běžné mluvě rozšířené – *dobrý sportovci, velkej, velkýho, velký města, von, vod, voba* aj.

Zatímco d) jevy výrazně nespisovné, spíš snad ustupující – *velkejch, velkejma, vodraz, vodloučit* aj. standard opouštějí (Sgall, Maglione, s. 81 a 82).

Standard počítá „i s přechodným pásmem tvarů, jak to už dělají některé vědecké mluvnice (Karlík ad. 1995) i metodické knihy (Čechová a Styblík, 1998) a jak to zdůvodňují Sgall ad. (2005).“ (Sgall, Maglione, 2005-2006, s. 84.) Dále Sgall prosazuje zavádění dublet.

Standard označuje „soubor jazykových prostředků považovaných za správné.“ Pro zaznamenávání (kodifikaci) těchto prostředků se pak používá pojem *standardizace*.

Další termíny používané pro Sgallem navrhovaný pohyb substandardních tvarů do oblasti standardu jsou *pospisovnění*, *kolokvializace* a *demokratizace*.

Ovšem ani pojem standard není používán jednotně: „*Termínem standard se někdy překlenuje vzdálenost mezi spisovnou normou a jazykovou každodenní komunikací. Užívá se ho však nejednotně, např. Horecký (1979) vymezuje standard jako základní podobu národního jazyka běžně užívanou v komunikaci, Chloupek (1986) jako obecný jazyk s vyšší komunikační funkcí, Starý (1995) užívá standard a spisovný jazyk jako synonyma.*“ (Encyklopedický slovník češtiny, s. 438).

Obsah pojmu standard se dokonce liší podle oblasti, v níž je použit. Termín standard se „*vztahuje k tomu, jak se skutečně mluví a píše*“ (Cvrček, 2010, s. 23) „*Standardní v určitém typu textu a/nebo jazykové formě jsou ty varianty prostředků, které v něm/ní nejsou marginální.*“ (s. 22) Z toho vyplývá, že „*pro každou situaci, pro každý žánr a samozřejmě pro každou z forem jazyka je standard jiný.*“ (tamtéž s. 22)

V tomto smyslu odpovídá standard normě dané komunikační situace. Odhlédneme-li od problematiky terminologie a nahlédneme-li naopak do povědomí českých mluvčích, vidíme, že Češi mají jasnou představu o tom, jak spisovná čeština vypadá, které prvky do ní patří a které nikoli. Spisovnou češtinu (kterou se naučili ve škole) považují za prestižní, sjednocující útvar plnící jisté funkce (zejména psané, ale ne výhradně), jež čeština nespisovná neplní (firemní a zvl. „interfiremní“ porady, jednání s klienty apod., ale také dorozumívací prostředek na jiném nářečním území). (srov. Gladkova, 2006)

Ačkoli pojem standard je běžně používán v zahraničí: „*Standard English (both spoken and written) is the language used to communicate to a wider, non-regional, public audience.*“ (Wilkinson, s. 43), zdá se, že jazyková situace v Británii připomíná tu českou: „*Standard English is a variety of language which can be defined only by its role in the education system. It is also an example of a topic which requires careful conceptual analysis, since there is enormous confusion about terms such as „standard“, „correct“, „proper“, „good“, „grammatical“, „academic“ etc. English, and such terms, are at the centre of much debate over English education.*“ (Wilkinson, s. 43)

Rozhodování o obsahu vyučování češtiny jako cizího jazyka by ovšem zavedení pojmu standard a zejména změna postoje k standardním, doposud však nekodifikovaným prostředkům mohly usnadnit.

Koncept minimální intervence

Přestože Sgall a ostatní liberálně smýšlející lingvisté hovoří o deskriptivismu, usilují o přijetí obecně českých tvarů do akceptovatelného standardu (pospisovňováním obecně českých prostředků). To by ovšem znamenalo zásah do jazykového systému, tedy preskriptivismus (i když z druhého konce).

Téměř zcela proti preskriptivismu vystoupil Václav Cvrček s konceptem minimální intervence. Již z názvu konceptu vyplývá, že Cvrček je zastáncem co nejmenších vnějších zásahů do vývoje jazyka. Za tímto účelem v Konceptu navrhuje vytváření pluralitních popisů jazyka, aby byla oslabena jejich intervenčnost: *„Jelikož je nulová intervence neslučitelná s existencí lingvistiky jako vědy o jazyce, která předkládá veřejnosti výsledky svého bádání, je třeba potencionální intervence ze strany jazykovědy vědomě oslabovat pluralitou deskripcí (deskriptivních kodifikací), které by měly jednoznačně deklarovat, s jakým cílem jsou vytvořeny, jaké (komunikační) funkce upřednostňují.“* (Cvrček, 2008, s. 36) Vznikly by *„pluralitní deskripce věnované jednotlivým funkcím či stylovým žánrům.“* (tamtéž, s. 38)

Přestože byl Koncept minimální intervence podroben kritice (např. Adam, 2009, Beneš, 2011, Homoláč, Mrázková, 2011), ukazuje se, že takovýto přístup k jazyku je životaschopný a produktivní. Za důkaz V. Cvrček považuje velký zájem o Mluvnici současné češtiny i o samotný korpus a jeho aplikace.

Cvrček shrnuje 3 body nedorozumění (Cvrček, 2012, s. 105-106), ke kterým po vydání jeho konceptu došlo:

1. fixace na spisovnou češtinu, resp. na varietu s vyšší komunikační funkcí (dále VVKF), *„zatímco KMI se zaměřuje na celý jazyk, v tom smyslu, že jako celek (tj. souhrn variet/registrů) je předmětem lingvistických popisů a jako celek by měl být vystaven pokud možno jenom minimální intervencí ze strany lingvistů.“* (Cvrček, 2012, s. 105)
2. KMI zdůrazňuje prioritu noetického potenciálu jazykovědy.
3. KMI nepovažuje lingvistické intervence za přirozenou součást naší jazykové situace, naopak usiluje o minimalizaci vlivu jazykovědy na vývoj jazyka.

Vliv kodifikace na vyučování češtiny jako cizího jazyka

Přestože o požadavku opuštění opozice „spisovné – nespisovné“ bylo napsáno již mnoho a mohlo by se zdát, že tato otázka je již vyřešena a širší pojem jazykové vhodnosti byl již přijat, podle vzrušených diskusí (nejen) mezi učiteli češtiny pro cizince to tak stále nevypadá. Také při tvorbě výukových materiálů a zejména dokumentů vztahujících se k vyučování češtiny pro cizince obecně (učebnice, popisy jednotlivých úrovní podle Rámce) je povědomí o jazykové „správnosti“ stále velmi živé. Stejně jako rodilí mluvčí češtiny, kteří se obracejí na jazykovou poradnu, i cizinci učící se česky chtějí jasnou odpověď na otázku, který prostředek je „ten správný“. Vzhledem k tomu, že opozice „spisovný“ = správný/univerzální X „nespisovný“ = nesprávný/omezený není vždy jednoznačná a z frekvenčního hlediska zejména u mluvené češtiny někdy selhává, navrhuji někteří lingvisté nahradit pojem „spisovnost“ pojmem „standard“. Existuje předpoklad, že zavedení širšího pojmu „standard“ by mohlo usnadnit jazykové vyučování, viz níže.

Stále však zůstává nezodpovězena otázka, zda by všeobecné přijetí širšího pojmu „standard“ vyřešilo postoje k určitým jazykovým prostředkům, které jsou dnes rodilými mluvčími považovány za „nesprávné“, a přestože jsou těmito mluvčími používány, z úst cizinců se jeví jako obtížně akceptovatelné.¹

Současný stav kodifikace, která místy neodpovídá úzu², nepovažujeme z hlediska didaktiky češtiny jako cizího jazyka za žádoucí³, nicméně zahrnutí nespisovných prvků jako dubletních tvarů do kodifikace se nám též nejeví vhodné⁴, jelikož autoři učebních materiálů jsou nuceni

---

¹ Srov. rozšířený postoj: „*Správně se říká „děkuji“ . Já teda říkám „děkuju“ , ale já mluvím česky hrozně a vy jako cizinec musíte přece mluvit dobře.*“ Forma „děkuju“ již přitom byla kodifikována.

² Viz výše tvary jako *lidmi, malá města byla, bychom*, zde s. 22.

³ „*Běžná představa normy se tak už po řadu desetiletí výrazně rozchází s jazykovým územ, a to má své negativní důsledky jak pro výuku češtiny, tak pro nejistotu mluvčích a neshody mezi nimi v různých komunikačních situacích.*“ (Sgall, Maglione, 2005-2006, s. 83)

⁴ Přestože Sgall a Maglione se domnívají, že „*vhodně postupují podle našeho názoru ti učitelé, kteří studenty a žáky o tomto pásmu (přechodné pásmo mezi spisovnými a nespisovnými jevy) informují a tolerují kolísání některých tvarů mezi spisovnou a obecnou češtinou, jak je běžné zejména v Čechách, ale nejen tam.*“ (Sgall, P. – Maglione, C. 2005-2006, s. 85, zvýraz. PB), v situaci vyučování češtiny jako cizího jazyka může tento přístup podle mého názoru působit kontraproduktivně. Pokud učitel toleruje různé koncovky, aniž by si byl jistý, že si student uvědomuje, do kterého kódu koncovka patří, může se studentův projev stát nekoherentním či přímo nevhodným.

oscilovat mezi požadavky na úplnost (v extrémním případě prostřednictvím uvádění všech tvarů) a zároveň požadavky na rozumnou míru informací (a s tím spojenou neúplností)⁵.

„Pokud kodifikace bude pluralitní, bude menší intervenčnost prostředí doprovázena i tím, že jednotlivé předpisy budou méně závazné. Pluralita kodifikací tedy nevede k nutnosti učit se několik paralelních předpisů, naopak vede k orientaci mezi nimi a kvalifikovanému výběru z předkládaných doporučení.“ (Cvrček, 2008, s. 128)

V případě existence konkurenčních kodifikací také autor učebních materiálů pro výuku češtiny jako cizího jazyka zvolí jednu z nich, své rozhodnutí zdůvodní a vytvoří materiály, jež budou odpovídat specifickým potřebám určitých skupin studentů, aniž by měl výčitky z uvádění forem doposud považovaných za nestandardní či z neuvádění všech schválených forem. Na druhou stranu může taková situace zvýšit nejistotu a obavy z komunikace, obzvláště u začátečníků, pokud bude volba ponechána pouze na nich⁶. Velká zodpovědnost tak spočívá na učiteli, který učební materiály vybírá a studentům vyšších úrovní s výběrem pomáhá.

Konflikt s liberálním záměrem pluralitní kodifikace ovšem nastane při vytváření standardizovaných zkoušek. Tvůrci zkoušek budou nuceni se rozhodnout, o kterou kodifikaci se zkouška bude opírat, a tvůrci kurzů, jejichž cílem je příprava cizinců k úspěšnému složení dané zkoušky, budou nuceni toto rozhodnutí akceptovat. Tak některá z kodifikačních příruček získá prestižnější postavení než příručky ostatní.

„Nejčastějším efektem, který jednotlivé intervence sledují, je zahrnutí (resp. odstranění) jazykových prostředků do (resp. z) úzu. Tyto dopady zhruba odpovídají pojmům preskripce a proskripce. Efektem jiného druhu pak může být přehodnocení jevu (např. z hlediska stylistického, útvárového apod.)“ (Cvrček, 2008, s. 17) Lze ovšem namítnout, že změnou závaznosti jednotlivých kodifikačních příruček nezměníme povědomí rodilých mluvčích o tom, co je „správné“, a tudíž přijatelné z úst cizince, a co nikoliv (a zda rodilí mluvčí pluralitní kodifikaci vůbec přijmou⁷). Jistě by trvalo roky, než by Češi změnili své proklamativní postoje k obecné češtině. Hodnotový systém k vlastnímu jazyku navíc není možné nařídít

---

⁵ Zde mluvím o morfologii, ale týká se to např. i lexikologie.

⁶ Lépe je ponechat rozhodnutí na tvůrci výukových materiálů a pak na učiteli či zadavateli kurzu, který materiál zvolí, protože student sám se (obzvláště na nižších úrovních) bude rozhodovat velmi těžce a bude těžké podat mu všechny relevantní informace nutné k zodpovědnému rozhodnutí.

⁷ Srov. Cvrček, 2008, s. 177-178.

zvenčí (a koncept minimální intervence právě proti takovým snahám vystupuje). Proto je nutné v tuto chvíli řešit otázku, kdy a jak zařazovat obecnou češtinu (případně jiný interdialekt) do výuky tak, aby výsledky vyučování odpovídaly současné situaci.

Pozitivem, který přináší pluralita, navíc kromě oslabení intervenčního tlaku, je přirozené soupeření metodologií, které vede k dalšímu propracování způsobů popisu jazyka.“ (Cvrček, 2008, s. 128)

Pro lingvodidaktiku češtiny jako cizího jazyka mají dopady intervencí velký význam. Učitelé i tvůrci učebních materiálů se snaží zahrnout do výuky jevy preskribované a oscilovat mezi ne/zařazováním (podle úrovně znalosti jazyka) jevů proskribovaných a nutností upozornit studenty na jejich existenci. I přehodnocení jevu má pro výuku češtiny jako cizího jazyka efekt, jelikož může usnadnit zařazení jevů pomezích, avšak frekventovaných, do výuky bez „výčitek“ či potíží s jejich označením.

Další propracování způsobů popisu jazyka je jistě žádoucí. Přestože Havránek pedagogy a didaktiky odkazuje na jejich vlastní diskusi (Havránek, 1963, s. 259), čerpají tito z objektivního poznání a vědecké analýzy lingvistů.

Velký ohlas publikace Mluvnice současné češtiny mezi vyučujícími češtiny jako cizího jazyka svědčí o potřebě opírat didaktiku češtiny jako cizího jazyka o živý mluvený úzus. Vzhledem k tomu, že v současném cizojazyčném vyučování je důraz kladen především na komunikační dovednosti, a to často zejména na schopnost ústního dorozumění, je pro tvorbu výukových materiálů opora v podobě mluvnice mluvené češtiny vítaným pomocníkem.

3. Opozice spisovnost – nespisovnost; psanost – mluvenost

„V dějinách české strukturalistické jazykovědy je otázka mluvenosti a psanosti neúplněji probírána v pracích Vachkových. (Vachek 1939 a 1976)“ (Čmejrková, Hoffmannová, 2011, s. 32)

- Funkcí mluvnosti je „reagovat na daný stimul (který je zpravidla urgentní) dynamicky, tj. způsobem pohotovým a bezprostředním, vyjadřujícím nejen prostě sdělovací, ale i emocionální hledisko reagujícího jazykového uživatele“.
- Funkcí psané normy je „reagovat na daný stimul (který zpravidla není urgentní) staticky, tj. způsobem trvalým a snadno přehledným, který se soustřeďuje zejména na prostě sdělovací komunikativní přístup uživatele jazyka“ (Čmejrková, 2006, s. 65)

S. Čmejrková (Čmejrková, Hoffmannová *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*, 2011) rozlišuje dva obsahy pojmů „mluvenost“ a „psanost“. Jedno pojetí těmito pojmy označuje rozdílné kulturní techniky a sociální aktivity (ústnost a gramotnost), druhé pojetí dva autonomní jazyky nebo dva existenční mody téhož jazyka. Zde máme na mysli druhé pojetí.

Od F. de Saussura je rozvíjen pohled na psanost jako na sekundární aspekt jazyka, zatímco mluvenost je jeho aspektem primárním. Jde o tzv. fonocentrický pohled (E. Sapir, L. Bloomfield, Ch. F. Hocket), proti němuž vystoupil J. Derrida, jenž mluvenost a psanost chápe jako autonomní mody, nicméně moderní lingvistika stále pracovala s primárností mluvenosti. Přesto popisy jazyka vycházejí převážně z řeči psané a charakteristiky mluvenosti (s výjimkou intonace) zůstávaly nezachyceny.

„Největší paradox lingvistických přístupů k mluvenosti tedy spočívá v tom, že psaná řeč se velmi často definuje na pozadí řeči mluvené, ale mluvená řeč se posuzuje na pozadí parametrů plynoucích z analýzy řeči psané, totiž na pozadí parametrů gramatických. Mluvená řeč se pak jeví jako útvar, kterému se stále něčeho nedostává nebo který něco nedodrží, něco v něm chybí nebo přebývá. To mívá za následek negativní hodnocení rysů mluveného jazyka pro jeho eliptičnost, neúplnost, disparátnost, neplynulost, neexplicitnost, vágnost, a někdy také nedostatečnou gramatickou správnost.“ (Čmejrková, Hoffmannová, 2011, s. 30)

Pro didaktiku češtiny jako cizího jazyka je tato dichotomie klíčová. Je nutné stále pamatovat na cíle daného studenta/jazykového kurzu. Obecně můžeme říci, že cílem většiny studentů je dorozumění v každodenních komunikačních situacích s převahou komunikace ústní.

„K charakteru mluvené řeči tak patří znaky vyplývající z její situačnosti, interakčnosti a dialogičnosti a to dodává její strukturovanosti důležitý rozměr.“ (Čmejrková, Hoffmannová 2011, s. 31) ovšem *„Psaní se (...) v západních kulturách dosud uděluje všeobecně vyšší důležitost než mluvení.“* (s. 32)

Pro mluvenost je charakteristická dynamika (pohotovost, bezprostřednost) a emocionálnost, zatímco pro psanost je charakteristická statika (trvalost a snadná přehlédnutelnost) a prosté sdělování (Čmejrková, Hoffmannová, 2011, s. 33).

Mluvčí často odkazuje k chronotopu, tedy k místu promluvy v aktuálním čase, a proto mluvený komunikát obsahuje množství indexických prvků – gest, příslovcí a ukazovacích zájmen, ale také pauz a informačních mezer. Pro mluvenou formu komunikace jsou tedy v souhrnu typické následující rysy: dialogičnost, nepřipravenost, spontánnost, neformálnost, orientace na pragmatické složky komunikace, jednodušší tematika, kontextualizace, dynamičnost, prospektivní zaměření, involvement (osobní zaangažovanost autora), konkrétnost, subjektivnost, emotivnost, neorganizovanost, neuspořádanost, fragmentárnost, implicitnost, neurčitost, koordinace, juxtapozice, eliptičnost, neúplná realizace syntaktických konstrukcí, opakování, korektury a rektifikace, „false starts“, návraty, frekvence deiktik, osobních a ukazovacích zájmen, vycpávkových výrazů a členicích signálů, dále parajazykové a mimojazykové prostředky, **něspisovnost**. (srov. Čmejrková, Hoffmannová, 2011, s. 35, zvýraz. PB)

Psané komunikáty jsou vystavěny explicitněji a úplněji, avšak také kondenzovaněji.

Psaná komunikace, pro niž je typická monologičnost, je na rozdíl od komunikace mluvené charakterizována připraveností, plánovitostí, formálností, dominantní orientací na obsah, složitější tematikou i gramatickou stavbou. Je pro ni typická dekontextualizace, státnost, retrospektivní zaměření, tzv. integration (sic). Dále charakterizována jako kompaktnost, soustředěná vypracovanost), abstraktnost, racionálnost, analytičnost, logičnost, organizovanost, uspořádanost, komplexnost, explicitnost, určitost. Obsahuje komplexnější syntaktické struktury (subordinace atd.), kondenzaci, nominalizaci, pasivum a interpunkci. Pohybuje se ve sféře spisovného jazyka. (srov. Čmejrková, Hoffmannová, 2011, s. 35)

„Spisovnost bývá podporována psaností komunikátu, jeho veřejným posláním a vyhraněností komunikačního modelu. Ze stálých faktorů konstituujících promluvu ji posilují: nepřítomnost adresáta (s výjimkou adresáta kolektivního) nebo jeho větší vzdálenost, nevázanost na situaci, racionálnost, pojmoslovnostní tematika. Nespisovnost bývá posilována ústní formou komunikátu, jeho neveřejným charakterem, funkční nevyhraněností komunikačního modelu, přítomností individuálního adresáta, vázaností na situaci, expresivitou, tematikou běžného života. Hlavním charakteristickým rysem spisovných projevů je jejich vytríbená účelovost, projevů nespisovných interakční bezprostřednost.“ (Chloupek, 1986, s. 113)

„Ve vývoji spisovného jazyka je zvýšena úloha uvědomělé záměrnosti; jejím projevem jsou různé formy jazykového reformátorství (zvláště purismus), jazyková politika, důslednější ohled na jazykový vkus doby (jazyková estetika ve svých dobových proměnách). Charakteristické rysy spisovného jazyka jsou nejvíce zastoupeny v řeči souvislé a obzvláště v projevu písemném. Psaná řeč silně působí na mluvenou řeč spisovnou. Mluvená řeč spisovná je méně vzdálena od řeči lidové, ale přece hranice mezi nimi jsou celkem určité. **Vzdálenější od řeči lidové je řeč souvislá, zvláště při veřejných projevech, přednáškách apod., bližší k řeči lidové je řeč střídavě přerušovaná (dialogická), která tvoří stupnici přechodných forem mezi kanonickými formami spisovného jazyka a mezi řeči lidovou.** Pro spisovný jazyk je charakteristická (...) snaha po expanzi, po funkci „koiné“.“ (Vachek, 1970, s. 46, zvyraz. PB)

Konkrétními prostředky charakteristickými pro mluvený projev se zabývá L. Holá. Doporučuje nesoustředit se tolik na morfologii, ale zaměřit se na lexikum⁸. Holá uvádí, že v lexiku prezentovaném cizincům učícím se česky by měla být slova jako *šálek, hoch, dívka, dnes, tento, tedy, pospěš si, obývací pokoj* nahrazena ekvivalenty *hrnek, kluk, holka, dneska, tenhle, teda, honem, obývánk*. Pro mluvené projevy nejsou nutně charakteristické obecně české či dialektické prvky, je pro ně ovšem charakteristické jiné zastoupení slovních druhů, například vyšší frekvence deiktických slov a částic, dále opakování, rektifikace, vyšší míra redundance aj. Z hlediska slovních druhů se podle Holé v mluvených projevech více objevují

---

⁸ Díky rozhovorům s učiteli a hospitacím, jež jsou součástí mé metodické práce, vím, že při prezentaci obecné češtiny ve výuce obvykle veškerou pozornost přitahují rozdíly fonologické a morfologické. Cizinci však často tyto rozdíly ani neregistrují. Pro ilustraci uvádím, že jsem pouštěla poslech z učebnice *Česky krok za krokem 2* Polce a Rusovi na úrovni B2. Ani jeden z nich nespisovné prvky (zejtra, americkéj) nezaregistroval. Rozdíl *americký – americkéj* opravdu není tak markantní jako rozdíl *dvě deci – dvojka, dům – barák, rozsvít' – rožni, tramvaj – šalina, zavírací špendlík – sichrhajcka, kluk/muž – borec* aj.

částice a kontaktní slova (Holá, 2008, s. 32). Při zjišťování frekventovaných slovních druhů lze úspěšně vycházet z korpusu mluvené češtiny, a to i při vědomí jeho limitů (např. nemožnosti zachytit neverbální složku komunikace). J. Šonková provedla frekvenční analýzu, z níž mimo jiné vyplývá, že nejfrekventovanějšími slovními druhy v mluvených projevech jsou 1. verba, 2. zájmena, 3. substantiva a dále následují příslovce, předložky, adjektiva, číslovky (srov. Šonková, s. 171). Tato zjištění by určitě měla být zohledněna při výuce: „*Je třeba nepřeceňovat význam tvarosloví, ostatně studenti začátečníci často rozdíl v koncovkách ani nevnímají. Naopak je (...) zapotřebí věnovat pozornost lexikální a syntaktické stránce jazyka a volit ty jazykové prostředky, které jsou pro mluvený jazyk charakteristické.*“ (Holá, 2008, s. 32).

UVĚDOMÍME-LI SI, ŽE CIZINEC UČÍCÍ SE ČESKY BÝVÁ VĚTŠINOU ÚČASTNÍKEM KOMUNIKACE ÚSTNÍ, pochopíme, proč je otázka nespisovnosti ve výuce tak důležitá. Dialogy prezentované v některých výukových materiálech odpovídají více psanému standardu než standardu mluvenému, zároveň ale snaha o využití prvků typických pro mluvenou komunikaci může v učebnici vypadat nevhodně.

Srov.

J: Ahoj! Kam jdeš?
V: Čau! Jdu si koupit lístky na fotbal. Zítra hraje Sparta a Slavie.
J: Aha, máš pravdu, zítra už je dvacátého. Můžeš mi taky koupit lístek?
V: Jasně. Ale, počkej, říkáš, že zítra je dvacátého, to znamená, že dneska je devatenáctého!
J: Nevěděla jsem, že jsi tak inteligentní.
V: Nedělej si legraci. Babička z Karlových Varů má dneska narozeniny a já na to úplně zapomněl. Ani pohled jsem jí neposlal. A teď je už pozdě.
J: Nebuď tak tragický. Tak jí zatelefonuj. A nebo mám jiný nápad. Pošli jí telegram. Nějaký hezký, to jí udělá radost.
V: Díky za radu. Hned letím na poštu.

Tento dialog je převzat z učebnice Communicative Czech, lekce 12.

Je zde vidět snaha o odlehčený styl a konverzační lehkost mezi kamarády. Vidíme to například na použití lexika: „jasně“, „lístky“ místo „vstupenky“, „letím“ místo „spěchám“. Pochybujeme ovšem o užitečnosti ironické poznámky „Nevěděla jsem, že jsi tak inteligentní.“ pro studenty na úrovni A2 a také o skutečném používání fráze „Nebuď tak tragický.“

Dialog 1

A: **Chtěl bys** jít dneska večer do kina?
B: Ano, rád. Co dávají?
A: Český film Kolja.
B: Dobře. Kdy se sejdeme?
A: V 7 hodin před kinem.

Dialog 2

A: Máš dneska čas? **Mohli bychom** jít na večeři.
B: **Chtěl bych**, ale nemám peníze.
A: To nevadí, zvu tě.
B: Tak děkuju.

Dialog 3

A: **Chtěl bys** jet do Prahy do divadla?
B: To je dobrý nápad. A na co?
A: Na Audienci od Havla.
B: Kdy to dávají?
A: V pátek večer v osm hodin.
B: V pátek? To bohužel nemůžu. Mám už jiný program.

V souladu s mluvenostními charakteristikami je komunikace omezena na stručné repliky, nicméně i tak obsahuje formulace, které by v reálné komunikaci byly pravděpodobně odbourány („Kolju.“ místo „Český film Kolja“; „V pátek v osm.“ Místo „V pátek večer v osm hodin.“)

Výše uvedené dialogy i následující ukázka jsou rovněž převzaty z učebnice Communicative Czech. Konverzace se opět odehrává mezi kamarády:

.....
J: Já už mám hrozný hlad.
P: Tak si zatím připijeme. Na tvoje zdraví, Eriku!
Všichni: Na zdraví...
P: To víno je vynikající.
E: Můžeme si pak objednat ještě jednu láhev.
K: Hele, už nám to nesou.
Č: Prosím. .... Dobrou chuť.
..... Děkujeme.
P: Ty krevety jsou moc dobré. A co chobotnice, Eriku?
E: Je výborná, trochu ostrá, ale chutná mi.
K: Já to mám taky dobré. A co ty, Jano?
J: Ale, měla jsem si dát něco jiného. To kuře je nějak suché. Moc mi to nechutná.
P: Když je suché, tak musíš víc pít!

I v tomto dialogu převládá spíše psaný charakter.⁹

⁹ Tento charakter je ještě posílen doslovně interpretovanou nahrávkou. Pravděpodobně žertovně míněná replika „Když je suché, tak musíš víc pít!“ není doprovázena smíchem, nýbrž je vyslovena jako opravdový příkaz.

Čmejková rozlišuje tři typy psanosti:

- Psanost vytříbená
- Psanost uvolněná
- Psaná mluvenost (Čmejková, 2006, s. 72)

Jak vidno z některých výše uvedených ukázek, v didaktice češtiny jako cizího jazyka často dialogy představují více než psanou mluvenost spíše mluvenou psanost.

Je evidentní a pochopitelné, že autoři učebních materiálů i do rádooby autentických dialogů zakomponovávají gramatické prostředky, které jsou v dané lekci probírány. Dialogy pak oscilují mezi autentičností a příkladem probíraných jevů. Zařadit například poslech pouze pro procvičení dovednosti porozumět slyšenému textu je ve vyučování češtiny jako cizího jazyka až na výjimky (zatím?) téměř nepředstavitelné.

Například ve vyučování angličtiny jako cizího jazyka vystupuje do popředí pojem jazyková funkce, který je ovšem chápán zcela odlišně od tradice pražské školy. Jazykové funkce zde odpovídají spíše ilokučním aktům (např. Scrivener, 2011, Spratt, Pulverness, Williams: *The Teaching Knowledge Test*, 2007), tedy například žádost, pozvání, odmítnutí apod.

Takto stanovené jazykové funkce odpovídají cílům dialogů, jak je uvádějí Müllerová a Hoffmannová. Ty bývají samozřejmě různé, mohou to být návrh, přijetí, odmítnutí, žádost o informaci, pochybnost atd. (Hoffmannová, Müllerová, 2007, s. 46-47).

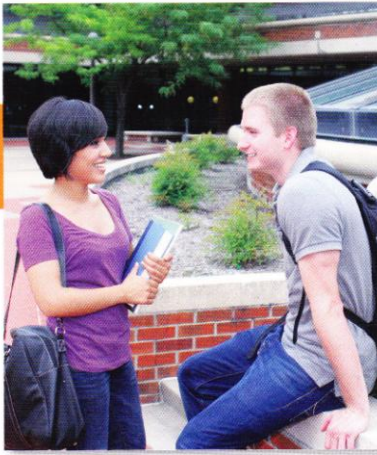
Jazykové funkce jsou považovány za jeden z jazykových prostředků, k nimž dále patří lexikum, gramatika a výslovnost, někdy též pravopis.

Autoři učebního materiálu stanoví určitou komunikační situaci, ve které se cizinec má dorozumět, např. pozvání na schůzku. Jsou určeny klíčové fráze, které se v dané komunikační situaci obvykle používají, a to bez ohledu na probíraný jazykový jev, který v nich může, ale nemusí být obsažen. Vybrané fráze jsou uvedeny v textu. Vzhledem k dialogickému charakteru vybrané situace (pozvání) jde o rozhovor. Z tohoto ilustrativního rozhovoru jsou pak klíčové fráze vybrány, zvýrazněny a doplněny o další možné varianty. Všechny varianty jsou následně procvičovány v produktivních cvičeních.

V češtině může tento přístup vypadat takto (převzato z učebnice Holá, L., Bořilová, P.: Čeština Expres 1, s. 41):

B | Kdy se sejdeme?

1. Podívejte se na fotografii. Kde jsou Romana a Zdeněk? Co dělají?

CD: 47

2. Poslouchejte dialog. Označte ✓, co slyšíte.

Nechceš jít na diskotéku? Kdy se sejdeme? – Třeba zítra ve čtyři.
 Nechceš jít na tenis? Kdy se sejdeme? – Třeba zítra v šest.

CD: 47

3. Poslouchejte. Doplňte.

Je pátek ráno. Zdeněk a Romana jsou 1. _____
 Zdeněk: **Nechceš** jít 2. _____?
 Romana: A kdy?
 Zdeněk: Dneska v 3. _____ odpoledne.
 Romana: Dneska **nemůžu**. Nemám čas, **musím** pracovat. **Můžu** zítra 4. _____
 Zdeněk: Zítra 5. _____ **nemůžu, musím** studovat. **Můžeš** zítra odpoledne?
 Romana: Ano, **můžu**.
 Zdeněk: Kdy se sejdeme?
 Romana: Třeba zítra ve 6. _____? Hodí se ti to?
 Zdeněk: Ano, hodí. Těším se!

4. Odpovězte na otázky.

1. Je pátek ráno?	ANO / NE
2. Musí Romana dneska odpoledne studovat?	ANO / NE
3. Musí Zdeněk zítra ráno pracovat?	ANO / NE
4. Mají Romana a Zdeněk čas zítra ve 4?	ANO / NE

5. Doplňte podle textu fráze, typické pro tuto situaci.

1. _____ jít na tenis?	3. _____ se sejdeme?
2. _____ čas, _____ pracovat.	4. _____ se ti to? – Ano, _____

PAMATUJTE SI:
Hodí se ti/vám to?
Ano, hodí./Ne, nehodí.

Jazyková funkce tu není explicitně vyjádřena, vše je uvedeno názvem dané části kapitoly „Kdy se sejdeme?“, tedy plánování schůzky. Tomu odpovídají i cvičení, která následují, mj.

10. Navrhněte akci z tabulky. Pak naplánujte, kdy se sejdete.

Nechceš jít ...?	
Nechceš jet ...?	
Můžeš zítra, v pondělí ...?	
Máš čas ráno, v 5 ...?	
Kdy se sejdeme?	
Hodí se ti to ...?	

do restaurace	do kina	do divadla
do hospody	do galerie	do školy
na tenis	na fotbal	na koncert
na oběd	na výlet	na procházku

14. Pracujte v páru. Plánujte, kdy se sejdete. Reagujte negativně. Změňte podtržená slova.

Nechceš/nechcete jít zítra na tenis? – Ne, zítra nemůžu.
 Proč nemůžeš/nemůžete? – Protože musím uklízet.

PAMATUJTE SI:
proč? – protože

Při takovémto přístupu k výuce autoři využívají toho, že některé dialogy mívají podobnou strukturu: „*Rozhovory při nakupování mají svá víceméně ustálená pravidla a ustálený repertoár vyjadřovacích prostředků, zdvořilostních obrátů, způsobů žádání nabízení zboží, způsobů pojmenování zboží atp. ... Nedostatek času nutí prodavače i zákazníka k úspornosti a k redukování jazykového vyjadřování někdy na minimum. Redukce, úspora verbálních prostředků zejména při nákupu toho nejběžnějšího zboží je ještě posilována tím, že se jednotlivé nákupní akty opakují. ... Rozhovory v provozovnách některých specializovaných služeb bývají méně unifikované (např. v zakázkovém krejčovství, v kadeřnictví, kosmetice). Volně se sem ještě připojují restaurační stereotypy (při objednávání jídel, při uspokojování požadavků hostů).* (Müllerová, Hoffmanová, 1994, s. 61)

Dialogů s pevnou strukturou lze dobře využít zejména při výuce začátečníků. Lze využívat ustálená spojení a kolokace. V různých typech mluvených komunikátů se například opakovaně setkáváme s výrazovými prostředky zdvořilosti (Hoffmannová, in: Čmejková, Hoffmannová, 2011, s. 85):

- a) pozdravy
- b) oslovování partnerů
- c) tykání/vykání
- d) modální slovesa a slovesné tvary podmiňovacího způsobu
- e) výrazy *prosím* a *děkuji/děkuju, díky ...*
- f) omluvné výrazy
- g) reaktivní formule
- h) formule *Jak se máš?* nebo *Měj se ...* apod. a reakce na ně
- i) výrazové prostředky chvály, uznání, pozitivního hodnocení, jako jsou např. deminutiva (nejen při oslovování)
- j) částicové výrazy vyjadřující souhlas, solidaritu s partnerem (zdvořilostní efekt mohou mít i projevy nesouhlasu)
- k) heterogenní skupina výrazů, které spojuje význam zeslabování, tlumení
- l) naopak výrazy zesilující, kterými můžeme rovněž podpořit partnera

Čmejková a Hoffmannová uvádějí distribuci jazykových variet v psaném jazyce. Spisovná čeština je považována za náležitou varietu například v odborné a vědecké literatuře, v právních textech, v administrativních písemnostech, ve zpravodajství a většině publicistických textů a také v části současné beletrie. „ *Odklon od spisovné češtiny v psané*

komunikaci pojaté jako celek signalizuje blízký a neformální vztah pisatele a adresáta, jak je tomu v soukromé korespondenci, včetně elektronické.“ (Čmejrková, in: Čmejrková, Hoffmannová, 2011, s. 47-48).

Již bylo řečeno, že pro psané komunikáty je typická spisovnost, zatímco pro komunikáty mluvené je to nespisovnost. Toto rozlišení není ani zdaleka stoprocentní a rozdíly se stírají, stále však vidíme rozdíly v míře použití nespisovných prvků v různých kontextech.

„Odlišení spisovného jazyka je způsobeno jeho úlohou, zvláště většími požadavky na něj kladenými než na řeč lidovou; spisovný jazyk vyjadřuje kulturní a civilizační život (postup i výsledky myšlení vědeckého, filosofickónáboženského, sociálně politického a administrativně právního)“ (Vachek 1970, s 45). Z toho vyplývá intelektualizace spisovného jazyka, potřeba vyjadřovat vzájemnou souvislost a složenost myšlenkových pochodů, výrazy pro abstraktní pojmy, syntaktické formy, zvýšená kontrola (cenzura) emociálních prvků (kultura eufemismu).

Tato situace se stále proměňuje, srovnajme situaci z osmdesátých let se situací o 20 let mladší: „*Spisovný jazyk vytváří zpravidla elokuční indikátory jmenování, ustanovení, dále uvědomování, vyučování a poučování, racionálního objasňování, nadto pak kolektivního vyzývání, plánování a prognostikování, též v žádosti o dotvrzení. Soubor prostředků hovorového stylu spisovného jazyka bývá z hlediska komunikačního aktu vzhledem ke své tolerantnosti vedoucí k integrování prostředků nespisovných poněkud nevýrazný, a proto zpravidla nedostatečně signalizuje společenskou solidaritu, důvěrnější kontakt a nepostačuje zcela k vystižení pracovního nebo společenských mikrosituací. Objevuje se za specifických okolností v případě monoglossních mluvčích nebo za společensky prestižních mikrosituací – než ty nejsou příliš časté.“ (Chloupek, 1986, s. 112)*

„Z funkčního hlediska (dle „jakobsonovské klasifikace“) je v obecné češtině obsazena zejména funkce expresivní, fatická a konativní; funkce metajazyková, poetická a referenční se realizují jednak v češtině spisovné, jednak v češtině obecné. Funkční převis využitelnosti obecné češtiny je možná pro někoho nepříjemným zjištěním, znovu však zdůrazňuji, že nejde o boj s cílem zvítězit nad češtinou spisovnou.“ (Vybíral, 2003, s. 80).

V současnosti stále nepanuje shoda o situacích, pro které je adekvátní pouze varieta s vyšší komunikační funkcí. Proto Cvrček s odkazem na Sgalla požaduje otupit hranice:

„Není-li ostrá hranice mezi spisovnými a nespisovnými situacemi, neměla by být ostrá ani hranice mezi spisovnými a nespisovnými prostředky v kodifikaci.“ (Cvrček, 2012, s. 115)

Čmejková uvažuje, *„že gramatické normy (a také pravopisné, včetně interpunkčních), které si jazyk v průběhu historického vývoje vypracoval a které jsou dosud v odborných (vědeckých, učebních, právních, administrativních aj.) žánrech dodržovány, jsou v jiných žánrech opouštěny. Zejména umělecké žánry a z publicistických ty, které s uměleckými sdílejí snahu po aktualizaci a dezautomatizaci, jako by přezíraly vnější (substanciální) atributy gramotnosti a ponořovaly se do zdrojů kultury orální. (...) Pragmatická lingvistika a sociolingvistika nás v posledních desetiletích vybavila řadou teorií zdvořilosti a různými charakteristikami této složky naší komunikačně-pragmatické kompetence.“* (Čmejková, In: Čmejková, Hoffmannová, 2011, s. 59)

Při rozhodování, kterou varietu při výuce češtiny jako cizího jazyka zvolit, mohou být klíčové komunikační situace, ve kterých se cizinci učící se česky potřebují porozumět.

Uživatel A1 by se měl umět pomocí češtiny vypořádat s požadavky, které na něj kladou situace, v nichž se s největší pravděpodobností ocitne, a to:

- situace každodenního praktického života, např. nákup, objednávka v restauraci, služby, pošta, ale také návštěva veřejných zařízení (muzea, kina, divadla, kluby, diskotéky apod.)
  - styk s úřední osobou, např. policistou, dopravním policistou, cizineckým policistou, celníkem, úředníkem v bance
  - návštěva zdravotního zařízení
  - společenský styk – především ústní interakce, ale také krátký text na pohlednici;
- student umí někoho pozvat a přijmout pozvání, být dobrým hostitelem i hostem (důležitá sociokulturní kompetence – student se musí seznámit se základními jazykovými i nejazykovými společenskými konvencemi, např. podání rukou, líbání, gestikulace, způsoby oslovování)
- situace spojené s ubytováním
  - situace spojené s veřejnou dopravou, mj. i porozumění základním informacím

v hlášení, dále porozumění jízdním řádům, nákup jízdenek atd.

- hledání cesty – dovednost požádat o potřebné informace, řídit se podle pokynů, jak se někam dostat
- telefon – dovednost navázat a ukončit hovor, vyžádat si určitou osobu k telefonu, požádat o základní informace a je, nechat nebo přijmout vzkaz (Hádková, Línek, Vlasáková, s. 4.)

„Úroveň A1 je vymezena jako prvotní kontakt s češtinou, a proto je vliv sociokulturní kompetence na celkovou úspěšnost komunikace právě na této úrovni zásadní, protože rodilý uživatel jazyka (v našem případě Čech, Češka) projevuje větší míru tolerance k prohřeškům proti jazykové normě než proti normě chování. Chceme-li tedy zajistit cizinci bezpečný pohyb po historickém území již od samého počátku jeho studia češtiny, kdy samozřejmě není jeho jazyková komunikace bezchybná, je třeba, aby byl předem poučen o nejvýznamnějších sociálních normách platných v České republice.“ (Hádková, Línek, Vlasáková, s. 15)

Uživatel A2

- 1) zajišťování běžných potřeb a úkolů; schopnost vést jednoduchý (avšak smysluplný a k cíli vedoucí) dialog při plánování, zajišťování, rezervaci různých akcí, či zajišťování nezbytných záležitostí, popř. věcí v oblasti každodenního života, jako je např.
  - cestování,
  - ubytování,
  - komunikace na úřadech,
  - využití volného času,
  - nakupování,
  - objednávání jídel a nápojů;
- 2) poskytování a získávání konkrétních informací
  - v oblasti osobních údajů (jako je např. jméno a příjmení, adresa, místo původu, datum narození, zaměstnání atd.);
  - v oblasti neosobních informací (jako je např. hledání cesty, zjišťování konkrétních časových údajů, zjišťování informací o důležitých pravidlech a předpisech, o otevíracích hodinách, o různých zařízeních a službách, o možnostech občerstvení atd.);

3) vytváření a udržování sociálních a profesionálních kontaktů, zvláště pak

- při komunikaci s nadřízenými, kolegy, podřízenými, přáteli,
- v roli hostitele, či v roli hosta,
- v oblasti společenského styku,
- při výměně informací, názorů, pocitů, přání, týkajících se zejména záležitostí společného zájmu, zvláště potom těch, které se vztahují
  - k osobnímu životu a prostředí,
  - k životním podmínkám a životnímu prostředí,
  - k oblíbeným činnostem a k zájmům,
  - k využití volného času a k společenskému životu.

(srov. Čadská a kol., 2005, s. 5)

„Specifikace sociokulturní kompetence pro jazykovou úroveň A 2 se týká společenských zvyklostí (nejazykových a jazykových), společenských rituálů (rituály spojené s návštěvou, rituály spojené s jídlem a pitím, rituály spojené se souhlasem a odmítnutím), všeobecných zkušeností (z každodenního života, životních podmínek, mezilidských vztahů či základních hodnot a postojů)“. (Čadská a kol., 2005, s. 3)

Uživatel B1

má již být schopen dorozumět se v komunikaci s rodilými i s nerodilými mluvčími, nicméně stále ještě spíše v situacích s předvídatelným průběhem a způsobem jazykového vyjádření, a to včetně styku obchodního a v komunikaci nepřímé, psané či mluvené.

V praktické, každodenní komunikaci se předpokládá, že se uživatel dorozumí ve styku s úřady, kde se dokáže zeptat na to, čemu nerozumí, nebo si umí vyžádat služby tlumočnicka. Umí vyplnit formuláře týkající se vstupu do země, rozumí otázkám týkajícím se proclení, včetně obsahu zavazadel, dokáže se dorozumět na policii či s dopravní policejní službou, včetně požádání o pomoc v případě osobního ohrožení. Dokáže si zajistit ubytování (osobně, telefonicky či dopisem), a to krátkodobé i dlouhodobé (nájem, poplatky, údržby, opravy apod.), zformuluje stížnost. Dorozumí se v restauračních zařízeních, v situacích spojených s nákupem zboží (orientuje se v inzerci, rozumí návodům, podmínkám prodeje aj.). Dorozumí se v oblasti veřejné i soukromé dopravy, získá informace a úspěšně zajistí návštěvu veřejných zařízení, rozumí výrazům spojeným s poštou, bankou, dorozumí se ve zdravotnickém zařízení, dále ve školských a vzdělávacích zařízeních aj.

Student navíc zná důležité společenské konvence, a to nejazykové (např. podávání rukou) i jazykové (např. způsoby oslovení, stupeň formálnosti /neformálnosti) (srov. Bischofová, 2001, kap. 3)

Uživatel B2

- při styku se zahraničními návštěvníky, nebo usedlíky, a to ve své vlastní zemi za použití studovaného jazyka (resp. češtiny)
- při styku s rodilými nebo nerodilými mluvčími studovaného jazyka (češtiny) v jiné než vlastní zemi;
- při práci s psanými nebo mluvenými texty ve studovaném jazyce (češtině) budou studenti schopni studovaný jazyk (češtinu) používat takovým způsobem, aby se dovedli vypořádat s požadavky (především jazykovými), které na ně budou klást situace, ve kterých se pravděpodobně ocitnou, a to zvláště:
  - v situacích běžného každodenního života;
  - v osobním styku, kdy budou studenti navazovat a udržovat společenské styky, vstupovat do cílevědomě motivovaných vztahů v různých oblastech veřejného života (např. v obchodě, vzdělávání, sociální péči, v zábavním průmyslu atd.);
  - v situacích, kdy je komunikace nepřímá a kdy je třeba rozumět jádru věci i důležitým detailům v obsahu psaných nebo mluvených textů. (Holub, 2005, s. 2)

Pro úroveň C1 a C2 nejsou deskriptory k dispozici. Předpokládá se jazyková a komunikační kompetence srovnatelná s jazykovou a komunikační kompetencí rodilého mluvčího.

Popisy všech úrovní vyzdvihují ústní interakci nad interakci písemnou. Jeví se tak jako rozumné zohlednit při výuce češtiny jako cizího jazyka prvky mluvenosti a využívat různých zdrojů, které jsou k dané problematice k dispozici (frekvenční slovník, frekvenční analýza, korpusy, Mluvnice současné češtiny, analýza dialogů aj.)

4. Nespisovná čeština ve výuce češtiny jako cizího jazyka podle Společného evropského referenčního rámce

„Pro získání náležité kvality komunikační kompetence v češtině jako cílovém jazyce by se měl cizinec postupně¹⁰ učit náležitě identifikovat, interpretovat a užívat gramatické a lexikální (a ovšem též ortoepické) prostředky na ose spisovnost – nespisovnost¹¹, při komunikování v češtině by měl prokazovat schopnost pohybovat se pokud možno v rámci téže zvolené variety (v případě spisovného jazyka především v rozmezí roviny neutrální a hovorové), od stadia středně pokročilé znalosti naší mateřštiny by měl být alespoň částečně schopen – bude-li to komunikační situace vyžadovat – záměrně a adekvátním způsobem (čili s ohledem na relevantní komunikační faktory) přepínat kódy.“ (Hrdlička, 2009, s. 124)

Společný evropský referenční rámec

Vyučování češtiny jako cizího jazyka se stejně jako vyučování dalších evropských cizích jazyků odvolává na dokument Společný evropský referenční rámec pro jazyky, který definuje dovednosti, jimiž disponují uživatelé cizího jazyka na úrovních od nulové znalosti po znalost odpovídající znalosti rodilého mluvčího (A1, A2, B1, B2, C1 a C2).

Referenční rámec je pak pro jednotlivé jazyky konkretizován do podoby popisů (deskriptorů) šesti úrovní znalosti jazyka¹². Ty formulují komunikativní cíle a komponenty, popisují sociokulturní kompetence a jazykové funkce nutné pro komunikaci na dané úrovni, doporučují učební strategie pro získání daných dovedností, stanovují gramatické minimum, uvádí vokabulář a index komunikačních situací apod.

Tyto dokumenty mimo jiné popisují v ich-formě, co uživatel jazyka dokáže v poslechu, čtení, mluvení (v ústní interakci i v samostatném ústním projevu) a v písemném projevu. Na úrovni A1 v oddílu o ústní interakci¹³ čteme: „*Umím se jednoduchým způsobem domluvit, je-li můj*

---

¹⁰ Od které úrovně? Patrně již od úrovně počáteční, neboť v další části úryvku je pro střední a vyšší úrovně cíl ještě náročnější.

¹¹ Zde Hrdlička ignoruje návrhy odstoupit od dichotomie spisovný-nespisovný a zaměřit se na vhodnost/adekvátnost vzhledem ke komunikačním funkcím.

¹² Srov. článek J. Cvejnové (2006), v němž autorka uvádí nejen výhody Společného referenčního rámce a shrnuje popis referenční úrovně B1 pro češtinu, ale také upozorňuje na nedostatky Rámce.

¹³ Ústní interakce byla vybrána záměrně vzhledem ke zjištěným komunikačním situacím, ve kterých se cizinci mají umět dorozumět.

partner ochoten zopakovat pomaleji svou výpověď nebo ji přeformulovat a pomoci mi formulovat, co se snažím říci. Umím klást jednoduché otázky a na podobné otázky odpovídat, pokud se týkají mých základních potřeb nebo jde-li o věci, jež jsou mi důvěrně známé.“ (Společný evropský referenční rámec pro jazyky, s. 26), zatímco na úrovni C2 je tatáž dovednost rozvinuta až do následující podoby: *„Dokážu se zapojit do jakékoli konverzace nebo diskuze. Zním dobře idiomatické a hovorové výrazy. Umím se plynule vyjadřovat a přesně sdělovat jemnější významové odstíny. Narazím-li při vyjadřování na nějaký problém, dokážu svou výpověď přeformulovat tak hladce, že to ostatní ani nepostřehnou.“* (tamtéž, s. 27)

Již z výše uvedených citací z Rámce vidíme, že na úrovni A1 probíhá komunikace za velkého úsilí obou účastníků. Nerodilý mluvčí této úrovně by měl být schopen rozlišovat mezi formální a neformální situací a tomu přizpůsobit jazyk (např. tykání a vykání; zvolení adekvátního lexika (ahoj x dobrý den). Nedokáže však přepínat mezi různými varietami jazyka. Proto nás nepřekvapí, že *„na této úrovni se nepočítá s tím, že je student seznámen s funkční stratifikací češtiny.“* (Vlasáková, 2008, s. 121) Až od úrovně B2 se od nerodilého mluvčího očekává, že se *„dokáže vyjadřovat sebevědomě, srozumitelně a zdvořile v rámci formálních a neformálních funkčních stylů, které odpovídají dané situaci a osobám, kterých se to týká.“* (Společný evropský referenční rámec, s. 124). Autoři popisu referenční úrovně B2 proto explicitně hovoří o funkční stratifikaci češtiny a vyžadují, aby tato problematika byla do vyučování zařazena: *„Na úrovni B2 by si měli cíloví uživatelé soustavněji uvědomovat existenci některých důležitých alternativních prostředků vyjadřování, umět je identifikovat a v míře svých schopností s nimi zacházet. (...) Řeč je tu především o komunikačních verzích českého jazyka (...) Z tohoto hlediska mluvíme o dvou hlavních systémových útvarech, o standardní neboli spisovné češtině (SČ) a o obecné češtině (OČ).¹⁴“* Autoři popisu B2 k tomuto účelu kladou dva cíle:

- (a) provést soustavnější, i když ovšem nutně zjednodušený popis rozdílů mezi SČ a OČ;*
- (b) pokusit se postihnout pravidla, resp. motivy regulující volbu mezi prostředky z obou útvarů v závislosti na komunikativní funkci a společenském kontextu. Rozdíly mezi SČ a OČ se vyskytují na rovině fonologické, morfologické, syntaktické a lexikální. Oba útvary nejsou*

---

¹⁴ „SČ je podoba češtiny s funkcí reprezentativní, resp. prestižní, zatímco OČ „základní nespisovný útvar užívaný na většině národního území v běžném každodenním hovoru“. (P. Sgall, J. Hronek, Čeština bez příkras) Na úrovni B2 se tedy nebudeme zabývat takovými útvary, jako jsou dialekty, příp. slangy. Vedle oněch dvou zmíněných alternativních podob češtiny existují ovšem také alternativní prostředky se stejnou/podobnou komunikativní funkcí, které se běžně označují jako rozdíly stylu, resp. registru.“ (B2, s. 193)

rozlišeny absolutně; existuje široká oblast vzájemného prostoupení, tedy oblasti pro SČ i OČ společné. (Holub, 2005, s. 193). Podrobnější popis rozdílů mezi spisovnou a obecnou češtinou, jak je uvádí tento popis, viz v příloze.

Nespisovná čeština na úrovni A1

Popis referenční úrovně A1 přikládá problematice stratifikace češtiny velký význam a věnuje jí několik stran. Zde některá doporučení citujeme a vyjadřujeme se k nim, jelikož je považujeme za problematická. Delší citáty jsou zvoleny, aby byla zajištěna přesnost obsahu.

Na úrovni A1 se nepředpokládá ovládnutí prvků obecné češtiny či jiného substandardního útvaru. „Použil-li by (byť ojediněle) prvku obecné češtiny (příp. lokálního dialektu), mohlo by to mít nežádoucí dopad na průběh komunikace, zejména s rodilým uživatelem češtiny. Ten totiž zpravidla automaticky pokládá obecnou češtinu za nadstavbu češtiny spisovné. Domnívá se, že cizinec ovládá bezpečně spisovný jazyk, a proto si může dovolit využívat i nespisovného. Takto se ztrácí komunikační vstřícnost ostatních mluvčích užívajících v hovoru s cizincem na úrovni A1 češtinu. Obvykle to konkrétně znamená zvýšení mluvního tempa a celkový přechod do nespisovné češtiny, např. i využití slangismů, což je pro úroveň A1 již nepřijatelné. Zejména úspěšnost poslechu s porozuměním zásadně ovlivňuje právě interaktivní citlivost produktora (rodilého uživatele češtiny) – jeho ochota minimalizovat v promluvě orientované k cizinci podíl nespisovných prvků. Mísení spisovných a nespisovných prvků, resp. celá promluva realizovaná v obecné češtině, tvarově podstatně odlišné od češtiny spisovné, má především pro cizince, jejichž mateřština je tzv. velmi vzdálená, fatálně nežádoucí důsledky. Na úrovni A1 totiž nedokáží ovládat obojí tvary (spisovné i nespisovné) a není to ani žádoucí vzhledem k jejich produkci. Nemohou ale většinou vůbec identifikovat vztahy (najít vazbu) mezi ovládnutými prvky spisovného jazyka a jejich nespisovnými protějšky, jinými slovy, nedokáží si převést sdělení ze substandardu do spisovného jazyka, a proto ani nemohou dekódovat komunikát. Nerozumí tedy např. sdělením typu: *Za támhletěma domama si vodbočte. Vod tý školy furt dál. Bejt tu dycky ten malej stůl, je to tu dobrý. Ten starej je vod vedle. Čěče, dyk vo nic nejde. Od té šaliny deset metrů. Co s tym dělaš? Poďme do sklípka na sklénku červeného.*“ (Hádková, Línek, Vlasáková, s. 2-3)

Hypotézu, že rodilý uživatel češtiny soudí cizincovu komunikační kompetenci především podle množství substandardních prvků, považujeme za nepodloženou. Předpokládám, že roli mimo jiné hraje i tempo řeči, použití ustálených spojení, výslovnost mluvího aj. I v případě,

že by tomu bylo tak, jak uvádí autoři popisu, problematickým podle mého soudu zůstává samotný předpoklad, že český rodilý mluvčí bude na signál „*Jsem cizinec, mluvte prosím pomalu a spisovně.*“ (nemusí být nutně takto verbalizovaný) reagovat komunikační vstřícností a přepne do pomalé více méně spisovné češtiny¹⁵. Jedna z autorek daného popisu již také tento požadavek sama koriguje „*Při modelování předpokladů řečové činnosti nerodilého mluvčího (...) jednak neexistuje žádná komunikační norma vyžadující, aby rodilý mluvčí při mluvené komunikaci s mluvčím nerodilým užíval spisovného jazyka, jednak může být nerodilý mluvčí příjemcem/posluchačem mluvené komunikace, jíž se přímo neúčastní, např. ve filmu apod.*“ (Hádková, 2011, s. 37)

Níže uvidíme, jak komunikace mezi nerodilými a rodilými uživateli českého jazyka skutečně probíhá a zda je skutečně možné vyhnout se výše uvedeným odstrašujícím příkladům (sklénka, šalina).

*„Studenti úrovně A1 by měli být schopni porozumět řeči, která je zřetelná, pečlivě vyslovovaná a proložená dlouhými pomlkami. .... Nelze na jedné straně předpokládat, že budou rodilí mluvčí v kontaktu s cizincem vždy užívat vytříbené spisovné češtiny, ale nelze také uvažovat o obecné češtině jakožto běžně užívaném útvaru např. na Moravě, především v jejích severních a jihovýchodních oblastech. Z těchto důvodů je třeba posuzovat prezentaci jednotlivých útvarů češtiny uvážlivě a komplexně, a to zejména v souvislosti s pozicí cizince v roli produktora – mluvčího. V této roli má být schopen navázat základní společenskou komunikaci tak, že použije nejjednodušších způsobů vyjádření: umí pozdravit, rozloučit se, představit se, poprosit o informaci či službu, poděkovat a omluvit se. **Vycházíme-li ze zkušenosti, že rodilý uživatel češtiny usuzuje na rozsah cizincovy komunikační kompetence v češtině právě podle míry zastoupení substandardních prvků, je jednoznačně výhodnější, je-li cizinec na úrovni A1 orientován v oblasti produkce jen k češtině spisovné, a to v její hovorové formě** (zvýraz. PB).“*

Naprosto souhlasíme s předpokladem, že se cizinci dostanou do kontaktu i s nespisovnou češtinou. Jistou problematičnost shledáváme v oblasti terminologie. Již výše je uvedeno, že

---

¹⁵ Podle zjištění Bayerové-Nerlichové „Češi v pravém slova smyslu nevědí, jak vlastně mluví. (...) Jejich vysoká připravenost k užívání spisovné češtiny zůstává jak v neformálních, tak z velké části formálních kontextech nerealizovaná.“ (Bayerová-Nerlichová, s. 188)

pojem hovorová čeština není jasně definován a všeobecně přijímán, a dává proto prostor k různým interpretacím a s nimi spojeným aplikacím¹⁶.

„Je vhodné upozornit cizince na výše uvedené skutečnosti tak, aby nebyl překvapen neznámými tvary a podobami slov (mlíko, maj, nevěděj, dobrý lidi, s problémama, půjdem atd.). Není ale žádoucí, aby je vzhledem k výše uvedenému ovládal na počátku studia češtiny aktivně.“ (Hádková, Línek, Vlasáková, s. 18-19)

V oblasti produkce by se tedy cizinec hovořící česky měl nespisovným prvkům vyhnout, protože jinak by se mu mohlo dostat odpovědi v nespisovné češtině s případným využitím slangismů, jež na úroveň A1 rozhodně nepatří. Z uvedeného doporučení je možné usuzovat, že v oblasti recepce se má cizinec orientovat i do oblasti češtiny nespisovné. Není však řečeno, do jaké míry ani jakým způsobem. Tento požadavek již mimo oficiální popis referenčních úrovní později doplňuje M. Hádková: *„Je nutné modelovat do určité míry samostatně struktury komunikační kompetence, které jsou aktivovány, je-li nerodilý mluvčí v roli produktora, a ty, které jsou aktivovány, je-li v roli recipienta (zvláště mluvené neoficiální komunikace).“* (Hádková, 2011, s. 37) Navrhuje pak využívat záznamy reálně proběhnuvších komunikačních událostí, které budou reflektovat regionální odlišnosti. (tamtéž, s. 38)¹⁷

---

¹⁶ Možná i kvůli vágnímu vymezení pojmu hovorová čeština došlo k pozoruhodné nesrovnalosti uvnitř samotných popisů. V popisu A1 je nerodilým mluvčím doporučováno komunikovat v hovorové formě spisovného jazyka. Do popisu B2 jeho autoři (odlišní od autorů popisu A1) vložili diferenční slovníček mezi obecnou a spisovnou češtinou vytvořený Sgallem a Hronkem a publikovaný v jejich knížce *Čeština bez příkras*. V tomto diferenčním slovníčku jsou mj. slova barák, dýl, fusekle, kafe a vobejvák označena jako slova spisovná hovorová (srov. B2: 199-201). V tomto hodnocení se však rozcházejí s informací uvedenou ve *Slovníku spisovné češtiny*, který je klasifikuje jako expresivní (barák), obecně české (kafe) nebo je vůbec neuvádí (dýl, fusekle, vobejvák).

¹⁷ Hádková postuluje desatero pro autory učebnic, realizátory kurzů a lektory, v němž mj. vybízí mluvit ve výuce spisovně, ale navíc používat autentické materiály, být si vědom svého teritoriálního ukotvení a povědomí o výstupech funkční stratifikace češtiny, dále si uvědomovat vzdálenost mezi výchozím a cílovým jazykem studentů a myslet na to, s kým budou studenti mluvit, jaké filmy budou sledovat, co budou psát, číst, poslouchat aj. (Hádková, 2011, s. 38-39). Jakkoli lze pochybovat o úplné realizovatelnosti tohoto desatera, považujeme ho za inspirativní.

„Cizinec by měl být vybaven již v úvodních hodinách frází vymežující kód komunikace: Jsem cizinec/cizinka – mluvte prosím pomalu a spisovně, neumím dobře česky. Nápomocnou může být i žádost o zapsání informace, protože v psané podobě (ne v SMS a v elektronické poště) naprostá většina Čechů preferuje spisovný jazyk: Nerozumím ti/vám – můžeš/můžete mi to prosím napsat?“ (Hádková, Línek, Vlasáková, s. 18-19, zvýraz. PB).

Použití signálu ve formě prosby „*Mluvte prosím pomalu a spisovně.*“ se taktéž jeví jako diskutabilní. Při nahrávání reálné komunikace, kdy nerodilí mluvčí na ulici oslovovali rodilé mluvčí, se ukazovala potřeba rychlého zaujetí rodilého mluvčího. Většina rodilých mluvčích dávala najevo jistý spěch a neverbálně (zvednuté obočí, zdvižená brada a pokyvování hlavou) cizince popoháněla. Cizinec od rodilých mluvčích v takové situaci vyžaduje trpělivost a spolupráci, nezdá se tedy šťastné zahajovat konverzaci explicitním požadavkem na způsob, potažmo úroveň komunikace.

Samostatný odstavec je pak věnován krátkým textovým zprávám a elektronické poště, „*kteřé jsou na pomezí mezi psaným a mluveným jazykem*“ a v nichž „*častý je i zápis mluvených podob slova, zejména forem a tvarů běžných v obecné češtině.*“ (tamtéž s. 24)

Nespisovná čeština na úrovni A2

V popisu úrovně A2 jsou vymezeny situace (a s nimi spojené jazykové požadavky), se kterými se má nerodilý mluvčí na této úrovni dokázat vypořádat. Jsou to každodenní situace praktického života s předvídatelným průběhem komunikace, a to jak z očí do očí, tak po telefonu. Dále jsou to situace nepřímé komunikace, např. prostředky masové komunikace. (Čadská, 2005, s. 3)

Na úrovni A2, stejně jako na úrovni A1, se předpokládá velká vstřícnost komunikačního partnera, se kterou jsou spojeny požadavky na formální stránku (standardní výslovnost, pomalé tempo s pauzami nebo čitelné písmo, členění na odstavce atd.). Obsahově se komunikace musí týkat témat pro tuto úroveň stanovených, informace musí být podávány explicitně. Cizinec má být poučen o příslušných společenských konvencích a rituálech. O jazykové stratifikaci se sice v popisu A1 nehovoří, nicméně v části popisu, kde jsou konkrétně uvedeny jazykové prostředky, se kterými by měl být nerodilý uživatel češtiny seznámen, nacházíme i hovorové tvary, označované hvězdičkou, zatímco tvary spisovné, typické pro vyjadřování písemné (v některých případech až knižní) jsou označovány křížkem. (Čadská, 2005, s. 11)

Určitě ano/*jo!

To tedy /*teda (určitě) ano /*jo!

Potřebuješ /*pomocť? – Ano, /*potřebuju / ne, *nepotřebuju (*pomocť).

*Děkuju (#děkuji) za radu.

*Můžu / #mohu ti / vám pomocť?

Dále se od nerodilého uživatele českého jazyka očekává „schopnost se vyrovnat s požadavky, které na něho bude klást taková komunikační situace, na niž není dokonale připraven,“ zejména se má umět „vyrovnat s výskytem neznámých jazykových prvků v textu; (...) hledat a najít řešení problémů způsobených nedostatečnými jazykovými znalostmi či dovednostmi“ a „**jakožto účastník společenského života není student vyveden z míry tím, že si v daném okamžiku není jist konkrétní společenskou normou či pravidly společenského chování.**“ (tamtéž, 121)

Nespisovná čeština na úrovni B1

Uživatelé českého jazyka na úrovni B1 „*si jsou vědomi, že existují dvě varianty lexikogramatického kódu, (...) spisovná čeština a obecná čeština. (...) Spisovné varianty se vyžadují v obou částech českého státního území obecně v projevech psaných, zatímco v projevech mluvených jen tehdy, obrací-li se mluvčí k veřejnosti a/nebo se od jeho projevu očekává přiměřený stupeň formálnosti.*“ (Bischofová, 2001, s. 221)

Nespisovná čeština na úrovni B2

Uživatel českého jazyka na úrovni B2 „*si musí být (...) vědom, že existují dvě základní variety lexikogramatického kódu, označované jako spisovná čeština a obecná čeština. Je si vědom, že spisovné varianty se vyžadují v obou částech českého státního území (tj. v části západní, v Čechách, i východní, tj. na Moravě a ve Slezsku) obecně v projevech psaných ..., zatímco v projevech mluvených jen tehdy, obrací-li se mluvčí k veřejnosti anebo se od jeho projevu očekává přiměřený stupeň formálnosti (...), že zvláště obecná čeština není jednotná a kodifikovaná a že kromě toho zvláště na východě České republiky, na Moravě a ve Slezsku, se při běžné komunikaci užívá místních dialektů a nadnářečních celků. (...) je schopen tyto rozdíly identifikovat a měl by být schopen rozpoznat situace, v nichž je společensky vhodné užívat té které varianty českého národního jazyka.*“ (Holub, 2005, s. 185)

Na úrovni B2 si klademe dva cíle:

(a) provést soustavnější, i když ovšem nutně zjednodušený popis rozdílů mezi SČ a OČ;

(b) pokusit se postihnout pravidla, resp. motivy regulující volbu mezi prostředky z obou útvarů v závislosti na komunikativní funkci a společenském kontextu. (Holub, 2005, s. 194)

„SČ je podoba češtiny s funkcí reprezentativní, resp. prestižní, zatímco OČ je „základní nespisovný útvar užívaný na většině národního území v běžném každodenním hovoru“.
(P. Sgall, J. Hronek, Čeština bez příkras) Na úrovni B2 se tedy nebudeme zabývat takovými
útvary, jako jsou dialekty, příp. slangy. Vedle oněch dvou zmíněných alternativních podob
češtiny existují ovšem také alternativní prostředky se stejnou/podobnou komunikativní funkcí,
kteřé se běžně označují jako rozdíly stylu, resp. registru.“ (tamtéž, s. 194)

5. Tzv. Foreigner Talk

„Foreigner talk is used by speakers of a language to outsiders who are felt to have very limited command of the language or no knowledge of it at all. Many (all?) languages seem to have particular features of pronunciation, grammar, and lexicon which are characteristically used in this situation.“ (Ferguson, 1971, s. 281.)

Ferguson zjistil, že v řeči k cizincům bývá eliminováno pomocné sloveso (spona) u jazyků, které pomocná slovesa používají. V české řeči k cizincům je někdy vynecháno celé sloveso („Tohle () plný.“ – ve významu „Tyto termíny jsou v mém diáři plné.“)

Podle Fergusona je Foreigner talk přizpůsobován na různých úrovních.

Na úrovni fonologie: větší množství pauz a pauzy jsou delší, méně se redukuje samohlásky, méně se zkracuje

Na úrovni lexika: je preferováno nejfrekventovanější lexikum, doplňkově jsou používána gesta, obrázky a také definice, používá se méně nespisovných a idiomatických spojení

V syntaxi: věty jsou krátké a jednoduché, projevuje se snaha o tematickou vázanost, často dochází k opakování, ověřování, reformulace, nová informace bývá na konci věty, rodilý mluvčí dokončuje výpovědi, které nerodilý mluvčí nedokončil.

Foreigner Talk bývá charakterizován podobně jako tzv. motherese / parentese talk, baby talk – tedy jako způsob, jakým mluví dospělí k dětem. Tyto jazyky mají podobné rysy: pomalejší tempo, jednodušší konstrukce vět, základní lexikon, krátké věty.

Vitkovskaya upozorňuje, že Ferguson rozpracoval Foreigner Talk pro angličtinu a v případě češtiny budou některá kritéria platit, jiná se však mohou lišit (srov. Vitkovskaya, 2010, s. 253). Konkrétní prvky české Foreigner Talk uvádíme níže.

Česká „řeč k cizincům“ (český Foreigner Talk)

V. Vitkovskaya již českou řeč k cizincům zkoumala. Základem její analýzy byly rozhovory rodilých mluvčích (RM) s nerodilými mluvčími (NRM), zaznamenané nebo nahrané na diktafon. Cizinci se lišili podle stupně znalosti českého jazyka, věku a národnostní příslušnosti.

Vitkovskaya zaznamenala následující dialog, ve kterém se cizinec ptá Čecha na cestu na Václavské náměstí:

NRM: Vaslavske namesti?

RM: To byste potřeboval jít Národní třídou kolem TESCO až na Jungmannovo náměstí, pak furt rovně po ulici 28. října, která vede akorát na Václavák.

NRM: Prosim?

RM: Ríkám pořád rovně kolem TESCO na Jungmannovo a na Václavák! (přitom ukazuje rukou směr rovně a o něco zvyšuje hlas).

NRM: Vaslavske namesti? (ukazuje rukou rovně)

RM: Jo! Rovně, rovně, rovně (ukazuje třikrát rukou rovně) a Václavské náměstí.

NRM: (Vděčně kývá).

Tento dialog Vitkovskaya komentuje:

„Na tomto příkladě je dobře vidět, jak se RM přizpůsoboval řeči NRM. Z dlouhé věty postupně dělal kratší, zjednodušoval konstrukce, až se dostal k nejjednodušší, opakoval několikrát nejdůležitější část, tj. směr, přestal používat zkratky (Václavské náměstí – Václavák), začal používat lexémy spisovného jazyka namísto obecné češtiny (furt – pořád), vyloučil ze své výpovědi neznámé pojmy (Jungmannovo náměstí, TESCO), doprovázel vysvětlení gesty.“ (Vitkovskaya, s. 258)

Nespisovný jazyk ve Foreigner Talk

Podle Fergusona obsahuje Foreigner Talk nejpoužívanější lexikum, ale zároveň je v něm méně nespisovných a idiomatických spojení. Umíme si jistě představit, že tyto dvě tendence mohou někdy stát proti sobě a rozhodne idiolekt konkrétního komunikačního partnera. Z výše uvedeného dialogu zaznamenaného V. Vitkovskou lze usuzovat na dovednost rodilých mluvčích eliminovat při hovoru s nerodilým mluvčím nespisovné prvky, jak předpokládají popisy referenčních úrovní.

Pragmatická hlediska, sociokulturní aspekty

Komunikační kompetence, o jejíž osvojení při vyučování a studiu cizího jazyka usilujeme, zahrnuje tři aspekty:

- a) lingvistickou kompetenci – zahrnuje lexikální, fonologické, syntaktické znalosti a dovednosti;
- b) sociolingvistickou kompetenci – vztahuje se k sociokulturním podmínkám užívání jazyka;

c) pragmatickou kompetenci – týká se užívání jazykových prostředků v konkrétních promluvách, vztahuje se k vyjadřování jazykových funkcí (Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 13–14).

Při vyučování cizího jazyka bývá největší díl pozornosti věnován kompetenci lingvistické a menší díl kompetenci sociolingvistické (zvyky, tradice, životní styl). Pragmatické hledisko by však rovněž nemělo být přehlíženo. I. Vasiljev dokonce tvrdí, že *„je-li úspěšná komunikace jejím smyslem (smyslem cizojazyčné výuky) a gramatika v širokém pojetí spolu se slovní zásobou jejím bezprostředním předmětem, pak pragmatika rozhoduje o jejím úspěchu.“* (Vasiljev, s. 76).

Právě s pragmatickou komunikační kompetencí úzce souvisí funkční stratifikace jazyka¹⁸ a rozhodování o zařazení či nezařazení poučení o funkční stratifikaci češtiny (případně i přímo výuka obou variet) je proto velmi důležité. Také Gass a Selinker upozorňují na závažnost pragmatiky při komunikaci; tvrdí dokonce, že jde o nejvíce nebezpečnou oblast cizojazyčné komunikace, neboť jazykové chyby rodilý posluchač očekává a do jisté míry toleruje, zatímco chyby pragmatického/sociokulturního charakteru často interpretuje jako charakterové vady konkrétního jedince či celého jazykového společenství (národnosti), což podporuje vytváření a existenci myšlenkových stereotypů o jednotlivých národnostech, ale také může mít nežádoucí až fatální vliv na konkrétní komunikační situaci (srov. Gass, Selinker, s. 184).

Jak již bylo řečeno, na úrovni A1 se u studenta češtiny jako cizího jazyka nepředpokládá znalost funkční stratifikace češtiny, nicméně jak uvidíme dále, z analyzovaných nahrávek vyplývá, že povědomí o ní by měl mít.

---

¹⁸ „Autoři Prahové úrovně a Společného rámce vycházejí z koncepce, na jejímž základě je pragmatika považována za třetí jazykový rozměr, za pokračování syntaxe (která studuje formální vlastnosti jazykových konstrukcí) a sémantiky (která studuje vztahy mezi jazykovými jednotkami a světem). Na základě uvedené koncepce se pragmatika zabývá hledáním jednotlivých exponentů jazykových funkcí v určité komunikativní situaci neboli jazykovém kontextu.“ (Cvejnová, 2006, s. 29)

6. Obecná čeština ve vyučování češtiny jako cizího jazyka

Obecná čeština, nebo dialekty?

V uvažování o ne/zařazování nespisovné variety do vyučování češtiny jako cizího jazyka uvažujeme především o obecné češtině. Je to dáno zejména následujícími faktory.

- 1) Počtem mluvčích, kteří obecnou češtinu v každodenní komunikaci používají.
- 2) Rozšiřováním oblastí, do kterých pronikají obecně české prvky.
- 3) Expanzí obecné češtiny i mimo území historických Čech prostřednictvím médií (literatura původní i překladová, původní filmová produkce, ale i dabing, dále současná písňová tvorba, internet) a díky migraci obyvatelstva.

M. Hádková (2011) „*Rozhodnutí, do jaké míry uvádět ve výuce nespisovnou češtinu, je na straně vyučujícího velmi silně ovlivňováno nejen jeho profesní kompetencí, ale i jeho vlastním povědomím o tzv. komunikační adekvátnosti, tj. o příznakovosti, či bezpříznakovosti určitých jazykových prostředků v určitých komunikačních situacích. Samozřejmě svou roli hraje i jeho vlastní teritoriální ukotvenost.*“ (Hádková, 2011, s. 34)

Někteří vyučující z Moravy popírají používání obecné češtiny ve svém regionu a obsažené prvky v učebnicích považují za zbytečné, až rušivé (např. „rejže“). Jiní vyučující potvrzují, že jejich studenti si osvojují obecně české prvky v kontaktu s lidmi v běžném denním hovoru. Jsme si vědomi faktu, že některé charakteristické prvky obecné češtiny mohou na území Slezska a Moravy působit příznakově, přesto jsme přesvědčeni, že poučení o obecné češtině má vzhledem k její expanzi svůj význam i na tomto území. Rovněž díky migraci obyvatelstva je pravděpodobné, že se cizinci s obecnou češtinou setkají. Nevylučujeme však ani možnost seznámit cizince i s lokálním dialektem na území, kde se cizinec pohybuje a učí. Pro cizince může být užitečné stručné seznámení s existencí dialektů a jejich vybraných jevů.

Postoje k obecné češtině v komunikaci Čech - cizinec

J. Lukášová provedla výzkum zaměřený na postoje studentů (Čechů i cizinců) k obecné češtině v komunikaci Čech - cizinec na území historických Čech (situaci na Moravě nemapovala). Dotazníkovým šetřením zjistila, že „*cizinec má obecné češtině rozumět, aby se dobře začlenil do komunikace v neoficiálních situacích, ale nemá ji používat.*“ (Lukášová, s. 185), protože její použití cizincem Češi hodnotí jako drzost, hulvátství apod.¹⁹.

Na základě svých rozhovorů se studenty češtiny jako cizího jazyka různých úrovní (spíše však úrovní vyšších) i národností mohu potvrdit, že oblast funkčního rozvrstvení českého jazyka považují za velmi obtížnou a ztěžující komunikaci. Přestože jsou studenti do problematiky ne/spisovnosti uváděni, bývají šokováni mírou použití jiných než spisovných prostředků²⁰. Navíc z jejich zkušeností vyplývá, že Češi z úst cizinců očekávají češtinu spisovnou a stává se, že cizinci, který použije obecně českou variantu, nerozumí. Češi sami ovšem spisovnou češtinu soustavně používají neumějí či nechťejí (přestože Společný referenční rámec předpokládá, že ano), a nutí tak cizince rozumět češtině obecné. **Čeština spisovná proto musí být základem jazykové kompetence aktivní a čeština obecná by měla záhy být součástí jejich jazykové kompetence pasivní, zejména v oblasti lexika.**

„Pro počáteční stádia učení se cizímu jazyku (řekněme až po úroveň B1) je vhodný relativně neutrální funkční styl, pokud nejsou nějaké závažné důvody použít styl jiný. Je to právě tento styl, který rodilí mluvčí nejpravděpodobněji používají v průběhu komunikace s cizinci, a očekávají, že bude nerodilými mluvčími také použit. Je pravděpodobné, že studenti budou časem obeznámeni s formálnějšími a familiárnějšími funkčními styly nejprve receptivně, možná prostřednictvím četby různých typů textů, obzvláště románů. Měli by být vedeni k obezřetnosti v používání formálnějších a familiárnějších funkčních stylů, protože jejich nevhodné použití může vést k nedorozumění nebo zesměšnění toho, kdo je užívá.“ (Společný evropský referenční rámec pro jazyky, Olomouc, 2002, s. 122)

Podobný výzkum provedla také J. Nováková. Ta zjistila rozdíly v tom, kdy a kde se cizinci s obecnou češtinou poprvé setkávají. Tázala se studentů v Olomouci, v Poděbradech a v Praze. Cizinci v Olomouci se s obecnou češtinou většinou poprvé setkali až ve výuce,

¹⁹ Navíc si jejím užitím mohou velmi ztížit komunikaci s rodilými mluvčími (srov. zde s. 44-45).

²⁰ „Řekli nám, že nějaká obecná čeština existuje, ale neřekli nám, že nikdo nepoužívá spisovnou češtinu.“ (Lukášová, s. 185)

zatímco studenti z Poděbrad se s ní setkali jak ve výuce, tak v komunikaci s českými mluvčími. Studenti v Praze uváděli jako první kontakt s obecnou češtinou komunikaci s českými mluvčími a média. (Nováková, 2011 s. 42-43)

Nováková dále zkoumala praktické dovednosti zacházení s obecně českými variantami. Studenti byli úspěšnější „*při vytváření obecně českých tvarů* (pravděpodobně míněno variant, PB) *k tvarům spisovným než při tvorbě spisovných tvarů k obecně českým variantám.*“ Nováková se domnívá, že to „*mohlo být způsobeno tím, že studenti jsou dobře seznámeni s obecně českým lexikem a že ho také mnozí z nich aktivně používají. Navíc spisovný jazyk je základem výuky a studenti nemají problém rozumět významu spisovných tvarů. Při vytváření spisovných tvarů k obecně českým variantám mohlo dojít k tomu, že se studenti s obecně českými tvary zatím neseťkali a jejich význam neznají, spisovné variantě by ale pravděpodobně rozuměli.*“ (Nováková, 2011, s. 57)

Při poslechu „*Nejčastěji byly zaznamenány tvary seš, zejtra a tvary s protetickým v-, vono, vod, vodpoledne. Naproti tomu nejmenší četnost jsme zaznamenali u slova fajn, u tvaru bysme a u adjektiv a číslovek, v jejichž koncovkách se vyskytuje ý namísto é, např. krásný, šeredný, čtvrtý.*“ (Nováková, 2011, s. 58)

Pokud jde o funkční rozlišení obou variet češtiny, „*všichni studenti si poměrně dobře uvědomují rozdíl v používání obecné češtiny a češtiny spisovné, jak prokázalo cvičení zaměřené na doplňování obecně českých, nebo spisovných tvarů do textu na základě kontextu.*“ Je zajímavé, že „*více chyb se dopustili pražští studenti, kteří měli v několika případech tendenci volit obecně české tvary i v textu jinak spisovném.*“ (Nováková, 2011, s. 58)

Někteří učitelé argumentují pro zavádění obou variet češtiny do výuky hned od počátku v produktivní sféře požadavkem, aby studenti měli možnost sami si v konkrétní situaci vědomě vybrat jazykové prostředky podle svého uvážení. Může se ovšem stát, že si studenti ve snaze po zjednodušení nebudou vybírat situačně, ale vyberou si jednu varietu, kterou budou používat vždy. Vezmeme-li v úvahu jiné sociokulturní zvyklosti různých národností, není jisté, zda je opravdu vhodné ponechat na studentech rozhodnutí o tom, kterou varietu budou používat (zejména vzhledem k postojům uvedeným výše). Například Kanadčané jsou velmi neformální a této své charakteristiky si cení²¹. Zvolí-li si však ve své touze po vyjádření přátelství a náklonnosti tykání a vyjadřování v obecné češtině, mohou vyvolat naprosto

---

²¹ Proto je pro ně například obvyklé oslovovat své vysokoškolské profesory „Hi, + (křestní jméno)“. (Srov. Kresin, 2005-2006.)

opačný efekt a být považováni za arogantní. Proto je na učitelích, aby neustále vysvětlovali vhodnost užití daných jazykových prostředků v konkrétní komunikační situaci.

Postupy prezentace obecné češtiny u různých vyučujících

„Z pozice lektora češtiny pro cizince nám nezbyvá než neustále upřesňovat, že pokud chtějí studenti poslouchat rádio, pak by nemělo být komerční, chtějí-li číst texty na internetu, pak nejsou rozhodně vhodné blogy.“ (Lukášová, s. 182)

S obecnou češtinou se cizinci setkávají takřka na každém kroku a je naivní domnívat se, že je od ní můžeme izolovat. Jak již bylo několikrát řečeno, je nezbytné od samých začátků studenty s problematikou stratifikace češtiny seznamovat, samozřejmě v promyšleném „dávkování“, a to nikoli až od úrovně B2, jak stanovuje Rámec. Už od počátků výuky je žádoucí pokoušet se postihnout pravidla, resp. motivy, jež regulují volbu mezi prostředky obou útvarů v závislosti na komunikativní funkci a společenském kontextu podle komunikačních potřeb konkrétních studentů.

Díky příspěvkům vyučujících ve sbornících Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka se můžeme seznámit s postupy, které při prezentování obecné češtiny někteří učitelé používají²². Využívají autentické texty (např. z Pražského mluveného korpusu), poslech médií, písňové texty, texty z filmů (většinou dialogy formou ukázek, příp. doplněné o přepisy). Učitelé však ne vždy specifikují, jak výše uvedené texty používají. Mohou využívat substituční cvičení (spisovná slova studenti nahrazují slovy z češtiny obecné a naopak), doplňovací cvičení (studenti doplňují ze seznamu slova patřící do obecné češtiny do kontextu vět), přiřazovací cvičení (studenti přiřazují slova k definicím), srovnávání morfologie obou variant aj²³.

Dále se učitelům osvědčuje hraní rolí, cvičné dialogy se zaváděním 2-3 prvků typických pro obecnou češtinu (nejčastěji slov; a to vždy doplněné o srovnání se spisovnou variantou), konverzace s rodilým mluvčím (Adamovičová, Pešička, s. 83-84; Lukášová, s. 181; Ryndová, s. 194).

Všichni učitelé se shodují, že zařazování obecné češtiny do výuky je práce náročná, vyžaduje mnoho trpělivosti a také pedagogicko-psychologické zdatnosti v neustálé podpoře studentů,

---

²² Jde však převážně o výuku pokročilých studentů – bohemistů. Ve výuce nebohemistů a studentů nižších úrovní budeme pravděpodobně postupovat odlišně či s úpravami.

²³ Více cvičení je možné najít v diplomové práci: Bulejčíková, P. *Funkce cvičení ve vyučování češtiny jako cizího jazyka*. FF UK, 2003.

aby se pro ně setkání s obecnou češtinou nestalo „bodem zlomu“, kdy mají chuť se studiem raději skončit.

Je třeba uvědomit si také fakt, že, „*znalost obecné češtiny je nutnou, nikoli však postačující podmínkou pro porozumění běžnému mluvenému jazyku*“ (Cvrček, 2006-2007, s. 178), a je proto nutné respektovat rozdíly mezi psanou a ústní komunikací a do výuky zařazovat také texty (a procvičování komunikačních dovedností) typické pro danou formu.

Obecná čeština v učebnicích

M. Hrdlička provedl analýzu šestnácti běžně dostupných učebnic z hlediska prezentace gramatiky a dotkl se také oblasti prezentace stratifikace českého jazyka. Na základě své analýzy tvrdí, že „*v současnosti náležitá informace o stratifikaci českého národního jazyka v učebnicích češtiny pro cizince většinou chybí, nadto se v nich objevuje celá řada nedostatků. Často se směšují gramatické a lexikální prostředky spisovné a nespisovné, dochází k nediferencovanému užívání výraziva knižního a neutrálního s hovorovým apod. Takový stav je podle našeho názoru nežádoucí, neboť výrazně komplikuje – ne-li znemožňuje – dosáhnout náležité jazykové a komunikační kompetence jinojazyčného mluvčího v českém jazyce.*“ (Hrdlička, 2009, s. 128)²⁴.

Pro srovnání jsem se rovněž podívala do některých učebnic. Zdůrazňuji, že cílem této práce není důkladná analýza učebních materiálů a tato část má sloužit pouze ke zjištění, zda (případně jakým způsobem) je nespisovná čeština v učebnicích vůbec uváděna. Detailní rozbor některých učebnic včetně statistických údajů zpracovala např. J. Nováková (2010, s. 43-50).

Při rozhodování o tom, které učebnice budu zkoumat, jsem využila výsledky ankety L. Koláčkové. Ta v průběhu května a června 2010 provedla šetření, aby zjistila, podle jakých kritérií vybírají učitelé češtiny jako cizího jazyka učebnice do svých kurzů. Prostřednictvím dotazníkové ankety provedené ve třiceti náhodně vybraných jazykových školách a sedmi vysokých školách zjistila, že nejvíce používané jsou učebnice *L. Holé* (36,95 %). Učitelé v dotazníku často nerozlišovali konkrétní tituly této autorky. Druhým nejpoužívanějším

---

²⁴ Není to obraz běžné komunikace mezi českými rodilými mluvčími?

materiálem je sada *Communicative Czech* autorek I. Reškové a M. Pintarové (28,26 %). 4,36 % učitelů používá učebnici *A. Nekovářové Čeština pro život*. 2,04 % učitelů uvedlo učebnice *Česky, prosím* autorky J. Cvejnové, *Česky za 30 dní* M. Hádkové, *Do you want to speak Czech* E. Čechové a H. Trabelsiové, *Survival Czech* S. Váchalové a *Easy Czech* O. Štindla. (Koláčková, 2012, s. 95-100). Pro přehlednost jsem učebnice rozdělila podle úrovní, pro které jsou určeny.

Úroveň A1

Učebnice *Čeština Expres 1* a *Čeština Expres 2* (Holá, L., Bořilová, P., Praha: Akropolis 2011) respektuje, že úroveň A1 může být pro některé uživatele úrovní konečnou, protože „z nejruznějších důvodů nechtějí nebo nepotřebují svou znalost dále rozvíjet.“ (Hádková, Línková, Vlasáková, s. 3). Dva díly učebnice tvoří celek pokrývající základní komunikační situace, v nichž se mohou cizinci nejpravděpodobněji ocitnout.

Každá učebnice je doplněna samostatnou přílohou psanou zprostředkovacím jazykem (v námi sledované mutaci anglicky). V úvodní části přílohy k prvnímu dílu autorky uvádějí nejčastější otázky o češtině (FAQs about Czech, s. 3) a odpovědi na ně. Vyskytuje se mezi nimi i otázka „Why do two varieties of Czech exist – standard and colloquial?“ a stručná informace o bitvě na Bílé hoře, nahrazení češtiny němčinou a o národním obrození. Dále zde autorky informují, že v učebnici je vyučována převážně čeština spisovná, a pokud se objeví prvek náležející do sféry češtiny obecné, je označen zkratkou *OCĚ*. Ve slovníčcích k jednotlivým lekcím je ovšem v prvním dílu touto zkratkou označeno pouze slovo *díky*. Ve druhém dílu jsou zkratkou *coll.* označena slova *řidičák*, *techničák*, *létat*.

V textu prvních sedmi lekcí, které tvoří obsah první učebnice, je tedy uváděna výhradně spisovná čeština, nicméně nedílnou součástí učebnice je příloha se slovníčkem, klíčem ke cvičením, prepisem nahrávek a především s gramatickým minimem, v němž již od první lekce nacházíme upozornění na existenci obecné češtiny, a to například v tabulce uvádějící konjugaci verba *být*.

1.4 Verb být

All Czech verbs are conjugated. Conjugation means that verbs change their endings to express persons. The verb **být** (to be) is conjugated irregularly in the present tense. You have to learn the forms by heart.

	být (to be)	
	positive forms	negative forms
já	jsem ¹	nejsem
ty	jsi ¹ (colloquially: jseš ¹)	nejsi (colloquially: nejseš)
on, ona, to	je	není
my	jsme ¹	nejsme
vy	jste ¹	nejste
oni	jsou ¹	nejsou

¹Note the pronunciation: **jsem** [sem], **jsi/jseš** [si/seš], **jsme** [sme], **jste** [ste], **jsou** [sou].

Na s. 10 je uvedena tabulka deklinace sloves čtvrté přezentní třídy, v níž je pro 3. os. pl. uvedena dubleta rozumí/rozumějí s informací, že forma *rozumějí* se používá ve formální nebo psané komunikaci, zatímco v obecné češtině se používá zkrácená forma *rozuměj*²⁵. Podobná upozornění na obecně českou morfologii nacházíme i u ostatních konjugačních tabulek, u poučení o rodu adjektiv, a to v nominativu sg. i v akuzativu sg.

Na s. 36 je uvedeno poučení o syntaxi otázek a odpovědí v přeteritu v mluvené češtině.

6.3 Question and reaction in the past tense

To form a question, just change the intonation. There are two types of question intonation in Czech (Compare with page 10, paragraph 1.4).

Byl jsi doma? Were you at home? – **Ano./Ne.** Yes./No.

Co jsi dělal? What did you do? – **Pracoval jsem.** I worked.

Note the short reaction (without an auxiliary verb): **Byl jsi doma?** Were you at home? – **Ano, byl.** Yes, I was.

Ty forms can be shortened in the past tense in everyday spoken language:
Byl jsi doma? > **Byls doma?** **Byla jsi doma?** > **Bylas doma?** Were you at home?
Co jsi dělal? > **Cos dělal?** **Co jsi dělala?** > **Cos dělala?** What did you do?

There is a similar contraction of the reflexive pronoun in standard Czech:
Díval jsi se na televizi? > **Díval ses na televizi?** Did you watch television?
Dívala jsi se na televizi? > **Dívala ses na televizi?** Did you watch television?

Používá-li student přílohu, poučení o varietách češtiny dostane. V samotné učebnici ani v nahrávkách určených k poslechu se obecná čeština nevyskytuje, na rozdíl od druhého dílu tohoto kompletu. V lekci 12 na s. 42 čteme dialog ve spisovné češtině, pod ním jsou pak v tabulce uvedena vybraná slova a slovní spojení z něj (např. káva, mléko, krásné květiny). Vedle nich vidíme jejich obecně české ekvivalenty²⁶ (kafe, mlíko, krásný kytky aj.) Úkolem

²⁵ Právě takové přehledy umožňují upozornit i na regionální varianty, např. *rozumijou* na Moravě.

²⁶ Označené ovšem jako „formy mluvené češtiny“.

studentů je označit v dialogu uvedená slova, pak je nahradit formami mluvené češtiny a dialog zahrát²⁷.

lekcce 12

8. Čtete dialog nahlas.

- Paní Jánová:* Dobrý den, pane Horáku! Pojdte dál. Tady jsou pantofle.
Pan Horák: Dobrý den, děkuju. Promiňte, že jdu pozdě. Tady je něco pro vás.
Paní Jánová: No ne, to jsou krásné květiny! Moc děkuju.
 Prosím, odložte si a posadte se. Dáte si kávu nebo čaj?
Pan Horák: Kávu, děkuju.
Paní Jánová: Tak, tady je káva a cukr. Nechcete mléko?
Pan Horák: Ne, děkuju.
Paní Jánová: A dáte si koláče?
Pan Horák: Ano, ale... Promiňte, kde tady máte toaletu? Odskočím si.
Paní Jánová: Tady, první dveře vlevo.
Paní Jánová: No, a co dělá vaše sestra? Ještě je nemocná?
Pan Horák: Ne, už je zdravá. Teď je venku hezky, tak je na chatě.
Paní Jánová: Ano, konečně je teplo! Ale o víkendu bude pršet.
Pan Horák: Minulý víkend taky pršelo. Teď o víkendu vždycky prší.
 To je strašné, že?
Pan Horák: Tak já už musím jít. Děkuju za kávu. Pozdravujte syna a dceru!
Paní Jánová: Já děkuju za návštěvu! Pozdravujte sestru a na shledanou.

Jazyk pod lupou:

V komunikaci v rodině, na ulici, v obchodě nebo v restauraci můžete slyšet jiné formy (mluvená čeština). Porovnejte:

pane Horáku!	pane Horák!
káva	káfe
mléko	mlíko
krásné květiny	krásný kytky
to je strašné	to je strašný
že ano	že jo

>Příloha ČE2, lekcce 12, bod 12.4

9. Označte v dialogu slova, která jsou v tabulce vlevo. Pak zahrajte dialog s formami mluvené češtiny.

10. Co říká host (H) a co říká hostitel/ka (HO)? Co můžou říct oba (O)?

1. Pojdte dál. _____	5. Ano, děkuju. _____	9. Dáte si koláče? _____
2. Ne, děkuju. _____	6. Pozdravujte syna. _____	10. Odložte si. _____
3. Nechcete mléko? _____	7. Už musím jít. _____	11. No, a co dělá sestra? _____
4. Posadte se. _____	8. Tady je něco pro vás. _____	12. Promiňte, že jdu pozdě. _____

11. Jaké výrazy používá host nebo hostitel, při příchodu nebo při odchodu?

Tak já už musím jít. Pojdte dál. Děkuju za... Odložte si. Dáte si...? Tady je něco pro vás. Pozdravujte... Posadte se.

Při příchodu:	Při odchodu:

12. Pracujte podle modelu. Změňte vykání (vy) na tykání (ty).

Například: Pojdte dál. – Pojd' dál.

Odložte si. – _____.

Posadte se. – _____.

Pozdravujte syna a dceru – _____.

Promiňte, že jdu pozdě. – _____.

Tady je něco pro vás. – Tady je něco pro tebe.

13. Jdete na návštěvu. Vytvořte dialog.

Situace 1: Přišli jste na návštěvu ke kamarádovi/kamarádce.

Situace 2: Přišli jste na návštěvu k řediteli/ředitelce vaší školy nebo firmy.

PAMATUJTE SI
Pojdte...
Odložte si.
Posadte se.
Pozdravujte...
Promiňte...

} imperativ

>Příloha ČE2, lekcce 12, bod 12.5

²⁷ Na rozdíl od jiných materiálů jsou zde cizinci vedeni k produkci.

V příloze pak (stejně jako v učebnici New Czech Step By Step) nacházíme charakteristiky běžně mluvené/kolokviální češtiny (fonologie, morfologie, lexikum, syntax), a dokonce upozornění na existenci českých a moravských dialektů, s ukázkou uvedením *su*, *nechcu* a *Má 10 let.* (místo *Je mu/jí 10 let.*) používaných na Moravě (Čeština Expres 2, s. 27-28).

■ 12.4 Colloquial Czech

In this course book you are learning standard Czech (spisovná čeština), which is used in written and spoken form particularly in high-prestige language situations (articles, conferences, lectures, presentations etc.). In everyday communication (in the family, on the street, at work, in shops etc.) colloquial Czech is usually used (běžně mluvená/kolokviální čeština), which differs from standard Czech in several aspects (e.g. some endings vocabulary etc.). Colloquial Czech is mainly used in Bohemia and western Moravia. Note the basic differences:

Different word forms:

-é > -ý/-í

To je strašné. > To je strašný. That's awful.

To je dobré pivo. > To je dobrý pivo. It's good beer.

Nechcete mléko? > Nechcete mlíko? Do you want some milk?

But also: malá města > malý města small towns

-ý/-í > ej

malý dům > malej dům small house

být > bejt be

vaří > vařej cook

končí > končej end

o > vo

on > von he

ona > vona she

oni > voni they

okno > vokno window

objednávat/objednat > vobjednávat/vobjednat order

Shortening:

-í > í

hledají > hledaj they're looking for

prodají > prodaj they're selling

rozumějí > rozuměj they understand

-e > e

pracujeme > pracujem we work

kupujeme > kupujem we buy

sejdeme se > sejdem se we'll meet

Consonant + l > consonant

řekl > řek he said

mohl > moh he could

četl > čet he read

Surnames in the nominative instead of in the vocative:

pane Maláte > pane **Malát** Mr. Malát!

pane Horáku > pane **Horák** Mr. Horák!

Vocabulary:

ano > jo yeah

že ano > že jo right?

káva > kafe coffee

dům > barák house

fotografovat > fotit to photograph

kamarád > kámoš friend

řidičský průkaz > řidičák driver's license

Václavské náměstí > Václavák Wenceslas Square

Filler words:

no well, hele look, jako like

Note: Except for colloquial Czech, you can come across various dialects in Bohemia and especially in Moravia. This is why you could hear, for example, these expressions in Moravia:

Já su z Moravy. = Já **jsem** z Moravy. I'm from Moravia.

Nechcu jít do kina. = **Nechci** jít do kina. I don't want to go to the cinema.

Má 10 let. = **Je mu/jí** 10 let. He/She is 10 years old.

V další nejčastěji používané učebnici *Česky, prosím* (Cvejnová, J. 1988) informace o stratifikaci češtiny uvedena není.

Na rozdíl od ní je v učebnici *Easy Czech* (Štindl, O. Praha: Akronym 2008) uvedena v paradigmatu konjugace slovesa *být* kromě spisovného *jsi* také obecně české *jseš*.

BÝT to be 22			
JÁ	I	JSEM	am
TY	you	JSI / JSEŠ	are
ON	he	JE	is
ONA	she	JE	is
ONO	it	JE	is
MY	we	JSME	are
VY	you	JSTE	are
ONI	they	JSOU	are

Dále je uveden zkrácený tvar „Nashle“ s upozorněním, že jde o frázi sice méně, ale stále ještě formální.

Formal	Informal	
Dobrý den	Ahoj, Čau, Nazdar	Hello
Na shledanou / Nashle*	Ahoj, Čau, Nazdar	Good by
Těší mě	Ahoj, Čau, Nazdar	Nice to meet you

* *Nashle* is a short form for *na shledanou*. Although its degree of formality is a little lower, it is still a formal phrase.

V paradigma konjugace sloves 2. přítomní skupiny (pro výuku češtiny jako cizího jazyka, tzv. -í verba) je preferován tvar -í.

2nd group of present conjugation of verbs

mluv|it mysl|et bydl|et rozum|ět sp|át uč|it se sed|ět lež|et vid|ět kouř|it večeř|et

já	-ím	mluvím	musím
ty	-íš	mluvíš	musíš
on/ona/ono	-í	mluví	musí
my	-íme	mluvíme	musíme
vy	-íte	mluvíte	musíte
oni	-í / -ejí ¹	mluví	musí / musejí

¹ The ending *-ejí* in the 3rd person plural can be used only with some verbs. It is rather rare.

Dialog vztahující se k tématu „na návštěvě“ obsahuje slova *kafe* a *fakt*.

114

Tomáš: Ahoj Kláro! Pojď dál. Jak se máš? A kde je Mirek?

Klára: Mirek se omlouvá, ale má schůzku v práci, tak bohužel nemůže přijít.

Tomáš: To je škoda. Ale pojd' dál a já ti ukážu byt. Jana přijde za chvíli, je na cestě z práce. ... Tak tohle je obývací, máme tady náš starý nábytek, nový je jenom ten žlutý koberec a ta hnědá skříň.

Klára: Celý pokoj je žlutý, to je hezké. Jé, a ten krásný výhled! Můžu se podívat na balkon?

Tomáš: Jasně.

... A tady je kuchyňský kout. Je trochu malý, není tady moc místa, ale aspoň obývací je dost velký i pro návštěvy.

Klára: No, je to trochu malá kuchyň, to je pravda. Ta kuchyňská linka už je dost stará, co?

Tomáš: No, bohužel, musíme si koupit novou.

... A tohle je ložnice.

Klára: Jé, modrá ložnice... a bílá postel! To vypadá fakt dobře. ... Je to vážně moc hezký byt.

Tomáš: Pojď, sedneme si do obývacího, dáme si kafe a počkáme na Janu.

Výše uvedený text je převzat z přepisu audionahrávek. Text je tedy určen k poslechu a vztahují se k němu následující úkoly:

- a) „There is some wrong information about the apartment in this text. Correct it according to the recording.“ Následuje stručný český popis bytu, v němž mají studenti opravit věcné chyby.
- b) „Listen again and answer these questions.“ Poslední otázka zní „Co si dají Tomáš a Klára k pití?“ Odpověď bude znít „Kávu.“ nebo „Kafe.“. Pozornost studentů je tak směřována k významu a zároveň k různým funkčním variantám. Vyučující tak dostává příležitost věnovat se na tomto místě stratifikaci českého jazyka konkrétně, a bude-li chtít, i na obecné rovině. Materiály nicméně musí čerpat jinde.

Ve slovníčku na konci knihy je však uvedeno pouze *káva*, nikoli *kafe*, není tam ani *mlíko* nebo *polívka*, pouze *mléko* a *polévka*. Je tam ale *obývací*, ovšem bez funkčního označení. Obecná informace o stratifikaci chybí, nahodile je uváděno např. „*Tento* is used in written form. *Tenhle* is more colloquial, used in the spoken language (but also in written form).“ (s. 110).

Jak vidíme, v učebnici Easy Czech se autor obecné češtině nevyhýbá, systémové poučení o stratifikaci však chybí.

Hádková, M. *Česky za 30 dní/Czech in 30 days*. (Dubicko: Infoa 2006) představuje útlu publikaci (118 stran A5 včetně klíče ke cvičením a slovníčku) obsahující 30 lekcí. Je psána převážně anglicky a ihned v úvodu studenty seznamuje se stratifikací češtiny. Více s ní však nepracuje. Za povšimnutí jistě stojí sdělení, že běžná čeština (Common Czech) se stává základem středočeských nářečí pod vlivem řeči centra Prahy.

The Czech national language has more than one form. There is, first of all, a system-wide difference between literary or written Czech and the spoken variants.

Literary Czech is the form of the national language that is supposed to be used in schools, government offices, in the media and in other official situations. It is also the only correct form to be used in written communication. It is, therefore, relatively unlimited by geographic or social factors.

Nonliterary Czech, on the other hand, is varied both geographically and socially. The geographical differentiation is not as pronounced as in some other languages German for example. Additionally, local dialects are fading away in the face of media influence.

Common Czech came into being on the basis of a group of central Czech dialects under the influence of the manner of speech found in the center of the city of Prague.

Common Czech: **Co bysme dělali s těma malejma voknama?**

Literary Czech: **Co bychom dělali s těmi malými okny?**

What would we do with those small windows?

The Foreigner and Differentiation of the Czech Language

A **native speaker** is led by personal experience and a sense of social appropriateness in the choice of language means to be used for self expression in the national language, thanks to which he or she has a certain ability to evaluate a given communicative situation and correctly choose a suitable style based on regional and social factors, while also considering the particular professional, age or interest group to be addressed. This choice is made in order to best reach the communicative goal.

A **foreigner** trying to communicate in Czech is in a completely different situation. If he or she uses the same substandard means of communication which serve the native speaker as a way to freer expression, it usually leads to a less effective choice of words on the part of the foreigner and also possibly encourages the Czech to speak more quickly, which then leads to the foreigner not being able to comprehend. It is, therefore, safer for the foreigner to stick to literary Czech.

Symbols:

 / - Listen! / Soundtrack

 - Read!

 - Key

 - It may be important!

 - Repeat!

 - Interests

Úroveň A2

New Czech Step By Step (Holá, L., Praha: Akropolis 2004) je určena úplným začátečníkům, které dovede na úroveň mírné pokročilosti (A2). Stejně jako v učebnici *Čeština Expres 1* jsou mezi prvními poskytnutými informacemi (s. 7) uvedeny tzv. nejčastější otázky o češtině (psány zprostředkovacím jazykem, v námi sledované mutaci anglicky) a nechybí ani otázka „Why do two varieties of Czech exist – standard and colloquial?“. Autorka zde velice stručně uvádí tytéž informace o bitvě na Bílé hoře, nahrazení češtiny němčinou a o národním obrození jako v učebnici *Čeština Expres 1*. Dále odkazuje na stranu 221, kde student najde typické rysy obecné češtiny. Učebnice obsahuje 20 lekcí, ke každé z nich jsou k dispozici nahrávky k poslechu. V lekci 18 v poslechovém cvičení (studenti tedy nevidí grafickou podobu textu) hovoří tři lidé o oblečení. Dva z nich používají obecně český sufix *-ý* místo *-é* u adjektiv a jeden hovorové „fakt“ místo „opravdu“. Typickou koncovku *-ej* místo *-ý* nepoužívá žádný z nich.

Lekce 18

str. 184

Je pro vás oblečení důležité?

Michal: „Ne, oblečení pro mě není vůbec důležité. Nový věci si vůbec nekupuju, kupuju jenom starý, a to maximálně tak jednou, dvakrát za rok. Vlastně já to ani nekupuju, oblečení mi kupuje máma. Vždycky zajde do second handu nebo na trh a nakoupí oblečení pro celou rodinu, pro tátu, pro sestru, pro bratra i pro mě. Já teda myslím, že nakupovat oblečení je ztráta času. I kdybych na to měl peníze, nedělal bych to. Není to ekologický... Je to konzum.“

Tomáš: „Samozřejmě! Oblečení je pro mě důležité, a fakt hodně! Kupuju si každý týden něco nového, nějaký džín, tričko nebo bundu, ale nejvíc miluju boty. Mám doma asi 20 párů. Nakupuju nejvíc v Dieslu nebo v Energy a přesně vím, co je moderní. Oblečení nosím maximálně rok nebo dva, pak ho dám do tašky ke kontejneru. Vždycky tam je maximálně hodinu. Oblečení je pro mě fakt hodně důležité, protože ... říká, kdo jsem, vyjadřuje moji identitu. Myslím, že člověk, který nedbá na oblečení a na to, jak vypadá, nemá rád sám sebe.“

Ivo: Já mám rád kulturu, chodím často na koncerty a do divadla, a myslím, že oblek je na tyhle akce normální oblečení. Taky nosím oblek do školy, když dělám zkoušky. Navíc studuju jazyky a diplomacii, takže jestli budu pracovat jako diplomat, budu oblek a kravatu nosit do práce každý den. Jsem rád dobře oblečený a myslím, že na tom není nic špatného. Naopak – respektuju tím konvence a taky to vyjadřuje můj respekt k ostatním lidem

V tomto poslechovém cvičení je úkolem studentů porozumět obsahu. Na formální stránku projevů se cvičení nezaměřuje, proto studenti nejsou upozorněni na přítomnost výše uvedených obecně českých prvků.

Další učebnicí, která studenty vede od začátků po úroveň středně pokročilých studentů, je *Communicative Czech/Elementary Czech* a její pokračování *Communicative Czech/Intermediate Czech* (Rešková, I., Pintarová, M., Brno 2000 a 1999) Autorky prezentují téměř výhradně češtinu spisovnou. Jedinou výjimkou je replika z poslechového cvičení „V restauraci“, v níž host dává spropitné („To je dobrý.“ nikoli „To je dobré.“). Žádné poučení o stratifikaci češtiny učebnice neposkytuje.

V seznamu zkratk na s. 9 figuruje i zkratka *coll.* s vysvětlení *colloquial* (hovorový výraz).²⁸ Žádnou jinou informaci o existenci či charakteru obecné/hovorové češtiny autorky v učebnici nepodávají.

Učebnice *Do you want to speak Czech?* (Čechová, E., Trabelsiová, H., Putz, H. Liberec: 1997) neobsahuje žádnou informaci o stratifikaci češtiny.

Survival Czech (Váchalová, S., Voznice: Leda 2003) na 800 stranách nepodává žádnou informaci o stratifikaci českého jazyka a dialogy mají spíše psaný charakter.

Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že ani většina nejčastěji používaných učebnic češtiny pro cizince na úrovni A1 – A2 se stratifikací češtiny skutečně systematicky nepracuje. Potvrdila se tedy zjištění M. Hrdličky.

Úroveň B1

V učebnici *Česky krok za krokem 2* (Holá, L., Bořilová, P. Praha: Akropolis 2009) na straně 204 nacházíme základní informace o stratifikaci českého jazyka, o historickém důvodu existence spisovné a obecné češtiny a také přehledně sestavenou charakteristiku základních rozdílů fonologických, morfologických, lexikálních i syntaktických. Na této stránce je také uveden text ilustrující výše uvedené jevy, který je určen studentům k převodu do spisovné češtiny. Zde se již předpokládá jistá informovanost studentů o dané problematice. Tuto stránku níže otiskujeme.

---

²⁸ Vidíme zde nejednotnost terminologie. Pojem *colloquial* je v některých materiálech překládán pojmem obecně český, v jiných pojmem hovorový, přestože hovorová vrstva jazyka není uspokojivě definována.

!!! Spisovná a obecná čeština

Spisovná čeština je prestižní podoba českého jazyka, která se používá na oficiální úrovni, tj. při oficiálních příležitostech, v úředních dokumentech, ve školách a ve veřejnoprávních médiích. V mluvených projevech je spisovná čeština většinou vnímána jako nepřírozená. V těchto situacích používáme obecnou češtinu nebo dialekty (viz níže).

Obecná čeština je nespisovná forma českého jazyka používaná v běžné ústní komunikaci, a to hlavně v Čechách a na západní Moravě. V ostatních částech Moravy se můžeme setkat s dialekty (nářečními), která dělíme na středomoravská, východomoravská a slezská. **POZOR:** Používání obecné češtiny není vhodné v oficiálních situacích (např. pracovní pohovor, konference...) a při psaní oficiálních dokumentů (např. životopis, motivační dopis, objednávka, stížnost...)

Proč máme „dvě češtiny“ – spisovnou a obecnou?

Po bitvě na Bílé Hoře v roce 1620 zmizela čeština z vyšších typů škol a úřadů. Literární jazyk upadal, ale čeština se vyvíjela v mluvené podobě. V době Národního obrození (konec 18. století a první polovina 19. století) přijali lingvisté jako standard jazyk Bible kralické ze 16. století. Změny, které mezitím v mluveném jazyce v Čechách nastaly, nebyly přijaty. Tím vznikla dnešní situace, tedy koexistence spisovné a obecné češtiny/nářečí na většině území.

POZOR: V současné době je typické tzv. míšení kódů, to znamená používání spisovné i obecné češtiny, např. v rámci jedné věty nebo promluvy.

Spisovná > běžně mluvená nebo obecná čeština:

A. Fonologie (hláskosloví)

- é > ý/í: malé pivo > malý pivo, polévka > polívka
- ý > ej: těstovinový salát > těstovinovej salát, rýže > řeže, být > bejt
- o (na začátku slov) > vo: opravdu > vopravdu, on > von, ona > vona, oni > voni
- -ej/-ějí > ejc/-ějic (komparativ a superlativ adverbii): rychleji, nejrychleji > rychlej, nejrychlejc, levněji, nejlevněji > levnějc, nejlevnějic (Ale: raději, nejraději > radši, nejradši.)
- vynechávání í ve 3. osobě pl. přítentů nebo futura perfektivních sloves (koncovky -ají, -ejí/-ějí): dávají > dávaj, rozumějí > rozuměj
- změna í > ej ve 3. osobě pl. přítentů nebo futura perfektivních sloves: vaří > vařej, skončí > skončejc, sedí > seděj
- vynechávání e ve 2. osobě pl. přítentů nebo futura v pravidelné a nepravidelné konjugace E-sloves (koncovky -ujeme, -eme): kupujeme > kupujem, sejdem se > sejdem se
- vynechávání l v zakončení -l formy v mužském rodě tam, kde před l předchází jiný konzontant: řekl > řek, mohl > moh
- krácení některých vokálů (samohlásek): říkal > říkal, nevím > nevím, v osmdesátém devátém > v osmdesátym devátym
- zjednodušování a redukce některých skupin hlásek: čtyři > štyry, který > kerý, nějaký > něaký, někdy > dyť, jablko > jabko, ještě > eště, půjdu > puđu

B. Morfologie (tvarosloví)

- unifikace koncovek v plurálu adjektiv (v množném čísle přídavných jmen): malí lidé, malé ženy, malá města byla > malý lidi, malý ženy, malý města byla
- unifikace koncovek v instrumentálu plurálu (v 7. pádu množného čísla): těmi dobrými lidmi, studentkami, studenty, městy > těma dobrejma lidma, studentkama, studentama, městama
- používání nominativu místo vokativu u mužských příjmení a profesí: pane Nováku! > pane Novák!, pane doktore! > pane doktor!

C. Lexikologie (slovní zásoba)

- ano > jo, peníze > prachy, káva > kafe, dům > barák, žena > ženská, muž > mužskej, chlap, gymnázium > gympl, blázen > cvok, můj manžel > můj starej, zlobit/rozzlobit > štvát*/naštvat*, rozzlobený > naštvaný, pít (alkohol) > chlastat, lhát*, říkat nesmysly > kecat, povídat se/popovídat si > kecat/pokecat si
- univerbace: česneková polévka > česnečka, řídičský průkaz > řidičák, cestovní kancelář > cestovka, Václavské náměstí > Václavák
- deminutiva: pivo > pivečko, Jaroslav > Jaroušek, Eva > Evička
- vulgarismy a expresivní výrazy: vůl, (vokativ vole), blbý, pitomý, hajzl, prdel, hovno, srát*/nasrat*
- spojky: který > co, jak, např. To je ten muž, který tady bydlí. > To je ten muž, co tady bydlí. To je ten chlap, jak tady bydlí.
- kontaktní a redundantní slova: takže, tak, no, hele, ten/ta/to, jako

D. Syntax (stavba věty)

- používání já, my a zároveň vynechávání pomocného slovesa jsem, jsme v 1. osobě minulého času: Byl jsem tam. > Já tam byl. Byli jsme tam. > My tam byli.
- volnější stavba věty: Myslím, že zítra u nás bude celý den Petr. > Zejítra u nás bude celý den Petr, myslím.

Všimněte si: V přepisu nahrávek k této učebnici, které najdete v Textové příloze na str. 243–252, jsou jevy a výrazy typické pro běžně mluvenou a obecnou češtinu označené kurzívou.

▶ 1. Přečtěte si text v obecné češtině. Rozumíte? Převeďte ho do spisovné češtiny.

Paní Vašíčková říká sousedce: „To je strašný, co se dneska děje, paní Jánová. Koupala jsem na televizi a voni tam říkali, že prej zdražej kafe! Jako by už nebylo dost drahý, že jo. Já nevím, co ty politici dělej! Voni snad myslěj, že ty prachy kradem. To bude můj starej naštvanej! Von bez kafe nemůže bejt. Ale já vám řeknu, jestli zdražej taky pivo, tak ho naštvou ještě víc. Voni furt seděj s chlapama v hospodě, kecaj a chlastaj. Ale jestli jim to pivo zdražej, voni pudou a udělaj náskou revoluci!

▶ 2. Odpovězte na otázky.

1. S kým nejčastěji mluvíte česky? Používají tito mluvčí spisovnou češtinu, obecnou češtinu nebo dialekt?
2. V jaké situaci byste měli používat jenom spisovnou češtinu? Kdy je obecná čeština nevhodná?
3. V jaké situaci můžete používat jenom obecnou češtinu? Kdy může spisovná čeština znít nevhodně?

Učební text je psán v češtině spisovné, do poslechových cvičení je však zařazena i čeština obecná a objevují se i cvičení substitučního charakteru, v nichž jsou obecně české prvky zachyceny graficky, a úkolem studentů je opět jejich převedení do spisovné podoby. Zařazení obecně českých prvků převážně do poslechů posiluje dovednost porozumět běžně mluveným promluvám, zároveň se však zbytečně nefixuje obecná čeština v podobě psané, v níž často působí na rodilé mluvčí nepatřičně.

V některých textech jsou ovšem nespisovné prostředky označeny žlutě, aby je studenti rozpoznali a mohli formální stránku analyzovat. Otázka, zda tak studenti nejsou vedeni k přílišnému fixování nestandardních prostředků, potažmo k jejich aktivnímu používání, není zodpovězena. Pro ilustraci takových textů otiskujeme přepis fiktivního monologu kandidáta na pracovní pozici. Studenti jsou vedeni k tomu, aby si uvědomili, které jazykové prostředky není při formální situaci vhodné používat, přestože je pravděpodobně při běžné komunikaci slyší. Studenti jsou tak vedeni k pochopení situačního zakotvení dané jazykové variety.

8. Roman Pešek byl na pohovoru ve firmě Lexon s. r. o. Přečtěte si, co říkal. Mluvil tak, jak je při pohovoru vhodné?

Čau, já jsem Roman Pešek. V sobotu 17. dubna mi bude čtyřicet let. Jsem ženat^{ej}, mám kluk^a a holku^a a psa Bafíka. Bydlím v Plzni kousek od centra, v Nádražní ulici 55. Dělal^a jsem obchodní akademií v Plzni, no a pak v roce 1998 jsem šel do Prahy na Vysokou školu ekonomickou. Když jsem dodělal^a školu, nastoupil jsem v roce 2002 jako ekonomick^{ej} konzultant do firmy Konzultpres. Tam jsem pracoval na náročn^{ej}ch projektech a byl jsem fakt úspěšn^{ej}. Bohužel jsem měl nízk^{ej} plat, a proto jsem v roce 2006 odešel do francouzsk^ý firmy Neologistique. V této firmě jsem v roce 2006 absolvoval super školení v internetov^ý reklamě a marketingu a v roce 2008 půlroční stáž v ústředí firmy v Lyonu. Ve Francii to bylo skvěl^ý, francouzsk^ý víno mi moc chutnalo. Anglicky a francouzsky se domluvím velmi dobře. Doce-la dobře mluvím německy, i když ne nějak extra. Rozumím i rusky, ale mluvím blbě. No, samozřejmě ovládám různ^ý programy na počítači, Word, Excel a PowerPoint a tak. Taký rád sportuju, hraju golf a tenis. Mám rád grilovan^ý maso s hořčicí a hranolkama. Jo, kdybyste mě chtěli kontaktovat, tak zavolejte prosím na mobil 773 25 84 67. Můžete mi taky napsat na mejl roman.pesek@centrum.cz, jo? Rád jsem vás poznal, těšilo mě, ahoj!

9. Které informace v textu byly pro zaměstnavatele zbytečné? Vyškrtněte je.

10. Žlutě označené výrazy a koncovky jsou typické pro neformální nebo obecnou češtinu. Nahraďte je formální nebo spisovnou češtinou, nebo je vyškrtněte. Pak doplňte Romanův strukturovaný životopis.

Životopis

Osobní údaje:

Datum narození: 1979

Rodinný stav: ..... manželka Lucie Pešková (1981)

Děti: ..... Marek (2003), ... Kristýna (2005)

Kontakt:

Adresa: Nádražní 301 00

Telefon: ..... e-mail: .....

Vzdělání:

1985–1994 základní škola Chrást u Plzně

1994–1998 ..... Plzeň

1998–2002 Vysoká škola ekonomická, ...

Dosavadní praxe:

2002–2006 .....

2006 – nyní .....

Stáže, kurzy, školení:

2006 .....

2008 .....

Znalost jazyků: ..... (úroveň B2, zkouška FCE), francouzština (úroveň B1), ... (úroveň A2), ruština (úroveň A1)

Znalost práce na PC: .....

Zájmy: .....

Po vyhledání nevhodných jazykových prostředků a odstranění nadbytečných informací je úkolem studentů nahradit označené výrazy a koncovky prostředky „formálními nebo spisovnými“, případně k jejich eliminaci.

V samostatném slovníčku jsou v učebnici New Czech Step By step uvedena i obecně česká slova s označením *OC*.

Pro úroveň B1, které podle autorek studenti po probrání této učebnice dosáhnou, jde o popis obecné češtiny, minimálně z hlediska požadavků Rámce, dostačující.

Úroveň B2

Čeština pro život (Nekovářová, A. Praha: Akropolis 2006) je konverzační příručkou pro studenty, kteří již dosáhli úrovně B2, proto očekáváme, že by autorka měla obecnou češtinu zařadit (také vzhledem k explicitně vyjádřenému zaměření příručky na komunikaci). Přesto je publikace založena téměř výhradně na češtině spisovné (až na sporadické výjimky, např. zařazení slova „sranda“ či kontaktového „fakt“) a žádné poučení o funkční stratifikaci češtiny nepodává. Dokonce ani v morfologických tabulkách žádné upozornění nenacházíme. Ve slovníčcích k jednotlivým lekcím se obecně česká slova nevyskytují. Tuto učebnici z hlediska frekvence obecně českých prvků detailně analyzovala J. Nováková (2010, srov. zejm. s. 53-54). Také ona zjistila, že v učebnici *Čeština pro život* není obecná čeština systematicky prezentována a v textech se objevuje ojediněle. Podívejme se například na dialog mezi dvěma kamarádkami, které se domlouvají, kdy a kam půjdou na oběd. Dialog obsahuje slova *nejdříve, společně* a spojení *polední menu není drahé a něco dobrého*, přestože v mluveném dialogu bychom mohli očekávat spíše *nejdřív, spolu, menu není drahý a něco dobrýho*. Na druhou stranu se v dialogu objevují výrazy *dneska, jo, pivečko* či fráze „*To je fakt.*“

17. Jdeme na oběd.

Jitka: Ahoj Lenko!

Lenka: Jé, ahoj Jitko! Vůbec jsem tě neviděla, letím na poradu. Potřebuješ něco?

Jitka: Nic důležitého. Jenom jsem se chtěla zeptat, v kolik jdeš dneska na oběd.

Lenka: Teď to nevím přesně, asi v jednu. A ty?

Jitka: Mám už docela hlad, protože jsem vůbec nic nesnídala. Půjdu proto co nejdříve, kolem dvanácté.

Lenka: Obědváš v kantýně?

Jitka: To je různé, někdy v kantýně, někdy v bufetu, ale dneska chci jít do restaurace, protože jídlo v kantýně mi moc nechutná.

Lenka: Do jaké restaurace?

Jitka: Přímou na náměstí je restaurace Fantom. Slyšela jsem od kamarádky, že tam dobře vaří a že to polední menu není drahé.

Lenka: Jo, to je fakt. Tu restauraci znám. Jestli chceš, můžeme jít na oběd společně. Musíš na mě ale počkat.

Jitka: Tak jo, sejdeme se za hodinu. Doufám, že zatím neumřu hladu.

Lenka: Neboj, objednáš si potom něco dobrého. Zatím ahoj.

Jitka: Ahoj.

18. V restauraci ☺

Číšník: Dobrý den.

Lenka: Dobrý den.

Číšník: Dáte si něco k pití?

Lenka: Co máte?

Číšník: Všechno, na co si vzpomenete! Pivo, colu, džus, minerálku, tonik.

Lenka: Dneska je vedro, tak mám žízeň. Dám si pivo, to je na žízeň nejlepší.

Číšník: Chcete malé, velké, světlé, tmavé?

Lenka: Jedno velké tmavé a taky něco k jídlu.

Číšník: Tady je jídelní lístek a pivo hned přinesu.

Číšník: Táák, tady je to pivečko, máte už vybráno?

Lenka: Dám si asi Hraběnčino překvapení. Můžete mi říct, co to je?

Číšník: Vepřové maso nakrájené na nudličky, zelenina, sýr, koření.

Lenka: Je to ostré?

Číšník: Není.

Lenka: A je tam česnek?

Číšník: Taky ne.

Lenka: Tak si to dám.

Číšník: Jakou přílohu?

Lenka: Dušenou rýži.

Pro porovnání uvádíme ještě jeden dialog mezi dvěma kamarádkami, tentokrát o dovolené, v němž jedna kamarádka říká druhé: „*Chtěla bych na vlastní oči vidět zemi faraónů, pyramidy, poušť, mešity, hlavní město Káhiru a vykoupat se v Rudém moři. Mám ale strach, že nebudu mít dost peněz. Kolik bude stát týdenní pobyt?*“ (srov. níže) Nejen tato věta z dialogu rozhodně nezní, jako by byla pronesena v běžném rozhovoru, přestože jde o konverzační příručku.

**12. Hana a Jana jsou přítelkyně. Každé pondělí spolu chodí do malé kavárny, kde proklá-
bosí celé odpoledne.**

Jana: Hano, už víš, kam letos pojedíš na dovolenou?

Hana: Ještě nevím, moc jsem o tom nepřemýšlela. Můj přítel Petr chce, abych s ním jela stanovat na Moravu. Když si ale představím, že budu spát celý týden na tvrdé zemi ve spacáku, jíst z ešusu a mýt se ve studené vodě, tak mi z toho běhá mráz po zádech. Znáš mě, mám ráda své pohodlí. A ty máš už nějaký plán?

Jana: Konkrétně jsem taky ještě nic neplánovala, ale byla jsem v několika cestovních kancelářích, prolistovala jsem hodně katalogů a vyhledala jsem si informace na internetu. Asi poletím do Egypta nebo do Řecka.

Hana: Do Egypta? Vyhrála jsi snad v loterii?

Jana: To ne, ale nabídky cestovních kanceláří jsou opravdu zajímavé. Když si vyberu zájezd mimo sezónu nebo na poslední chvíli, tak ušetřím dost peněz. Nechceš jet se mnou?

Hana: No upřímně řečeno, podívat se do Egypta byl vždycky můj sen. Chtěla bych na vlastní oči vidět zemi faraonů, pyramidy, poušť, mešity, hlavní město Káhiru a vykoupat se v Rudém moři. Mám ale strach, že nebudu mít dost peněz. Kolik bude stát týdenní pobyt?

Jana: Když pojedeme v říjnu nebo listopadu, tak počítám přibližně deset tisíc. Myslím si, že to není drahé. Letecky, ubytování v hotelu a stravování all inclusive. Co víc si můžeme přát?

Hana: Máš pravdu. To by šlo. Vlastně ne. Teď jsem si uvědomila, že nebudu moct jet, protože mám dovolenou v srpnu.

Jana: Nelámej si s tím hlavu. Tak pojedeme tedy v srpnu! Počkáme na nějaký zájezd last minute a peníze tak stejně ušetříme.

Jak jsme viděli, z učebnic, které vyučující používají pro úroveň B1 – B2 nejčastěji, jedna se stratifikací češtiny systematicky pracuje, druhá nikoli, třebaže od úrovně B1 se již povědomí o její existenci očekává a od úrovně B2 je dokonce přepokládáno, že cizinec dokáže mezi jazykovými varietami vhodně přepínat.

7. Vyučování angličtiny a němčiny jako cizích jazyků

Pro srovnání se situací ve vyučování jiných jazyků jako jazyků cizích uvádím letmý pohled na prezentaci nestandardních jazykových prostředků ve vyučování angličtiny jako cizího jazyka a němčiny jako cizího jazyka.

ANGLIČTINA

„Attitudes to Standard English seem to be closely connected to judgements on the formality of utterances.“ (Wilkinson, s. 21)

Language links (Sweetman 1990): „Today, Standard English is still the variety of English that is used for writing. For most people, this means writing down something that is different from their own speech. The mixture of Standard English and other dialects which most of us speak is rarely used in writing ... Standard English is the variety of English which you will need to use for most of the writing you do.“ (Wilkinson, s. ix)

Didaktika angličtiny jako cizího jazyka se musí vypořádat s existencí velkého množství různých regionálních variet, zejména přízvuků. Vyrovnává se s ním mj. rozdílným zaměřením poslechových cvičení, a to buď na globální porozumění, nebo na porozumění detailům. Díky nácviku globálního porozumění se studenti postupně zbaví frustrace z toho, že nerozumí každému slovu, ale osvojí si dovednost porozumět celkovému významu promluvy, stejně jako při běžných každodenních rozhovorech, během nichž ani rodilí mluvčí kvůli různým šumům nerozumí pokaždé jednotlivým slovům, ale dokáží rekonstruovat význam. Pro cizince v počátečních fázích stačí porozumět tématu promluvy, dále pak celkovému přístupu k tématu promluvy (např. souhlas, nesouhlas) a až v předem určených a připravených poslechových cvičeních se trénují v dovednosti pochytit jednotlivé detaily (významové, nikoli jazykově systémové).

NĚMČINA

Německý jazyk je stratifikován na standard (tzv. Hochdeutsch) a regionální dialekty. Mateřským jazykem Němců je regionální dialekt, kterým se hovoří v domácím prostředí, a Hochdeutsch si děti osvojují institucionálním vzděláváním. Regionální dialekty se od standardní němčiny liší jednak fonetikou (výslovnost i intonace), gramatickou strukturou i lexikální složkou. Standardní němčina existuje ve dvou modech – v psaném a v mluveném. V mluvené němčině (tzv. Umgangssprache) se mimo jiné vyskytuje mnohem více částic (aber, doch, denn aj.), jejichž význam se v různých kontextech liší a je tedy obtížné je didakticky

uchopit. V didaktice němčiny jako cizího jazyka se podle ústního sdělení několika dlouholetých vyučujících němčiny jako cizího jazyka rovněž primárně vyučuje standardní varieta, ovšem už od počátečních úrovní se v některých učebnicích dbá na informování studentů o rozdílech mezi psanou a mluvenou němčinou. V dialogických textech jsou uváděny repliky obsahující částice frekventované právě v ústní interakci.

Díky tomu nemá člověk, který se v zahraničí naučí komunikovat prostřednictvím Hochdeutsch, při příjezdu do kterékoli části Německa potíže s dorozuměním. Regionální dialekty nejsou vyučovány, ale je o nich zmínka.

Ilustrujeme to příkladem z učebnice Schritte international 3 (úroveň A 2/1):

C1 Hören Sie noch einmal und ordnen Sie die Bilder zu: Was hat Maria erlebt?

2 ● Na, wie war die Reise? Erzähl doch mal!
 ▲ Ich bin schon um drei Uhr aufgestanden. Aber ich habe fast das Flugzeug verpasst!

○ ● Was ist denn passiert?
 ▲ Auf dem Weg zum Flughafen hat der Bus ein Rad verloren.

○ ▲ Auf der ganzen Reise habe ich nicht mal eine Tasse Kaffee bekommen.

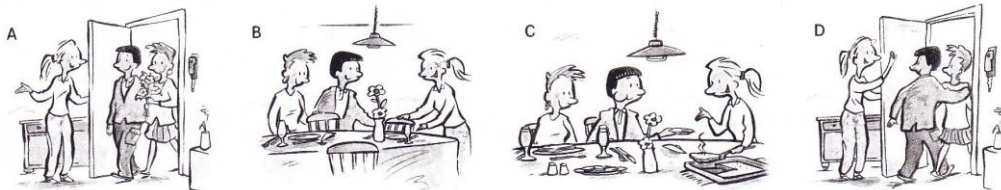
○ ■ Hast du denn wenigstens ein bisschen geschlafen?
 ▲ Ich habe es versucht, aber die Sitze waren total unbequem.

V dialogu jsou použity částice *denn* a *doch mal*, které se do češtiny většinou nepřekládají a jejich funkce bývá vyjádřena intonací. Jsou tedy charakteristické nikoli pro psaný projev, ale pro projev mluvený. Například *Wie geht's dir denn?* znamená *Jak se máš?*, přičemž *denn* vyjádří zájem. *Komm doch mal!* znamená *Pojď!* *Doch mal* ovšem promění rozkaz v příjemný návrh. Díky použití této slovní zásoby působí dialogy přirozeněji.

Na téže stránce je vložen e-mail, který taktéž stylově blízký mluvené němčině. Na straně 34 je také dialog obsahující prvky mluvenosti:

E4 Sehen Sie die Bilder an und hören Sie die Gespräche. Was passt? Ordnen Sie zu.

- ▲ Setzt euch doch. Was möchtet ihr trinken? Wein oder Bier? Oder Wasser?
- Für mich ein Bier, bitte.
- Für mich auch.
- So, jetzt müssen wir aber gehen.
- ▲ Ach, schon? Bleibt doch noch ein bisschen.
- Tut mir leid, Annette, aber wir müssen wirklich nach Hause. Ich muss morgen schon ganz früh aufstehen.
- ▲ Na schön. Kommt gut nach Hause.
- Die Lasagne ist wirklich lecker.
- ▲ Möchtest du noch etwas?
- Ja, gern. Kannst du mir vielleicht das Rezept geben? Die schmeckt einfach super.
- ▲ Na klar. Übrigens: Die Nudeln habe ich selbst gemacht
- Toll!
- ▲ Hallo, da seid ihr ja. Kommt doch rein.
- Danke. Hier: für dich!
- ▲ Oh, Blumen, die sind aber schön!
- Das wäre doch nicht nötig gewesen!

V učebnici Tangram aktuell 2 (úroveň A2/1) je mluvená němčina prezentována ještě více a studenti jsou vedeni k jejímu aktivnímu poznávání.

D Zwischen den Zeilen

D 1 Lesen Sie den Dialog zu zweit und unterstreichen Sie die Verben.

- Wohnst du noch bei deinen Eltern?
- Nein, ich musste ausziehen, weil ich ja jetzt in Münster studiere.
- Hast du da eine eigene Wohnung?
- Ja, ich wohne mit zwei anderen Studentinnen zusammen.
- Und? Wie ist das in einer Wohngemeinschaft?
- Ich finde es ganz gut, obwohl ich manchmal Probleme mit dem Chaos in der Küche habe.
- Das kann ich gut verstehen. Ich war ja auch mal in einer WG. Da war immer die Hölle los: Musik, Partys, dauernd fremde Leute in der Wohnung. Nach vier Monaten bin ich wieder zurück zu meinen Eltern, weil ich einfach meine Ruhe haben wollte.
- Ach, die vielen Leute stören mich eigentlich nicht, obwohl ich auch manchmal gerne allein bin.

V této ukázce je transkript dialogu napsán standardní psanou němčinou, zatímco nahrávka je namluvena přirozenou mluvenou němčinou. Studenti jsou ve cvičení vedeni k tomu, aby si rozdíl uvědomili. Nechybí ani upozornění na rozdíl v použití daných prostředků v psané/mluvené němčině:

5

Hören und vergleichen Sie. Die Leute sprechen „Umgangssprache“. Was ist hier anders bei „weil“ und „obwohl“? Markieren Sie.

! Nach „weil“ oder „obwohl“	Im „weil“-Satz oder im „obwohl“-Satz
☐ ist eine Pause.	☐ steht das Verb auf Position 2.
☐ ist keine Pause.	☐ steht das Verb am Ende.

So sprechen heute viele Leute. Vor allem in Süddeutschland, in Österreich oder in der Schweiz. Sie denken nach „weil“ und „obwohl“ einen Doppelpunkt: Dann folgt ein Hauptsatz. So darf man sprechen, aber nicht schreiben.

Dále studenti vidí transkribované výrazy tak, jak je slyšeli, a jejich úkolem je přepsat je do standardní němčiny.

D 2 Lesen und ergänzen Sie.

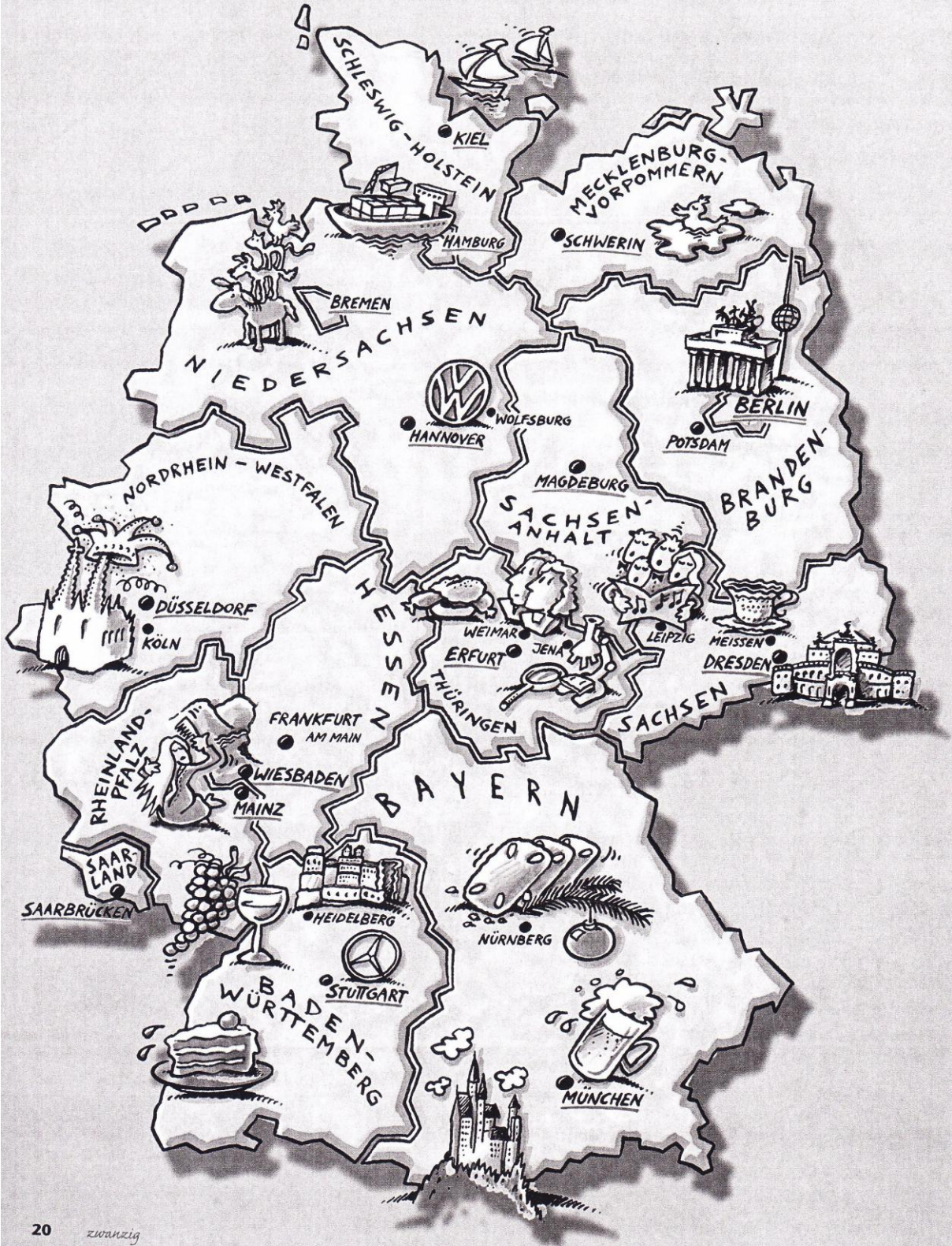

Die Leute sprechen schnell: Buchstaben, Silben und Endungen fehlen. Wie heißen diese Wörter richtig?

ich musst	_____	ander'n	_____
auszieh'n	_____	in 'ner	_____
ich studier'	_____	ich find's	_____
hastu	_____	versteh'n	_____
'ne eig'ne Wohnung	_____	ich wollt'	_____
ich wohn'	_____	stör'n	_____

Dialekty nejsou vyučovány takto explicitně, poučení o nich však v učebnicích nacházíme. V učebnici Tangram aktuell 2 je ilustrovaná mapa Německa doplněná textem o různých zajímavých skutečnostech typických pro různé oblasti, které však u jednotlivých informací nejsou jmenovány. Studenti čtou text a podle obrázků na mapě odhadují, o kterou oblast se jedná. Pro ilustraci nekopírujeme celý text, pouze krátkou ukázkou.

D Deutschland-Info

D1 Was wissen Sie über Deutschland? Sprechen Sie mit Ihrem Nachbarn.

- Das ist bestimmt Berlin. Berlin ist die Hauptstadt von Deutschland.
- Ich glaube, das hier ist Hamburg. Da gibt es einen großen Hafen.
- Das ist das Zeichen von Mercedes ...
- Ich war schon einmal in ...

D2 Welche Texte passen? Vergleichen Sie mit der Karte und ergänzen Sie die Namen der Bundesländer.

Die Bundesrepublik Deutschland liegt in der Mitte von Europa. Sie hat neun direkte Nachbarn: Dänemark im Norden, die Niederlande, Belgien, Luxemburg und Frankreich im Westen, die Schweiz und Österreich im Süden und die Tschechische Republik und Polen im Osten. Deutschland hat ca. 80 Millionen Einwohner und besteht seit dem 3. Oktober 1990 aus 16 Bundesländern.

Nordrhein-Westfalen Bevölkerungsreichstes Bundesland. Rund die Hälfte der Menschen ist in Großstädten mit mehr als 500 000 Einwohnern zu Hause. Das Ruhrgebiet ist Europas größtes Industriegebiet. Kulturelle Zentren sind die Landeshauptstadt Düsseldorf und Köln, berühmt für seinen gotischen Dom und den Karneval.

10 *Thüringen* „Deutschlands grünes Herz“. Landeshauptstadt ist die „Gartenstadt“ Erfurt mit einer sehr schönen Altstadt. In Weimar lebten für längere Zeit die beiden großen deutschen Dichter Johann Wolfgang von Goethe und Friedrich Schiller. Wichtiger Wirtschaftszweig: optische Geräte – die Namen der Stadt Jena und des Mechanikers Carl Zeiss sind auf der ganzen Welt bekannt. Spezialität: Thüringer Rostbratwurst.

Následuje poslech šesti mluvčích, kteří hovoří o svém regionu, samozřejmě s prvky regionálního dialektu. Úkolem studentů je pouze zapsat, o které spolkové zemi mluvčí hovoří. Cílem této aktivity je informovat studenty obecně o existenci různých dialektů a také povzbudit je k vědomí, že i v projevech řečených dialektem jsou schopni určitým informacím rozumět. Jde tedy o jakousi propedeutiku a aktivita studentů je zaměřena na obsah, nikoli na formu, jako tomu bylo u některých cvičení výše.

D3 Lesen Sie noch einmal und ergänzen Sie die passenden Ausdrücke aus den Texten.

Zeile	Nummer	
9	1	Volksfest mit Kostümen und Masken
11	2	altes Stadtzentrum
12/13	3	z.B. optische Geräte, Autoindustrie, Tourismus
16	4	hier gibt es viele Theater, Museen, Konzerte ...
16	5	ein Symbol für eine Stadt
20	6	hier gibt es viele Fabriken/Firmen
25	7	hierher kommen viele Touristen
28	8	Essen oder Getränk, typisch für eine Region/Stadt
29	9	in der ganzen Welt bekannt
32	10	66% der deutschen Weinproduktion

D4 Über welches Bundesland sprechen die Leute? Hören und ergänzen Sie.

12	1	_____	4	_____
	2	_____	5	_____
	3	_____	6	_____

8. Reálná komunikace mezi cizinci a českými mluvčími

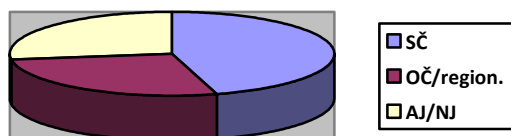
Výše jsme uvedli charakteristické prvky tzv. Foreigner Talk, dále jsme prezentovali zjištění V. Vitkovské, která si všimla, že rodilý mluvčí při komunikaci s cizincem zkracoval a zjednodušoval konstrukce. Nejdůležitější část sdělení několikrát opakoval, eliminoval univerbizaci, nahradil prvky obecné češtiny výrazy spisovnými a vyloučil neznámé pojmy (viz zde s. 51). Pro náš výzkum je klíčové zjištění, že rodilý mluvčí dokázal přepnout do spisovného kódu. V centru našeho výzkumu stojí otázka, zda rodilí mluvčí obecně dokáží eliminovat obecně české prostředky a přizpůsobit svůj mluvený projev cizinci, a to nejen v Praze. Za účelem zodpovězení této otázky byl proveden sběr materiálu, byla tedy nahrávána komunikace mezi českým mluvčím a cizincem. Nahrávání probíhalo v červnu 2011 a v červnu 2012 pokaždé v Praze, v Brně a v Olomouci. Po odstranění nahrávek, které nevyhovovaly svojí kvalitou, se nám podařilo získat celkem šedesát sedm analyzovatelných nahrávek. Nejdříve si cizinci sami vybírali komunikační situace podle svých aktuálních potřeb, proto nahrávky zachycují komunikaci např. na dopravním inspektorátu, ve fotografické službě či v bance. Tyto situace zároveň odpovídají komunikačním situacím uváděným v popisech úrovní češtiny jako cizího jazyka podle Rámce (viz výše). Nejvíce dialogů se odehrávalo v kavárnách a na ulici při dotazování na cestu. Abychom zajistili možnost srovnávat zaznamenané jazykové prostředky mezi jednotlivými městy, zaměřili jsme se při následujícím nahrávání právě na dialogy v kavárnách či restauračních zařízeních a na ulici. Všichni zúčastnění cizinci měli signifikantní přízvuk a bylo znát, že čeština není jejich mateřským jazykem. Po několika nahrávkách, ve kterých nebylo evidentní, zda český mluvčí na danou skutečnost reagoval, byli cizinci požádáni na začátku přímo upozornit „*Mluvím málo česky.*“²⁹

Na základě analyzovaných nahrávek byly vytvořeny grafy, z nichž lze vyčíst informaci o zastoupení dialogů čistě spisovně českých, dialogů s prvky obecné češtiny či dialektismy a dialogů s prvky angličtiny či němčiny. Vzhledem k tomu, že se v některých dialozích objevují jak dialektismy, tak cizojazyčné prvky, může se stát, že součet jednotlivých položek je vyšší, než skutečný počet analyzovaných dialogů (viz graf Praha).

---

²⁹ Navrhovaná formulace „*Jsem cizinec/cizinka – mluvte prosím pomalu a spisovně, neumím dobře česky.*“ se nám jevila jako příliš komplikovaná. Na oslovených osobách byl právě na začátku komunikace vidět jistý spěch či netrpělivost, jež však často byly vystřídaný vstřícností i bez nutnosti dalšího vysvětlování.

Brno:

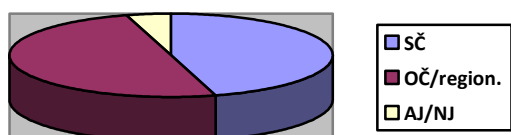
Celkem bylo analyzováno 22 dialogů.

Dialogů realizovaných pouze ve spisovné češtině bylo 10.

Dialogů obsahujících nespisovné fonetické, morfologické nebo lexikální prvky bylo 6.

Dialogů obsahujících přepnutí do jinojazyčného kódu (angličtina nebo němčina) bylo 6.

Olomouc:

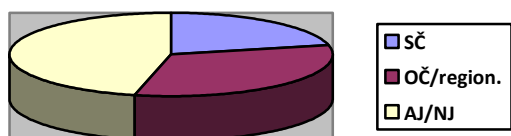
Celkem bylo analyzováno 22 dialogů.

Dialogů realizovaných pouze ve spisovné češtině bylo 10.

Dialogů obsahujících nespisovné fonetické, morfologické nebo lexikální prvky bylo 11.

Dialog obsahující přepnutí do jinojazyčného kódu byl 1.

Praha:

Celkem bylo analyzováno 23 dialogů.

Dialogů realizovaných pouze ve spisovné češtině bylo 6.

Dialogů obsahujících nespisovné fonetické, morfologické nebo lexikální prvky bylo 9.

Dialogů obsahujících přepnutí do jinojazyčného kódu bylo 13.

Vidíme, že v Brně a v Olomouci byla téměř polovina dialogů realizována ve spisovné češtině, zatímco v Praze je to necelá čtvrtina. V Praze naopak v téměř polovině dialogů došlo k přepnutí do jinojazyčného kódu, a to nejen v restauračních zařízeních, ale i na úřadech (pošta, banka). Ve více než čtvrtině dialogů (v Olomouci dokonce skoro v polovině) se objevují prvky obecné češtiny (i v Olomouci a v Brně) a prvky dialektické, a to jak fonologického charakteru (tagle, tajdle), tak charakteru lexikálního (kafe, furt) i morfologického.

I v Olomouci a v Brně se vyskytují obecně české prvky, např. -ej místo -ý (ňákej) a -ý místo -é (vlakový nádraží, vysoký lízátko).

Do grafů jsme nezohlednili částici „jo“, která se vyskytovala velmi často i v jinak čistě spisovných dialozích a zdá se, že do značné míry plní funkci výplňkového slova.

Konkrétně se ukazují tři kategorie interakce³⁰:

1. Komunikace ve spisovné češtině. Český mluvčí se (pravděpodobně³¹) přizpůsobuje cizinci³².

Praha:

C: Dám si neperlivou vodu.

ČM: Neperlivou?

C: A malý kapučíno. Máte cukr bez? (err) Mliko bez cukru?

ČM: Ne, ne, ne.

C: Je dobrý.

ČM: Jo. Takže normálně to udělám, jo?

C: Dobrý. A croissant, prosím, with jam.

ČM: Dobře.

C: Děkuju.

ČM: Prosím.

Brno:

ČM: Objednat?

C: Ano.

ČM: Já si přinesu diář. Tak. Tohle (pauza a gesto do diáře) plný. Dvacet sedm pondělí?

C: Myslím, že není.

ČM: Nemůžete.

---

³⁰ Zde chci zdůraznit, že nás zajímá, jak mluví český mluvčí. To, jak mluví cizinec, je pro tuto chvíli vedlejší, i když ne bezvýznamné.

³¹ Nelze ověřit, zda takto hovoří běžně.

³² Pro snazší čtení neprovádím fonetický přepis a pokud je slovo vyslovováno standardně, píšu je noremně. Obvyklá zjednodušení, např. *kerej* (místo *kterěj*), *ňákej* (místo *nějakej*), přepisují, jak bylo slyšeno. Výraznou regionální odchylku od normy přepisují taktéž, jak lze slyšet. Proto tedy vyslovované *gdy* zapisují *kdy*, zatímco *g letadlu* zapisují *s g*.

C: Nemůžu.

ČM: V úterý?

C: Úterý. Moment. Úterý eee?

ČM: Třináct třicet?

C: Třináct třicet můžu.

ČM: Dobře. Tak se budu těšit v úterý dvacátého osmého ve třináct třicet. Děkuju!

C: Děkuju. Na shledanou.

Olomouc:

C: Ledový čaj.

ČM: Zelený?

C: Zelený, ano.

ČM: S mátou a s (?)

C: A neperlivou vodu.

ČM: Neperlivou vodu.

C: Ehm ((přítakání)) Děkuju.

(...) So (ang) zaplatím.

ČM: Dohromady?

C: Ehm (přítakání)

ČM: Sedmdesát čtyři.

C: Osmdesát.

ČM: Děkujeme.

C: Děkuji.

ČM: Prosím. Na shledanou.

2. Přechod do angličtiny/ojediněle do němčiny

Praha:

C: Dám si čerstvý ledový čaj, (nesrozumitelné) a espresso.

ČM: Preso s mlíkem?

C: Černé. Ještě jednou, prosím.

ČM: Preso - with milk?

C: Yes.

ČM: And this tea black, green ...?

C: Černé.

ČM: Černý.

C: Děkuju.

Brno:

C: Prosím. Nemluvím moc česky. Kde je Mendelovo náměstí?

ČM: Mendelovo náměstí. Tak, víte, co je nejlepší? Jet na nádraží.

C: Dolů, jo?

ČM: No, na nádraží.

C: Jo.

ČM: Bahnhof nebo sprechen sie deutch?

C: Ne, anglicky

ČM: anglicky.

C: nebo trochu česky.

ČM: No trochu česky, no tak na nádraží, na nádraží. Vlak jo? Train / train a tramvaj, tram number two. Two. And you must, pak musíte vystoupit a tam na druhou ... pak doprava pak jet teda jít kousek pěšky doprava Mendelovo náměstí, jo? Tam tam křižovatka

C: Jo.

ČM: dvojka tam doprava a tam je Mendelovo náměstí. Anebo to byste museli Česká, Česká a tam jede number five, number six a přímo to bude lepší. Better.

C: Lepší.

ČM: Better. Česká street, Česká a tram direct (vysloveno dyrekt) five or six. Seven!

Olomouc:

ČM: Máte vybráno?

C: Ok. So. Espresso mlékem and zelený čaj, ledový.

ČM: Který?

C: Zelený zelený čaj.

ČM: Dobře, takže česky, česky? Pardon pardon tady ... spousta zelených nebo z čerstvé máty.

C: Máte, mint. No (ang) but ledový, summer letní.

ČM: Ledový, I know but we made it on with from actual mint leaves.

C: Máte. Dobře. Mátový. Yeah.

Případně s povoláním třetí osoby:

Praha:

C: Můžu koupit tady?

ČM1: Ne, musíte si pro to dojezt nebo dopravou. Jdete na dopravu s tím nebo si to vezete?

C: Promiňte, ale nerozumím.

ČM1: TAXI.

C: Ne, nemáme auto. Ja kci (=Já chci) Delivery. Ah, promiň.

ČM1: Neumíte někdo anglicky?

C: Sorry.

ČM1: Jestli de pán na dopravu. Jako taxi služba nebo já nevim, jak bych to řekla.

ČM2: Jako že on si bude dopravovat?

ČM1: Ne, on asi ne on nemá auto bych řekla.

ČM2 : You would like to (nesrozumitelné)?

C: Deliver.

ČM2: Deliver, yeah. Takže rád by si to nechal zavízt.

ČM1: Za – dovízt. Takže potom tady takle dozadu.

ČM2: You need to contact the office which is this way.

C: Ok.

ČM1: Děkuju mockrát!

ČM2: They should help you.

C: Thank you very much.

ČM2: No problem.

ČM: Ale mě ještě učili rusky! (smích)

K přepínání do angličtiny/němčiny dochází ve všech sledovaných městech. V Brně převážně v kavárnách, zatímco na ulici výjimečně, v Olomouci pouze v kavárnách, na ulici ani jednou a naopak v Praze k němu dochází v hojně míře jak v kavárnách, tak na ulici.

Všimněme si, v některých případech dochází k míchání češtiny a angličtiny v jedné větě. Právě takováto komunikace cizince nejvíce mate. Bývá pro ně obtížné rozlišit, ve kterém jazykovém kódu je promluva pronesena.

Na tomto místě bychom rovněž mohli uvažovat o důvodech pro přepínání do angličtiny (v ojedinělých případech do němčiny). Český mluvčí si možná chce procvičit svoji angličtinu/němčinu³³, může se snažit cizinci komunikaci usnadnit, může rezignovat na komunikaci v češtině z časových důvodů atd. Pro náš výzkum však tyto otázky nemají význam. Z hlediska lingvodidaktiky je pro nás důležitý pouze fakt, že k takovéto česko-anglické (česko-německé) komunikaci dochází, a musíme se rozhodnout, zda tuto skutečnost ve výuce budeme reflektovat.

3. Komunikace s vyšším zastoupením nespisovných prvků. Český mluvčí se nepřizpůsobuje.

Praha:

ČM: *Padesát čtyry korun.*

C: *Šedesát.*

ČM: *Děkuju. Počkejte, to je málo. Mám tady (ČM hledá drobné a hovoří sám k sobě. Mám tady je vysloveno téměř jako máte) nákou dvacku? Jo tajdle. Takle, jó.*

C: *Děkuju.*

Brno:

C: *Nemluvím moc česky. Kde je Mendelovo náměstí?*

ČM: *Mendelovo náměstí. Chcete jít? To je daleko, Mendelák. Běžte na nádraží, jak jezdijou šaliny, jak se křížují šaliny a jedničkou.*

C: *Jeden, jo?*

ČM: *Jedničkou, ano. Jedničkou vpravo.*

C: *Děkuju moc.*

Olomouc:

C: *Kde je orloj?*

ČM: *No, to vím. Ale to chcete jít, děvčata, pěšky?*

C: *Ano, pěšky.*

ČM: *No, tak ...*

C: *Anebo tramvají, je blízko?*

ČM: *no tak tramvají ...*

C: *Je blízko?*

ČM: *... sedmičkou.*

C: *Ano, sedmičkou.*

ČM: *Tady je nástup.*

C: *Ano.*

ČM: *a abyste to měly nejbliž, páč vidím, že ste trošku mladší, no abyste to měly nejbliž, tak vystoupíte sedmičkou na náměstí Hrdinů*

C: *Náměstí Hrdinů?*

ČM: *Jo? Jak vystoupíte, jó? Takle vám zůstane tramvaj, vy se votočíte a máte takle ulici, tak pete tou ulicí a na koncu jste u orloje.*

---

³³ Dodejme, že podle samotných cizinců je to někdy přímo pohroma, protože angličtina/němčina českých mluvčích mnohdy není o mnoho lepší než cizincova čeština.

C: Dobře, dobře.

ČM: Ale máte smůlu, už nevidíte apoštola no, to je přesně ve dvanáct hodin, jsou apoštoli, chodijou, zvonijou, písnička, kohout kokrhá. To už nevidíte.

C: Dobře, dobře. Děkuju mockrát.

ČM: Není zač.

C: Děkuju.

ČM: Ať se vám tady líbí.

Olomouc:

C: Kde je orloj?

ČM: Orloj ten je až - dyž pudete tady tou cestou furt rovně jak jezdí ta tramvaj tak až až až skoro na konci tak tam je náměstí a tam je orloj. Můžete jet štvorkou šestkou.

C: Je daleko?

ČM: Náměstí Hrdinů té (to je) tak ... Chůzou je to tak dvacet minut a tramvajou je to tak deset. Štyři šest tam jede náměstí Hrdinů.

C: Děkujem.

4. V případě některých dialogů nelze jednoznačně rozlišit, zda k přízpusobení došlo, či nikoliv.

Po upozornění „Mluvím málo česky.“ čeští mluvčí často zvolnili tempo, zvýšilo se množství opakování informací a častěji docházelo k očnímu kontaktu. Nicméně na verbální rovině řeč stále obsahovala dialektismy a redundantní informace.

Brno:

C: Mluvím trochu česky. Kde je nádraží?

ČM1: Nádraží.

ČM2: Nádraží pořád rovně po této ulici, po této hlavní.

ČM1: Pořád pořád. Pak přejdete náměstí Svobody, to víte, kde je? A potom tam pak ulice masarykova, jak jezdí šalina. A pořád po ní.

ČM2: Vlastně pořád rovně, když se budete držet linie těchto domů.

Olomouc:

C: Mluvím málo česky.

ČM: No?

C: Víte, kde je fotbalový stadion?

ČM: Nó, vím. Když pojedete štvorko, vystópite náměstí Hrdinů a vrátíte se g letadlu.

C: Ano.

ČM: Víte, kde to asi je?

C: Eee. U bazénu?

ČM: No. No. U bazénu a tam máte aji fotbalový hřiště.

C: Oh dobře, dobře.

ČM: Tag už víte jag?

C: Ok. Děkuju.

ČM: Anebo u Koruny můžete vystópit a jít kósek pěšky. Jó?

C: Dobře, dobře.

ČM: Bud' to náměstí Hrdinů nebo u Koruny a tam byste šli kósek pěšky g letadlu vlastně tam je plavecké stadión a je tam aji fotbalové.

C: Dobře. Děkuju.

ČM: *Není zač.*

Přestože nahrávky ze všech měst obsahují množství regionálních prvků, v naprosté většině situací byla komunikace úspěšná.

Čeští mluvčí projevují snahu o zjednodušení jazyka. Vlevo je uvedena první formulace, vpravo po šipce následuje reformulace za účelem předpokládané větší srozumitelnosti pro cizince.

- Mendelák → Mendelovo náměstí
- stanice Holešovické nádraží → Nádraží Holešovice
- ulici, kam to povežeme → ulici
- céčkem → metro cé
- „*Vyfotíte se teď?*“ → „*Teď se budete fotit?*“

Opakují informace, které jsou podle nich klíčové:

- „*Já to neudělám z ničeho. To se neukládá. Já to nemám uložený. Z té fotečky malé de udělat foto, jo? Z fotky fotka ano.*“
- „*Sednete na tramvaj, buď na čtverku, nebo šestku. ...Přijedete na takovou velikou křižovatku světelnou. ... Ta tramvaj zastaví. ... Na té velké světelné křižovatce. ... Takže šestka čtverka tramvaj. ... štvěrka nebo šestka pojedete do města, velká křižovatka, světelná, veliká.*“

Eliminují verba:

- „*Tohle plný.*“; „*Z fotky fotka ano.*“; „*Po kolejích pořád rovně.*“; „*Někoho se zeptat, jako info, jako na někoho takle.*“

Nadužívají nominativ a zvýrazňují frázování slov (srov. tučně zvýrazněné výrazy):

ČM: *Zoologická zahrada.*

C: *Ano. Ano.*

ČM: *z-o-o.*

C: *Ano. Ano.*

ČM: ***Metrem.***

C: *Metrem, ano.*

ČM: ***Holešovice.***

C: *Červený? Červený?*

ČM: ***Céčkem.*** ((krátká pauza)) ***Metro cé.***

C: *Jo, ano.*

ČM: *Tady stanice Holešovice.*

C: *Dobře.*

ČM: *A – tam – se – zeptejte* ((frázované po jednotlivých slovech)). *Jako info.*

C: *Ok.*

ČM: *Autobus. Tam.*

C: *Jo.*

ČM: *Autobus* (krátká pauza) *zeptat se někoho jako takle.*

C: *Nerozumím. Sign ((ang.))?*

ČM: *Metrem holešovice. Vylezete. Autobus ...*

C: *Autobus...*

ČM: *někoho se zeptat* ((frázované po slovech)) *jako info.*

C: *Info.*

ČM: *Jako na někoho takle.*

C: *Děkuju.*

ČM: *Na numer autobus jako někoho se zeptat.*

Nejčastější **obecně české a regionální prvky a prostředky charakteristické pro mluvené projevy**, které jsme v dialozích identifikovali, byly:

Fonetika:

- *tajdle, čtyry, tagle, kerý, eště, de* (místo *jde*), *péte* (místo *půjdete*), *osn* (místo *osum*); *pořadovej, votočíte se, aji* (místo *i*)

Morfologie:

- *nechcou, zvonijou, chůzou, doject*
- výskyt deminutiv, která jsou v nahrávkách pozoruhodně frekventovaná: *bagetky, rohlíčky, korunka, lísteček, po schodečkách, pod kolínkama*

Lexikum:

- Částice: *Jo. Jó? Ano. No.*
- Citoslovce: *Jejda mane!*
- Deiktika: *tam, toto, takle/tagle, tajdle.*
- Obecně česká slova: *furt, kafe*
- Dialekt: *šalina, štverka místo čtyřka*

Syntax:

- „*Tohle-plný*“; „*Z fotky fotka ano.*“ (eliminace verb)

Pro výuku se zde nabízí možnost využívat typizovaných schémat. Například na úřadech se setkáváme s heslovitou komunikací („*Telefonní kontakt*“, místo „*Jaký máte telefon*“; „*Příjmení*“ místo „*Jak se jmenujete?*“ apod.).

V žádném z dialogů nedošlo k totálnímu kolapsu, nebylo však možné ověřit, zda poskytnuté informace, například instrukce o cestě, vedly ke kýženému výsledku.

Předpoklad uváděný v popisu referenční úrovně češtiny jako cizího jazyka na úrovni A1, že český rodilý mluvčí na základě signálu „*Jsem cizinec, mluvte, prosím pomalu a spisovně.*“ opravdu přepne do spisovného kódu, považujeme ve světle nahrávek za idealistický. Z analyzovaných nahrávek vyplývá, že nemůžeme spoléhat na takovou komunikační vstřícnost českých mluvčích, která by u většiny z nich způsobila přepnutí do spisovného kódu.

Pokud se objevily komunikační potíže, snažili se čeští mluvčí o reformulaci, zejména o zjednodušení sdělení s použitím gest a situačního odkazování, velmi často však také záhy přepínali do cizojazyčného kódu jako například v tomto dialogu:

Brno:

C: Nemluvím moc česky. Kde je Mendelovo náměstí?

ČM: Musíte zpátky.

C: [Je blízko?]

ČM: [Zpátky na Hlavní nádraží]

C: Jó.

ČM: Šalinou číslo jedna.

C: Jó.

ČM: Na Mendelovo náměstí?

C: Jó.

ČM: Číslo jedna. Směr Řečkovice.

C: Číslo?

ČM: Number one.

C: Ok. Thank you. Na shledanou.

Možná omezení výzkumu:

Počet nahrávek

Z analyzovaného množství nahrávek vyplývají jisté tendence, nicméně bylo by jistě vhodné v nahrávkách pokračovat a zjistit více informací.

Národnost cizinců

Je možné, že v reakci českých mluvčích se podvědomě odrazila domněnka o národnosti cizince, který inicioval komunikaci.

Prostředí

Je vysoce pravděpodobné, že v interakci hraje významnou roli prostředí. Do výzkumu jsme zařadili taková prostředí, ve kterých se cizinci mohou ocitnout bez ohledu na národnost, profesi či vzdělání (ptaní na cestu, objednávka v restauračním zařízení, instituce: pošta, dopravní inspektorát). Určité skupiny cizinců se však v určitých prostředích vyskytují častěji než skupiny jiné (vietnamská komunita x američtí studenti x uprchlíci atd.).

Vzhledem k tomu, že jde o jeden z prvních výzkumů tohoto typu, považujeme tato omezení za pochopitelná a uvítáme jakýkoli následný výzkum.

9. Návrh řešení současného stavu ve výuce

Vzhledem k tomu, pro úroveň B1 a výše již více učebnic informace o obecné češtině zařazuje a k danému tématu obsahuje i cvičení (Česky krok za krokem 2, Čeština pro středně a více pokročilé), směřujeme naše řešení na úroveň nižší, tedy A1 – A2. I pro tuto úroveň se již objevují učebnice s informacemi o obecné češtině a moravském interdialektu (srov. např. Čeština Expres 2, příloha, s. 28), některá řešení však stále chybí.

Na základě výzkumu doporučujeme, aby cizinci od počátku svého studia byli vhodným způsobem seznamováni s frekventovanými nespisovnými jevy a dialektismy, se kterými se v místě svého studia/pobytu s největší pravděpodobností setkají. Dále by měla být rozvíjena dovednost porozumět slyšenému, a to jak poslech pro zběžnou orientaci, tak poslech pro specifickou informaci a také pro orientaci v textu s množstvím redundantních informací.

Za tímto účelem lze využívat jednak existujících a stále přibývajících materiálů (např. Česky krok za krokem 2, Čeština Expres 2, Česky, prosím 2), které obsahují obecně české prvky a prvky mluvené češtiny, jednak se jeví užitečné vytvoření nahrávek simulujících reálnou komunikaci podle zachycených jazykových jevů.

Někteří vyučující v moravském regionu upozorňují na nevhodnost použití nahrávek obsahujících obecnou češtinu a žádají regionální mutace existujících materiálů. Vzhledem k relativně malému trhu potenciálních zákazníků se ukazuje jako neekonomické publikování mutací celých učebnic či vytváření učebnic pouze v některém z dialektů. Čeští mluvčí také nespisovnou varietu od cizinců neočekávají a mohou ji negativně hodnotit. Schůdné je tak publikování pouze přehledových částí, jež budou obsahovat charakteristické prvky obecné češtiny, charakteristické prvky hanáckého dialektu apod. a budou doplněny o nahrávky, se kterými bude vyučující pracovat při výuce.

Konkrétně navrhuje:

1. Informovat studenty o situačním zakotvení jednotlivých variet jazyka
2. Informovat studenty o existenci rozdílů mezi psanou a mluvenou formou jazyka
3. Rozvíjet dovednost porozumět klíčové informaci
4. Informovat studenty o existenci, vysoké frekvenci a základních způsobech tvoření deminutiv a univerbizovaných lexikálních jednotek
5. Informovat studenty o existenci dialektů

9.1. Informovat o situačním zakotvení jednotlivých variet jazyka

Již v první vyučovací hodině bývají cizinci seznamováni se základními pozdravy a seznamovacími frázemi, např. v učebnici *Čeština Expres 1* jsou to pozdravy: „Dobrý den!, Na shledanou!, Ahoj! Čau!“ a fráze „Odkud jste? Co děláte? Odkud jsi? Co děláš?“ aj.

Studenti jsou ihned informováni o tom, že čeština důsledně rozlišuje mezi vykáním a tykáním, a jsou vedeni k rozpoznání, komu mají vykat a komu (a za jakých okolností) mohou tykat. Mnoho vyučujících se zejména u svých anglicky mluvících studentů opakovaně setkává s nevhodným pozdravem „Ahoj!“ a opakovaně jim připomíná, kdy lze tento pozdrav použít a kdy je jeho použití naprosto nevhodné.

Podobně pak vyučující postupují i u dalších jazykových jevů, které se liší stupněm formálnosti. Po nějakém čase se tomuto tématu lze opět věnovat. Navrhujeme použít např. níže uvedený pracovní list. Slovní zásoba je zvolena tak, aby list mohl být ve výuce využit co nejdříve.

Vyučovací úsek bude vypadat takto:

1. Vyučující na tabuli připevní jeden obrázek dvou lidí ve společenském oděvu v jasně formální situaci a jiný obrázek dvou mladých lidí, kteří jsou pravděpodobně kamarádi nebo spolužáci, např.

(zdroj: <http://www.istockphoto.com>)

2. Vyučující na tabuli napíše fráze: *Dobrý den! Ahoj! Jak se máš? A ty? Odkud jste? Čau! Co děláte? Co děláš? A vy? Na shledanou!* a vybídne studenty, aby je přiřadili k obrázkům.

3. Studenti fráze přiřazují. Vyučující se zeptá, proč studenti rozhodli právě tak. Pokud studenti přiřadili fráze k obrázkům správně, většinou informace o problematice vykání vs. tykání v češtině mají. Pokud nikoli, vyučující studentům tuto problematiku vysvětlí.

4. Vyučující rozdá studentům pracovní list. Společně se studenty přečte fráze, které jsou na něm napsané, a ujistí se, že studenti frázím rozumí.

5. Vyučující se zeptá, která z dvojice frází je formální a která neformální. Napíše je do sloupců na tabuli podle následujícího modelu. Použité fráze jsou inspirovány dialogem v lekcii 12 učebnice Čeština Expres 2, s. 42.

Formální situace	Neformální situace
	
<p><i>Dáte si kávu? To je opravdu zajímavé. Děkuji vám za ty krásné květiny.</i></p>	<p><i>Dáš si kafe? To je fakt zajímavý! Dík za ty krásný kytky.</i></p>

6. Vyučující se zeptá, co kdo říká, a vyzve studenty, aby v následujícím pracovním listu spojili frázi s obrázkem (zdroj obrázků: www.istockphoto.com).

Co kdo říká?

A. Dáš si kafe? B. Dáte si kávu? C. To je fakt zajímavý! D. To je opravdu zajímavé. E. Děkuji vám za ty krásné květiny. F. Dík za ty krásný kytky.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7. Studenti pracují individuálně nebo ve dvojicích, následuje společná kontrola. Může nastat diskuse, protože některé věty lze přiřadit k různým obrázkům. Pokud je splněna podmínka, že je použita formální varianta u formální situace a neformální varianta u neformální situace, je samozřejmě možné akceptovat různá řešení.

8. Po společné kontrole vyučující studenty vyzve k doplnění následující tabulky.

Formální	Neformální
káva	
	fakt
	Dík.
krásné květiny	

9. Vyučující se studentů zeptá, jestli se ve svém běžném životě už setkali s jinými výrazy, než znají z výuky, případně některé výrazy podle potřeb svých studentů uvede. Studenti si je napíší do volného řádku v tabulce výše.

10. Vyučující rozdá pracovní list s větami rozdělenými na dvě části. Studenti části spojují k sobě. Celé věty pak rozdělují podle toho, kdo je říká.

<i>Spojte.</i>	
1. Dáš si ____	A. zajímavý.
2. To je fakt ____	B. info.
3. Dáte si ____	C. informaci.
4. Děkuji za ____	D. kávu?
5. Dík za ____	E. kafe?
6. To je opravdu ____	F. zajímavé.
<i>Kamarád říká:</i>	<i>Pan profesor říká:</i>
.....	.....
.....	.....
.....	.....

11. Vyučující studenty informuje o tom, že formální výrazy upřednostňujeme v psané komunikaci (např. v e-mailu panu profesorovi je vhodnější napsat „Děkuji.“ než „Díky.“).

9.2. Informovat o existenci rozdílů mezi psanou a mluvenou formou jazyka

Předchozí aktivita byla uzavřena informováním studentů o existenci rozdílů mezi psanou a mluvenou formou jazyka.

Jak již bylo uvedeno výše, jednou z prvních frází, které se cizinci naučí, je „Děkuju.“, případně „Děkuji.“ nebo „Díky.“ Tyto fráze mají cizinci osvojeny lexikálně, tedy bez znalosti prezentního paradigmatu a bez vědomosti, že existují i tvary další (např. „Děkujeme.“).

Zde má vyučující možnost upozornit na to, že „Děkuju.“ je základní forma používaná v běžné každodenní komunikaci, zatímco „Díky.“ je forma méně formální a „Děkuji.“ naopak forma, jež je používána zejména ve formálních situacích či v psané komunikaci. Pro běžné použití v mluvené komunikaci tedy cizinci stačí základní tvar „Děkuju.“³⁴

Lexikálně osvojené fráze „Děkuju.“ a „Děkuji.“ vyučujícím později pomohou při vysvětlování prezentní konjugace, k jejímuž studiu se cizinci dostávají velmi záhy (již v prvních kapitolách).

Pro potřeby výuky češtiny jako cizího jazyka jsou slovesa často rozdělena do čtyř prezentních skupin, tzv. -á model (slovesa zakončená -at), -í model (slovesa zakončená -it, -et, -ět), -e model (především jednoslabičná a nepravidelná slovesa jako číst, psát, hrát) a -uje model (slovesa zakončená -ovat). U posledně jmenované skupiny se v první osobě singuláru a ve třetí osobě plurálu objevují dvě koncovky, např. Pracuju/Pracuji a Pracujou/Pracují. V Mluvnici současné češtiny (Cvrček a kol., Praha: Karolinum 2010, s. 261-262) se dozvídáme, že v mluvené češtině je téměř výhradně používáno tvarů -u a -ou. V psané češtině převažují druhé koncovky (-i v 66%, -í téměř vždy). V souladu s těmito zjištěními lze obecně doporučit zaměřit se při výuce na koncovky -u a -ujou, pokud ovšem není kurz specificky orientován na psaní pracovních dokumentů, studium v češtině apod.

Podobně i u dalších jazykových jevů se lze opřít o Mluvnici současné češtiny a informovat studenta o tvaru, který je pro něj adekvátní. Zde je nutné zdůraznit, co již bylo uvedeno výše, totiž že Češi očekávají od cizinců češtinu spisovnou, a proto je na zvážení vyučujícího, které tvary obecné češtiny bude své studenty učit používat produktivně. Nevím o žádné studii, která by toleranci Čechů k různým prvkům obecné češtiny z úst cizinců zkoumala, domnívám se

---

³⁴ Zejména v ranější fázi výuky (A1, A2), kdy podle Společného evropského referenčního rámce studenti ještě nepíší čistě formálně nebo odborně zaměřené texty.

však, že negativní přijetí způsobují spíše lexikální jednotky, než morfologické jevy (srov. např. *velký dům X velké dům X velký barák X velké barák*).

K procvičení rozdílů mezi psanou a mluvenou češtinou lze využít následujícího typu cvičení.

Doplňte slova do textu.

fakt   opravdu   nověj   nový   k lékaři   k doktorovi   dnes
nemůžu   nemohu   děkuji   dneska   S pozdravem   Měj se

Co říká Patrik kamarádovi na záznamník?

Čau Dušane,

prosím tě, promiň, je mi to (1)..... líto, ale (2)..... s tebou (3) .....
jít na ten (4) ..... film. Musím (5) .....
(6) .....! Patrik

Co píše Patrik panu profesorovi do e-mailu?

Vážený pane profesore,

je mi to opravdu líto, ale bohužel (7) ..... (8)..... přijít na váš
(9) ..... seminář. Musím jít (10).....
(11) ..... za pochopení.
(12) .....

Patrik Schwarz

9.3. Rozvíjet dovednost porozumět klíčové informaci

Studenti by měli být od začátku svého studia opakovaně upozorňováni na to, že mimo třídu určitě uslyší slova a tvary, které z výuky neznají, a to nejen prostě proto, že je ještě neprobírali, ale také proto, že obecná čeština či regionální dialekt/interdialekt preferuje slova a tvary jiné. Je také vhodné zařazovat poslechová cvičení obsahující typické prvky mluvenosti (vyšší frekvence částic, deiktik, zájmen, rektifikace, pauzy, případně regionální prvky apod.). Zpočátku je nutné věnovat pozornost pouze obsahu a porozumění klíčovým informacím, zadání se proto mohou jevit jako příliš jednoduchá. V tomto typu poslechu je však cílem rozvoj dovednosti orientovat se ve slyšené promluvě jako celku (globální poslech) a posílení důvěry studentů ve vlastní schopnost porozumět, nikoli dovednost identifikovat a pochopit každé slovo (detailní poslech) či analýza formální stránky promluvy.

Pro ilustraci takového typu cvičení jsme vybrali některé autentické nahrávky z Prahy, Brna i Olomouce. Všechna tato cvičení se hodí k probírání tematického okruhu „orientace ve městě“. Studenti již znají názvy dopravních prostředků, adverbia nahoře, dole, vpravo, vlevo, uprostřed, rovně, blízko, daleko a číslovky do 199. V této lekci si osvojují dovednost zeptat se na cestu a porozumět popisu cesty. V učebnici Čeština Expres je to druhá lekce.

Vyučující pro své studenty vybere nahrávky, které odpovídají místu výuky, tedy v Praze nebude pouštět nahrávky z Olomouce apod. K vybraným nahrávkám vybere otázky. Vysvětlí studentům, že budou poslouchat reálné dialogy a mají označit správnou odpověď. Studenti každý dialog poslouchají nejméně dvakrát, v případě potřeby i vícekrát. Svě odpovědi porovnají s komunikačním partnerem ve výuce a pak je sdělí vyučujícímu, který případné nesprávné odpovědi koriguje. Může také klíčová slova napsat na tabuli a porovnat se spisovnými variantami. Nedává studentům přepis nahrávek, protože cílem není jazykový rozbor ani fixování nespisovných variet, obzvláště v psané podobě.

Upozorňujeme, že níže uvedené postupy mají sloužit pouze jako inspirace vyučujícím. Nahrávky zde publikované ve výuce použít nelze, neboť za účelem autentičnosti nebyl vyžádán souhlas všech zúčastněných komunikantů. Bude tedy třeba vytvořit nahrávky uměle, ovšem v souladu s identifikovanými jazykovými jevy.

Vyučující rozdává studentům následující pracovní list.

Poslouchejte dialogy a označte správnou odpověď.

Dialog 1

Kolik korun cizinec potřebuje?   a) 10   b) 20   c) 30

Dialog 2

Jaké číslo má tramvaj, kterou musí cizinec jet?   a) 1   b) 2   c) 3

Dialog 3

Je Mendelovo náměstí dole, nebo nahoře? Je daleko, nebo blízko?

a) nahoře blízko   b) nahoře daleko   c) dole blízko   d) dole daleko

Dialog 4

Z které stanice jede autobus do ZOO?

a) Holešovické nádraží   b) Masarykovo nádraží   c) Wilsonovo nádraží

Dialog 5

Která tramvaj NEJEDE na náměstí Hrdinů?   a) 4   b) 5   c) 6

Dialog 6

Kde NENÍ fotbalový stadion?

a) u náměstí Hrdinů   b) u Koruny   c) u orloje

Přepis dialogů (odchyly od spisovné výslovnosti jsou explicitně napsány, jak byly slyšeny):

Dialog 1

ČM: Pět korun náhodou?

C: Deset.

ČM: Nemáte těch deset?

C: Děkuju.

ČM: Děkuju.

Dialog 2

C: Nemluvím moc česky. Kde je Mendelovo náměstí?

ČM: Mendelovo náměstí. Chcete jít? To je daleko Mendelák! Běžte na nádraží, jak jezdí šaliny jak se křížují šaliny a jedničkou.

C: Jeden, jo?

ČM: Jedničkou, ano. Jedničkou vpravo.

C: Děkuju moc.

Dialog 3

C: Nemluvím moc česky. Kde je Mendelovo náměstí?

ČM: Mendelovo náměstí?

C: Jo.

ČM: Podívejte, musíte tady dolů.

C: Dolů?

ČM: Tam.

C: Je blízko?

ČM: Jo jo.

Dialog 4

ČM: Stanice Holešovické nádraží. Nádraží Holešovice, nádraží Holešovice a tam je autobus. Vystoupíte z metra, tady do toho metra cé...

C: Tady cé.

ČM: Tady, ano. Nádraží Holešovice - tam vystoupíte a autobus jede do zoo tam vocad'.

Dialog 5

ČM: Orloj ten je až ... dyž pudete tady tou cestou furt rovně, jak jezdí ta tramvaj, tak až až až skoro na konci, tak tam je náměstí a tam je orloj. Můžete jet štvorkou šestkou.

C: Je daleko?

ČM: [Náměstí hrdinů] té (to je) tak chůzou je to tak dvacet minut a tramvajou je to tak deset. Štyři šest tam jede - náměstí Hrdinů.

Dialog 6

C: Víte, kde je fotbalový stadion?

ČM: Nó, vím. Když pojedete štvorkó, vystopíte náměstí Hrdinů a vrátíte se g letadlu.

C: Ano.

ČM: Víte, kde to asi je?

C: Eee. U bazénu?

ČM: No. No. U bazénu a tam máte aji fotbalový hřiště.

C: Oh dobře, dobře.

ČM: Tag už vite jag?

C: Ok. Děkuju.

ČM: Anebo u Koruny můžete vystopit a jít kósek pěšky. Jó?

C: Dobře dobře.

ČM: Buďto náměstí Hrdinů nebo u Koruny a tam byste šli kósek pěšky g letadlu vlastně tam je plavecké stadión a je tam aji fotbalové.

9.4. Informovat o existenci, vysoké frekvenci a základních způsobech tvoření deminutiv a univerbizovaných lexikálních jednotek

Zdrobnělé názvy, tedy deminutiva „vznikají modifikací významu substantiva příznakem menšího rozměru, z něhož se odvozují pragmatické významy kladného, nebo záporného hodnocení.“ (Encyklopedický slovník češtiny, s. 283) Příruční mluvnice udává, že častěji jde o hodnocení pozitivní než negativní (Příruční mluvnice češtiny, s. 125).

V Encyklopedickém slovníku češtiny se dále dozvídáme, že deminutiva se tvoří připojením sufixů, které mohou být primární, jednoduché (-ek, -ík, -ka, -ko, átko), nebo sekundární, složené (-eček, -ečka, -ečko/-éčko, -íček, -ička, -íčko/ičko). Délka základového vokálu často alternuje. Složený sufix zesiluje deminutivní význam a další sekundární sufixy obohacují základové slovo o silně emocionální zabarvení (srov. Encyklopedický slovník češtiny, s. 283). Suffixy, až na výjimky, respektují gramatický rod základového substantiva. Některá deminutiva jsou lexikalizovaná a získala tak specifický význam, např. *ručička* hodinek (Příruční mluvnice češtiny, s. 125).

Při analýze nahrávek jsme si všimli, že deminutiva mají v mluvené češtině hojně zastoupení, a to v různých komunikačních situacích (obchody, restaurace, popis cesty, dopravní inspektorát aj.). Domníváme se proto, že je vhodné informovat studenty o jejich existenci, vysoké frekvenci i základních způsobech tvoření.

Níže navrhujeme pracovní list, který k tomu lze použít.

1. Vyučující studentům rozdá pracovní list a sdělí jim, že budou poslouchat dialog. Vyzve je k poslechu a označení správné odpovědi: Poslouchejte dialog a označte, co je správně.

Cizinec je

- a) v restauraci   b) na poště

2. Vyučující studentům rozdá pracovní list a vyzve je, aby se soustředili na detailní poslech: Poslouchejte ještě jednou a označte, co slyšíte.

Servírka říká:

- a) 60 korun   b) 60 korunek

Přepis nahrávky:

Cizinec: Vodu? Nebo (*pauza*) vodu?

Česká mluvčí: Bonaqu jemně perlivou? Neperlivou?

C: Neperlivou? Perlivou? Neperlivou.

CM: Dvakrát, jo?

C: No (*anglicky*)

ČM: Jednou.
 C: Jednou. Čaj (*pauza*) moment moment (*pauza*) frapé frapé.
 ČM: Jednou?
 C: Jednou.
 ČM: Všechno?
 C: Ano.
 ČM: ehm (*přítakání*)
 C: Děkuji.
 ČM: Frapé?
 C: Prosím. And platíme.
 ČM: Šedesát **korunek** rovných.
 C: Šedesát?
 ČM: ehm (*potvrzení a krátká pauza*) Děkujeme.

Podobně lze pracovat s dalším dialogem.

Cizinec je

- a) ve škole   b) v pekařství

Označte, co slyšíte.

- a) osm rohlíků   b) osm rohlíčků
 a) Tady jsou bagetky a rohlíčky.   b) Tady jsou bagety a rohlíky.

Přepis nahrávky:

ČM1: Tak prosím?
 C: Osm rohlíků.
 ČM1: Osm **rohlíčků**. A jiné přání?
 C: Ano. (*pauza*) bych čtyři bagety sezam.
 ČM1: Štyrykrát, ty jsou devět padesát. A jiné přání?
 C: Všechno.
 ČM1: Tak padesát tři prosím. Máte dost drobných! Tak, ano, a je to akorát. Děkuji Vám.
 ČM2: Tady jsou **bagetky** a rohlíčky.

3. Takto použité dialogy slouží jako vstup do prezentace problematiky deminutiv. Pozornost studentů je nejprve upoutána na význam, až při druhém poslechu na jazykové jevy.

Vyučující studentům vysvětlí, že deminutiva jsou v češtině frekventovaná a ve slyšených dialozích dávají slovům emocionální zabarvení. Používáme je, když chceme vyjádřit, že máme k něčemu pozitivní vztah. Pak jim rozdá následující pracovní list. Sufixy využívané k tvorbě deminutiv jsou převzaty z Příruční mluvnice češtiny (Praha: NLN, 1995, s. 125-128), jako příklady jsou však využívána slova z nahrávek, případně slova jim tematicky blízká.

„Dáte si gulášek a pivečko? Nebo vám víc chutná dortíček a kávička?“

Spojte. (Pozor! Základní slovo i deminutivum mají stejný rod.)

1. káva	___	A. bagetka
2. guláš	___	B. pivečko
3. pivo	___	C. rohlíček
4. kafe	___	D. gulášek
5. dort	___	E. korunka
6. rohlík	___	F. kávička
7. bageta	___	G. dortíček
8. koruna	___	H. kafičko

Doplňte.

-ek	-íček	-íčko	-ička	-ečko	-ka
1. dort	___	3. guláš	___	5. piv	___
2. káv	___	4. kaf	___	6. korun	___

Deminutiva

-ek, -ík, -eček, -íček	-ka, -ička, -ečka	-ko, -ečko, -íčko, -átko
guláš – gulášek	koruna – korunka	pivo – pivko, pivečko, pivíčko
rohlík – rohlíček	káva – kávička	kafe – kafičko
lístek ³⁵ – lísteček	bageta – bagetka	menu – meníčko

Napište základové slovo.

1. _____ - vínečko	4. _____ - papírek
2. _____ - řízeček	5. _____ - kytička
3. _____ - koláček	6. _____ - knedlíček

Pozor! Některá deminutiva mají specifický význam.

Porovnejte například voda – vodka (= alkoholický nápoj)

³⁵ Míňen pořadový lístek.

Podobným způsobem lze prezentovat také univerbizované jazykové jednotky.

Univerbizace, tedy nahrazení víceslovného pojmenování jednoslovným pojmenováním, je motivována jazykovou ekonomikou a využívá různých jazykových prostředků. Encyklopedický slovník češtiny uvádí tyto (Encyklopedický slovník češtiny, s. 505):

- a. přechod v kompozitum (stará čeština – staročeština)
- b. kondenzace ve spřežku (prolití krve – krveprolití)
- c. nahrazení sousloví sufixálním tvarem (maturitní ples – maturák)
- d. substantivizace adjektiva při ztrátě substantivního členu sousloví (plzeňské pivo – plzeňské)
- e. elipsa specifikujícího adjektiva, při níž se význam substantiv motivujícího sousloví zúží na specifikovaný význam celého sousloví (zemské jablko – jablko nář. brambor)
- f. tvoření zkratkových slov (Občanská demokratická strana – Ódéeska)
- g. metonymické vyjádření, při němž se univerbizovaným pojmenováním stává výchozí (nebo blízké příbuzné) substantivum, z něhož bylo odvozeno určující adjektivum motivujícího víceslovného pojmenování (bronzová medaile – bronz)

Dále se v Encyklopedickém slovníku dozvídáme, že typy a) a b) odpovídají užšímu vymezení pojmu univerbizace, obvykle je však pod tímto pojmem chápán pouze typ c). K univerbizaci typu c) jsou nejčastěji využívány sufixy –ák a –ka. Toto chápání odpovídá i potřebám naší práce.

Za účelem prezentace problematiky univerbizace jsme vypracovali níže uvedený pracovní list. Při práci s ním jsou studenti aktivováni k vlastnímu objevení sufixů a k jejich použití. Na závěr jsou vyzváni k zamyšlení, zda znají další podobná slova. Vyučující studenty vede a případně sám/sama uvede slova, se kterými se daní studenti mohou setkat.

„Do Ústí můžete jet vlakem z Hlaváku nebo z Masaryčky.“

Některé oficiální názvy mají dvě slova, ale často říkáme jen jedno.

Spojte oficiální název a mluvený tvar.

1. Václavák	___	A. Masarykovo nádraží
2. Hlavák	___	B. Hlavní nádraží
3. Mendelák	___	C. Mendelovo náměstí
4. Masaryčka	___	D. Václavské náměstí

Podobně tvoříme i další slova. Spojte.

1. kreditka	___	A. minerální voda
2. řidičák	___	B. občanský průkaz
3. občanka	___	C. kreditní karta
4. minerálka	___	D. řidičský průkaz

Doplňte koncovku.

1. Václav ___	2. Hlav ___	3. Mendel ___	- ___ (řešení: -ák)
1. Masaryč ___	2. minerál ___	3. kredit ___	- ___ (řešení: -ka)

Jaký je oficiální název a co říkáme? Doplňte.

-ák

Hlavní nádraží – Hlav ___
řidičský průkaz – řidič ___
povolení k trvalému pobytu – trval ___
finanční úřad – finanč ___
technický průkaz auta – technič ___

-ka

Masarykovo nádraží – Masaryč ___
občanský průkaz – občan ___
minerální voda – minerál ___
kreditní karta – kredit ___
česneková polévka – česneč ___

Znáte podobná slova?

9.5. Informovat o existenci dialektů

Cizince lze již od počátečních fází výuky češtiny informovat o existenci různých regionálních variet češtiny formou propedeutického textu. Cílem není prezentace všech charakteristických prvků daného dialektu, ale kromě jisté informovanosti je cílem podobně jako při poslechu nahrávek reálné komunikace posílit sebedůvěru studentů v porozumění klíčovým informacím i v regionálně zabarvené promluvě. Po konzultaci s PhDr. Jarmilou Bachmannovou, CSc., jsme zvolili Prahu, Brno, Olomouc a Ostravu vzhledem k jejich stále výraznému interdialektu.

K seznámení studentů s dialekty je nezbytné využít nahrávek, jež ilustrují nejen morfologii a lexikum, ale také fonetickou stránku daného nářečí. V nahrávkách jednak musí zaznít názvy konkrétních míst, díky nimž studenti poznají, o kterém městě se mluví, jednak musí zaznít alespoň některé nářeční jevy. Proto nemohly být použity zachycené autentické dialogy, ale bylo třeba navrhnout jiné krátké texty splňující daná kritéria. Výjimkou je jedna nahrávka z Olomouce, která daná kritéria splňuje, další texty byly navrženy uměle autorkou této práce. Texty o Brně a o Ostravě pak byly předány PhDr. M. Šípkové, CSc., a PhDr. J. Balharovi, CSc., kteří je upravili tak, aby skutečně odpovídaly danému dialektu, a navíc je i ochotně namluvili. Text o Praze namluvila autorka této práce, jež sice pochází z Brna, ale již přes dvacet let žije v Praze.

Vyučovací úsek vypadá takto:

1. Vyučující studentům ukáže mapu České republiky a ptá se studentů, která města znají/navštívili, co tam viděli apod.
2. Vyučující studentům rozdá pracovní list a vyzve je, aby spojili fotografie se slovy uvedenými nad nimi. Fotografie představují památky či typická místa pro vybraná města – Prahu, Brno, Olomouc a Ostravu (zdroj: www.seznam.cz/obrazky). Pak se studentů zeptá, jestli tato místa znají a vědí, kde jsou. V případě potřeby vyučující studentům řekne, které památky na fotografiích skutečně jsou (města: 1. a 2. Praha; 3. a 4. Brno; 5. a 6. Olomouc, 7. a 8. Ostrava). Na tyto reálie je nutné upozornit studenty již v této fázi, aby pak při poslechu mohli identifikovat příslušná slova/příslušné informace.

Co je na fotografii? Kde je to?

a. kolo a drak

b. hrad Špilberk

c. Národní muzeum

d. orloj

e. náměstí a sloup

f. továrna (fabrika)

g. vysoká věž

h. Pražský hrad

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

3. Vyučující studentům řekne, kde se místa z fotografií nachází, a zeptá se jich, která z těchto měst již navštívili, co tam viděli/jedli/pili a co dalšího o nich mohou říct ostatním. Vyučující je upozorňuje, že s orlojem jsou spojeni apoštolové, přestože olomouckým orlojem procházejí socialističtí budovatelé.

4. Vyučující studentům ukáže mapu České republiky a vyzve je, aby se na ní daná města pokusili najít. V případě potřeby jim pomůže. U Ostravy vyučující studenty explicitně upozorní, že v okolí Ostravy jsou Beskydy a Jeseníky a město se nachází blízko Polska.

5. Vyučující studentům vysvětlí, že uslyší mluvit čtyři lidi a že jejich úkolem je napsat do mapy ke každému městu číslo podle pořadí, ve kterém se o daném městě mluví. Studenti každý text poslouchají nejméně dvakrát. Pokud mají s porozuměním velké potíže, vyučující jim zopakuje klíčová slova, která se mají pokusit zaslechnout.

Řešení

1. Brno	(klíčová slova: Špilberk, drak)
2. Praha	(klíčová slova: Václavák, Národní muzeum, Karlův most)
3. Olomouc	(klíčová slova: orloj, apoštol)
4. Ostrava	(klíčová slova: fabrika, věž, Polsko)

Přepis nahrávek:

1) Naše město – nebo jak my říkáme náš štatl – stojí na beton za návštěvu. Máme tady hrad Špilberk, radnicu a dokonce aji draka! Nebojte se, je vycpané a visí na té radnici. Nemáme tady sice metro jako v Práglu, ale všechno je tady blízko a jezdijó tady trajfy aji šaliny. A hlavně só tady betální borci, co s vama dycky rádi pudó na škopek nebo na prigl!

2) Co vám mám vo našem městě povídat? Vo Staromáku s orlojem, vo Karlovým mostě i vo Václaváku a Národním muzeu ste už určitě slyšeli. Z Karlového mostu je fakt pěkněj pohled na Pražskej hrad a z Hradu zas na celý město. I když je to historický město, vobjevujou se tady ale i nový moderní baráky – jako Tančící dům nebo komerční centra. Mně osobně se to moc nelíbí.

3) Tak vy chcete vidět náš orloj. No, to musíte jet tramvají a jak vystoupíte - takle vám zůstane tramvaj - vy se votočíte a máte takle ulici. Tak pete tou ulicí a na koncu ste u orloje. Ale máte smůlu - už nevidíte apoštola. No, to je přesně ve dvanáct hodin - jsou apoštoli – chodijou, zvonijou, písnička, kohout kokrhá... To už nevidíte.

4) K nám výletníci moc něježd'ajú, bo je samá fabrika, ale máme tu aj kulturní památky. Tož baj naša radnica. Je največší v celé republice a má najvyšší vežu, hlasku. Stoji na Prokešovym náměšči a měří cosi přes pětasedymdesát metruv. Jak je pěkný čas, vidat z veže Beskydy, Jeseníky a celé Opavsko. No, a vidžíme aj do Polska.

Aktivitou, během níž studenti určí, o kterém městě mluvčí hovoří, může daný výukový úsek skončit. Považuje-li to však vyučující za vhodné, je možné zaměřit se rovněž na nářeční jevy. V tom případě lze pokračovat podle bodu 6. níže.

6. Vyučující studentům rozdá pracovní list, který je pro zachování formátu otisknut až na další straně. Studenti ho ve dvojicích vyplní a vyučující pak s nimi projde správné odpovědi. Úkoly, v nichž jsou studenti vedeni k soustředění na formu (přepis do spisovné češtiny), jsou určeny až pro úroveň A2. Je možné, že studenti budou potřebovat velké vedení vyučujícího. Vyučující má stále na zřeteli, že zde nesmí studenty zatížit mnoha informacemi o nářečích, ale cílem je pouze informovanost o jejich existenci a vybraných jevech.

Co to znamená? Spojte spisovnou variantu a dialekt.

1. počasí	___	A. šalina
2. tramvaj	___	B. barák
3. trolejbus	___	C. chodijou
4. město	___	D. určitě
5. i	___	E. muž
6. (oni) chodí	___	F. půllitr piva
7. na beton	___	G. náměščí
8. borec	___	H. štatl
9. škopek	___	I. čas
10. Prigl	___	J. Brněnská přehrada
11. náměstí	___	K. trajf
12. dům	___	L. aji

Jak to píšeme? Přepište do spisovné češtiny.

1. Máme tady radnicu. – _____.
2. Jezdíjí tady šaliny. – _____.
3. Z mostu je pěknej pohled na Pražskej hrad. – _____.
4. Votočíte se a na koncu ste u orloje. – _____.
5. Naša radnica má najvyšši vežu. – _____.
6. K nám výletníci moc něježďajú. - _____.

Kde to uslyšíte? K větám v předchozím cvičení napište město.

Brno

Olomouc

Ostrava

Praha

(řešení: 1. Brno nebo Ostrava; 2. Brno; 3. Praha; 4. Olomouc; 5. Ostrava; 6. Ostrava)

Přehled charakteristických prvků obecné češtiny najdou vyučující již pro úroveň A1 v publikaci Čeština Expres 2 – příloha (je součástí učebnice), s. 27-28 (zde s. 60) a pro úroveň B1 v učebnici Česky krok za krokem 2, s. 204 (zde s. 66).

Podobný přehled charakteristických nářečních prvků pro výuku češtiny jako cizího jazyka zatím nemáme. Jejich vytvoření je výzvou pro didaktiky z příslušné oblasti., budou-li to považovat za potřebné.

10. Závěr

Na začátku této práce stála hypotéza zpochybňující přesvědčení, že čeští mluvčí dokážou na základě signálu „Jsem cizinec a neumím dobře česky.“ přizpůsobit svoji řeč cizinci, zpomalit a přepnout do víceméně spisovného kódu. Zkoumali jsme, jaké postavení má nespisovná čeština v učebnicích a která varieta jazyka se vyskytuje, respektive převažuje v interakci rodilý český mluvčí – cizinec.

Zde jsou naše zjištění:

1) V popisech jednotlivých referenčních úrovní češtiny jako cizího jazyka (zejména pro úroveň A1 a A2) se předpokládá něco, co neodpovídá skutečnosti. Neprokázano se, že by čeští mluvčí dokázali přepínat do spisovné češtiny, ale zároveň se nezdá, že by nerodilí mluvčí žijící v České republice měli velké problémy způsobené nestandardní češtinou, tak jak je mají cizinci, kteří se česky naučili v zahraničí. Cizinci si však opakovaně stěžují, že jim porozumění ztěžují především rozdíly mezi spisovnou a obecnou češtinou v oblasti lexika, například univerbizace (Václavák, řidičák) a používání deminutiv (pivečko, bagetka). Proto by o nich měla být v učebnicích zmínka již na nižších úrovních.

2) Někteří didaktikové své postoje, jež vedou k vyhýbání se obecně české varietě v prezentaci českého jazyka cizincům, již korigují a doporučují zařazovat do výuky autentické materiály (včetně nahrávek, které obsahují nespisovné prvky) již od prvních úrovní znalosti českého jazyka, a to zejména tam, kde to vyžaduje příslušná komunikační situace (např. orientace na ulici, dialog v rodině apod.). Podle našeho názoru by ovšem měly být používány převážně (na nižších úrovních pouze) k procvičování porozumění obsahu, nikoli k rozboru formy. Zároveň by mělo být autorem učebnice či učitelem poskytnuto poučení o jazykových varietách češtiny, formulované adekvátně úrovni pokročilosti cílové skupiny studentů.

3) Někteří autoři učebnic určených pro nižší úrovně (A1, A2) ve shodě s popisy referenčních úrovní o stratifikaci českého jazyka vůbec neinformují, zatímco jiní se o to pokoušejí, a to buď stručným souhrnem, nebo systematickým zařazováním obecně českých (případně regionálních) prvků do poslechu a také v různých cvičeních.

V poslední kapitole práce jsme podali návrh pracovních listů a metodických postupů, jež by mohly doplňovat používané materiály a navíc by mohly sloužit jako inspirace při tvorbě materiálů dalších.

Jak již bylo uvedeno, možnost publikace regionální mutace některé z existujících učebnic považujeme za nereálnou, a to jak z důvodů ekonomických (těžko si lze představit nakladatele, který publikuje položku s takto omezeným okruhem odběratelů), tak z důvodů pragmatických (stejně tak těžko lze předpokládat, že by cizinci hovořili např. v jihozápadočeském dialektu). Existuje však možnost „přemluvit“ existující nahrávky určené k rozvoji porozumění slyšeným promluvám regionální varietou a tyto nahrávky publikovat na internetu ke stažení. Takové nahrávky by sloužily jednak k seznámení studentů s regionálními varietami, jednak k posílení jejich sebedůvěry v porozumění textům s různými odchylkami od standardu.

Netvrdíme, že studenti češtiny, kteří se doposud v institucionálním vzdělávání o existenci nespisovné variety nedozvěděli, v komunikaci s českými mluvčími selhávají, avšak domníváme se, že nesystematické upozorňování na „chybné koncovky“, které však studenti „z ulice“ nosí, není ideálním řešením. Naopak systematická a uvědomělá prezentace mluvené češtiny může cizincům usnadnit jak komunikaci, tak porozumění české kultuře.

Literatura:

- ADAM, R. (2009): Nad knihou o jazykové regulaci. *Naše řeč*, 92, s. 145-155.
- ADAMOVIČOVÁ, A., ČERMÁK, F., PEŠIČKA, J. (2008): *Čítanka mluvené češtiny*. Praha: Karolinum.
- ADAMOVIČOVÁ, A., PEŠIČKA, J. (2006): Běžně mluvený jazyk ve výuce češtiny pro cizince. In *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka*. Praha: Akropolis, s. 81-85.
- BAYEROVÁ-NERLICOVÁ, L. (2004): Jazykový úzus vs. postoj k jazyku v Čechách: Výsledky empirického a sociolingvistického výzkumu v západních Čechách a v Praze. *Slovo a slovesnost*, 65, s. 174-193.
- BĚLIČ, J., HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A. (1962): Problematika obecné češtiny a jejího poměru k jazyku spisovnému. *Slovo a slovesnost*, 23, s. 108-126.
- BENEŠ, M., PROŠEK, M. (2011): Ke konceptu minimální intervence. *Slovo a slovesnost*, 72, s. 39-55.
- BERMEL, N. (2010): O tzv. české diglosii v současném světě. *Slovo a slovesnost*, 71, s. 5–30.
- BISCHOFOVÁ, J. a kol. (2001): *Prahová úroveň. Čeština jako cizí jazyk*. Praha: Univerzita Karlova.
- BOROVSKÁ, H., KLÍMOVÁ, K. (2006/2007): Má spisovná čeština potíže? *Český jazyk a literatura*, s. 19-26.
- BRIDGMAN, R. (1966): *The Colloquial Style in America*. Oxford University Press, New York.
- BROWN, G. (1983): *Teaching the spoken English*. Cambridge University Press, Cambridge.
- CONFORTIOVÁ, H. (1993): The relation between written and oral forms of language in teaching Czech to foreigners. *Slovo a slovesnost*, 54, s. 165–167.
- CUMMINS, G. (1993): Brno City Speech. In: E. Eckert (ed.): *Varieties of Czech*. Amsterdam: Rodopi, s. 152–179.
- CVEJNOVÁ, J. (2006): Úroveň B1 – Prahová úroveň. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka 2005-2006*. Praha: Akropolis, s. 27-37.
- CVRČEK, V. (2012): *Conditio sine qua non: východiska a možnosti při hledání konsenzu o jazykové regulaci*. *Slovo a slovesnost*, 73, s. 103-134.
- CVRČEK, V. (2008): *Regulace jazyka a Koncept minimální intervence*. Praha: NLN.

- CVRČEK, V. (2007): Rozdíl mezi psanou a mluvenou češtinou. Kde je místo obecné češtiny? In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka 2006-2007*. Praha: Akropolis, s. 171-179.
- CVRČEK, V. (2006): Kodifikační praxe. In: *Sociální aspekty spisovných jazyků slovanských*. Praha: FFUK, s. 16–35.
- CVRČEK, V. (2006): Spisovnost a její zdroje. *Slovo a slovesnost*, s. 46-60.
- CVRČEK, V. (2006): *Teorie jazykové kultury po roce 1945*. Praha: Karolinum.
- CVRČEK, V. a kol. (2010): *Mluvnice současné češtiny*. Praha: Karolinum.
- ČADSKÁ, J. a kol. (2005): *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A2*. Praha: MŠMT ČR.
- ČECHOVÁ, M. (2003/2004): Dynamika a relativnost spisovnosti a stylovosti. *Český jazyk a literatura*, s. 163-169.
- ČECHOVÁ, M., KRČMOVÁ, M. MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: NLN.
- ČERMÁK, F. (2006): Preskriptivismus. Variabilita versus stabilita, faktory a problémy. In: *Sociální aspekty spisovných jazyků slovanských*. Praha: FFUK, s. 35–45.
- ČERMÁK, F. (2001): *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum.
- ČERMÁK, F. (1993): Lexis in spoken and written language. *Slovo a slovesnost*, 54, s. 173–177.
- ČERMÁK, F. (1993): Spoken Czech. In: E. Eckert (ed.): *Varieties of Czech*. Amsterdam: Editions Rodopi, s. 27 – 41.
- ČERMÁK, F., SGALL, P., VYBÍRAL, P. (2005): Od školské spisovnosti ke standardní češtině. *Slovo a slovesnost*, s. 103-115.
- ČMEJRKOVÁ, S. (2006): Mluvenost a psanost. In: Uličný, O. (ed.): *Přednášky z doktorandských dnů I.*, Praha: FFUK.
- ČMEJRKOVÁ, S. (2006): Spisovnost a nespisovnost. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka*. Praha: Akropolis, s. 59–80.
- ČMEJRKOVÁ, S. (1993): Slovo psané a mluvené. *Slovo a slovesnost*, 54, s. 51–58.
- ČMEJRKOVÁ, S., DANĚŠ, F. (1993): Jazyk malého národa. *Slovo a slovesnost*, 54, s. 19–30.
- ČMEJRKOVÁ, S., HOFFMANNOVÁ, J. (eds. 2011): *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia.
- ČMEJRKOVÁ, S., HOFFMANNOVÁ, J., HAVLOVÁ, E. (2010): *Užívání a prožívání jazyka*. Praha: Karolinum.
- ČMEJRKOVÁ, S. (1996): *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. Praha: Academia.
- DANĚŠ, F. (2009): *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum.

- DANEŠ, F. (1997): *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia.
- DANEŠ, Fr. (1969): Kultura mluvených projevů (její základní předpoklady a aktuální problémy), *Naše řeč*, s. 95-109.
- DOVALIL, V. (2006): K úvahám o spisovném/standardním jazyku: pohled z poněkud širší perspektivy. *Slovo a slovesnost*, 67, s. 96-102.
- DOVALIL, V. (2012): Nad Dolníkovou Teorií spisovného jazyka o konceptuálních a metodologických problémech ve výzkumu jazykových norem a spisovné variety. *Slovo a slovesnost*, 73, s. 135-146.
- EDMONDSON, W. J. (1981): *Spoken Discourse: A model for Analysis*. London: Longman.
- ELLIS, R. (1997): *Second Language Research and Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- FERGUSON, CH. A. (1971): *Language Structure and Language Use*. Stanford: Stanford University Press.
- FILIPEC, J. a kol. (1994): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia.
- GASS, S. M., SELINKER, L. (1994): *Second Language Acquisition: An introductory course*. Lawrence Erlbaum Associates.
- GLADKOVA, H. (2011): Co je (ne)příznakové v současné české jazykové situaci? Dynamika pohybu mezi substandardními útvary a standardním útvarem jazyka. In: *Sborník AUCČJ 2011*. Praha: Akropolis, s. 15-31.
- GLADKOVA, H. (2006): Dynamika sociolingvistických parametrů standardního jazyka (pružná stabilita nebo nepružná labilita?). In: *Sociální aspekty spisovných jazyků slovanských*. Praha: FFUK.
- HÁDKOVÁ, M. (2011): Čemu z našeho národního jazyka učit, máme-li cizince naučit česky? In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka 2011*. Praha: Akropolis, s. 33-39.
- HÁDKOVÁ, M., LÍNEK, J., VLASÁKOVÁ, K. (2005): *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň A1*. Praha: MŠMT ČR.
- HALLIDAY, M. A. K. (1989): *Spoken and written language*. New York: Oxford University Press.
- HAMMER, L. (1993): The function of code switching in Prague Colloquial Czech. In: Eckert, E. (ed.): *Varieties of Czech*. Amsterdam: Rodopi, s. 63–78.
- HAUSENBLAS, O. (1993): K tzv. pronikání obecné češtiny do spisovného jazyka. *Slovo a slovesnost*, 54, s. 97–106.
- HAVRÁNEK, B. (1963): Na závěr dvouleté diskuse o obecné a hovorové češtině. *Slovo a slovesnost*, 24, s. 254–262.

- HAVRÁNEK, B. (1963): *Studie o spisovném jazyce*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- HAVRÁNEK, B. (1936): Vývoj spisovného jazyka českého. In: *Československá vlastivěda*. Praha.
- HLAVSOVÁ, Z. (1997): Čeština v ČR jako jazyk „nevlastní“. *Slovo a slovesnost* 58, s. 185–196.
- HOFFMANNOVÁ, J., MÜLLEROVÁ, O. (2007): *Čeština v dialogu generací*. Praha: Academia.
- HOLÁ, L. (2008): Spisovná vs. obecná čeština ve výuce češtiny jako cizího jazyka. In: Šebesta, K., Hájková, E. (eds.) *Didaktické studie IV*. Praha: Univerzita Karlova, s. 29–35.
- HOLUB, J. a kol. (2005): *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň B2*. Praha: MŠMT ČR.
- HOMOLÁČ, J., MRÁZKOVÁ, K. (2011): Jazyková regulace jako věc dohody. *Slovo a slovesnost* 72, s. 196-222.
- HRBÁČEK, J. (1994): *Nárys textové syntaxe spisovné češtiny*. Praha: Trizonia.
- HRBÁČEK, J. (1990/1991): Úloha a postavení spisovného jazyka v pedagogické komunikaci (Podporujme rozvoj hovorové češtiny). *Český jazyk a literatura*, 41, s. 96-100.
- HRDLIČKA, M. (2007): K podobě mluvnické poučky v učebnicích češtiny pro cizince. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka 2006-2007*. Praha: Akropolis, s. 49-53.
- HRDLIČKA, M. (2009): *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka. K prezentaci gramatiky českého jazyka v učebnicích češtiny pro cizince*. Praha: Karolinum.
- HRDLIČKA, M. (2002): *Cizí jazyk čeština*. Praha: ISV.
- HRONEK, J. (1972): *Obecná čeština*. Praha: Univerzita Karlova.
- HUGO, J. (ed., 2006): *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf.
- CHLOUPEK, J. (1986): *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Brno: UJEP.
- CHODĚRA, R. (2006): *Didaktika cizích jazyků*. Praha: Academia.
- JANČÁKOVÁ, J., KOMÁREK, M., ULIČNÝ, O. (1995): *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993, I. a II.* Praha: Univerzita Karlova.
- JANDA, L., TOWNSEND, Ch. (1990): *Czech*. Mnichov: Lincom Europa.
- JEDLIČKA, A. (1978): *Spisovný jazyk v současné komunikaci*. Praha: Univerzita Karlova.
- JIRÁK, J., NEKVAPIL, J., ŠOLTYS, O. (1996): *Jazyk ve společenském kontextu*. Praha: Karolinum.
- KARLÍK, P. a kol. (2007): *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha: Academia.
- kol. (1969): *Kultura českého jazyka*. Liberec: Severočeské nakladatelství.

- KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. a kol. (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN.
- KARLÍK, P., NEKULA, M., RUSÍNOVÁ, Z. (1995): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN.
- KOLÁČKOVÁ, L. (2010): Hlediska, podle nichž učitelé ČCJ vybírají učebnice. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka 2010*. Praha: Akropolis, s. 95-100.
- KOLLMANNOVÁ, L. (2003): *Jak porozumět cizí řeči*. Voznice: Leda.
- KOMÁREK, F. (2006): Referenční rámec a jeho praktické uplatnění při výuce cizích jazyků. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka 2005-2006*. Praha: Akropolis, s. 45-56.
- KOŘENSKÝ, J. (2006): Současné spory o spisovnou češtinu jako metodologický problém. In: *Sociální aspekty spisovných jazyků slovanských*. Praha: FFUK, s. 87–92.
- KOŘENSKÝ, J. (2005): K článku Od školské spisovnosti ke standardní češtině. Reakce na výzvu k diskusi. *Slovo a slovesnost*, s. 270-277.
- KRAUS, J. (2004): *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Univerzita Karlova.
- (1995): *K diferenciaci současného mluveného jazyka*. Ostrava: Filozofická fakulta, Ostravská univerzita.
- KRČMOVÁ, M. (1993): The position of dialect in the language of east Moravian villages. In: Eckert, E. (ed.): *Varieties of Czech*. Amsterdam: Rodopi, s. 143–152.
- KRESIN, S. (2006): Výuka češtiny pro anglicky mluvící studenty: gramatické a pragmatické obtížnosti. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka 2005-2006*. Praha: Akropolis, s. 127-137.
- KUCHAŘ, J. (1979): *Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti*. Praha: Academia.
- LAKOFF, G. – JOHNSON, M. (2002): *Metafora, kterými žijeme*. Brno: Host.
- LIGHTBOWN, P. – SPADA, N. (2000): *How languages are learned*. Oxford: Oxford University Press.
- LUKÁŠOVÁ, J. (2007): Obecná čeština z pohledu studentů – českých i nerodilých mluvčích. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka 2006-2007*. Praha: Akropolis, s. 181-187.
- MALINOVSKÝ, M. (1996): Redukce gramatiky. *Slovo a slovesnost* 56, s. 218-222.
- MINÁŘOVÁ, E. ONDRÁŠKOVÁ, K. (2004): *Spisovnost a nespisovnost. Zdroje, proměny a perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita.
- MÜLLEROVÁ, O. (1994): *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba*. Praha: Academia.

- MÜLLEROVÁ, O., HOFFMANNOVÁ, J. (1997): Čeština spisovná, hovorová, obecná ... a hlavně mluvená (v současné komunikaci a v současném výzkumu). *Slovo a slovesnost* 58, s. 42–54.
- MÜLLEROVÁ, O., HOFFMANNOVÁ, J. (1994): *Kapitoly o dialogu*. Praha: Pansofia.
- MÜLLEROVÁ, O., HOFFMANNOVÁ, J., SCHNEIDEROVÁ, E. (1992): *Mluvená čeština v autentických textech*. Jinočany: H+H.
- NEBESKÁ, I. (1996): *Jazyk, norma, spisovnost*. Praha: Karolinum.
- NEBESKÁ, I. (1992): *Úvod do psycholingvistiky*. Jinočany: HaH.
- NEKVAPIL, J., SLOBODA, M., WAGNER, P. (2009): *Mnohojazyčnost v České republice*. Praha: NLN.
- NOVÁK, P. (2010): O smysl diskuse o mluvené češtině (1962) In: *Lingvistika a jazyková realita* (Výbor z díla). Praha: Akropolis. (pův. *Slovo a slovesnost* 1962, s. 266-272.)
- NOVÁKOVÁ, J. (2011): Názory zahraničních studentů na obecnou češtinu, jejich zkušenosti a znalosti. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka 2011*. Praha: Akropolis, 41-45.
- NOVÁKOVÁ, J. (2010): *Obecná čeština ve výuce češtiny pro cizince*. Olomouc: FF UP. Diplomová práce.
- OLIVA, K. (2005): *Požadavky na úroveň diskuse o spisovné/standardní češtině*. *Slovo a slovesnost* 66, s. 278-290.
- POLDAUF, I., ŠPRUNK, K. (1968): *Čeština jazyk cizí*. Praha: SPN.
- POLDAUF, I., ŠPRUNK, K. (1965): *Mluvnice současné češtiny jako cizího jazyka*. Praha: SPN.
- PROŠEK, M. (2005): Spisovnost, nespisovnost a inovace jazyka v praxi jazykové poradny. *Naše řeč* 88, s. 135-139.
- RASH, F. (1998): *The German language in Switzerland: Multilingualism, Diglossia and Variation*. Bern: Peter Lang.
- RYNDOVÁ, J. (2007): Obecná čeština v souvislosti s výukou bohemistů v Polsku. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka*. Praha: Akropolis, s. 189-195.
- SCRIVENER, J. (2011): *Learning Teaching. 3rd Edition*. Oxford: Macmillan.
- SGALL, P. (1993): *Speakers' attitudes towards code switching*. In: Eckert, E. (ed.): *Varieties of Czech*. Amsterdam: Rodopi, s. 50 – 62.
- SGALL, P. (1998/1999): Neochuzujme spisovnou češtinu. *Český jazyk a literatura* 49, s. 29-35.

- SGALL, P., BERMEL, N., ČERMÁK, F. a kol. (2001/2002): Umějí děti česky? *Český jazyk a literatura* 52, s. 237-243.
- SGALL, P., MAGLIONE, C. (2005/2006): Čeština standardní a běžně mluvená. *Český jazyk a literatura* 56, s. 80-87.
- SGALL, P., HRONEK, J. (1992): *Čeština bez příkras*. Jinočany: HaH.
- SGALL, P., HRONEK, J., STICH, A., HORECKÝ, J. (1992): *Variation in language. Code switching in Czech as a challenge for sociolinguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins publishing company.
- SGALL, P., PANEVOVÁ, J. (2004): *Jak psát a jak nepsat česky – Naše čeština a naše nešvary*. Praha: Univerzita Karlova.
- SKULINA, J. (1963): *O šíření nářečních znaků obecně českých na hanácké území*. Slovo a slovesnost 24, s. 186 – 194.
- SMEJKALOVÁ, K. (2005): Úskalí současné češtiny z hlediska klientů jazykové poradny. *Naše řeč*, s. 128-134.
- (2002): *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- SPOLSKY, B. (1998): *Sociolinguistics*. Oxford: OUP.
- SPRATT, M., PULVERNESS, A., WILLIAMS, M. (2007): *The Teaching Knowledge Test*. Cambridge: Cambridge University Press.
- STARÝ, Z. (1995): *Ve jménu funkce a intervence*. Praha: UK.
- ŠONKOVÁ, J. (2008): *Morfologie mluvené češtiny. Frekvenční analýza*. Praha: NLN.
- ŠRÁMEK, R. (1996): *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno: Masarykova univerzita.
- ŠVEJČER, A. D. (1983): *Úvod do sociolingvistiky*. Praha: Nakladatelství Svoboda.
- TAHAL, K. (2010): *A Grammar of Czech as a Foreigner Language*. Faktum CZ, s.r.o.
- TIBENSKÁ, E. (2006): Ekonomizácia, globalizácia v jazyku kontra spisovnosť. In: *Sociální aspekty spisovných jazyků slovanských*. Praha: FFUK, s. 129 – 140.
- TOWNSEND, Ch. (1990): *A description of spoken Prague Czech*. Columbus, Ohio: Slavica.
- TRÁVNÍČEK, F. (1949): *Mluvnice spisovné češtiny, I, II*. Praha: Melantrich.
- UHLÍŘOVÁ, L., SVOBODOVÁ, I., PRAVDOVÁ, M. (2005): Současný stav a perspektivy jazykové poradny. *Naše řeč* 88, s. 113-127.
- ULIČNÝ, O. (2004): Co zavinil Dobrovský. In: *Josef Dobrovský – fundator studiorum slavlicorum*. Praha: Academia, s. 444-449.
- ULIČNÝ, O. (1995): Spisovná čeština a hodnotová orientace. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993*. Praha: FF UK, s. 65-71.

ULIČNÝ, O. (1999): *K článku prof. Sgalla „Neochuzujme spisovnou češtinu“*. Český jazyk a literatura, s. 35-39.

VACHEK, J. (1970): *U základů pražské jazykové školy*. Praha: Academia.

VASILJEV, I. (2007): Gramatika, pragmatika, komunikace. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka 2006-2007*. Praha: Akropolis, s. 65-77.

VITKOVSKAYA, V. (2010): Foreigner talk – mluvení k cizincům. In: *Problematika českého jazyka, literatury a kultury očima mladých doma i ve světě*. Praha: KČJ PedF UK a ÚSF Vratislavské univerzity, s. 252-262.

VLASÁKOVÁ, K. (2008): Sociokulturní kompetence nejen ve zkouškách CCE. In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizích jazyků (a češtiny pro cizince)*. Poděbrady: ÚJOP UK, s. 119-123.

VLASÁKOVÁ, K. (2006): Vybrané problémy při tvorbě certifikované zkoušky z češtiny pro cizince. In: *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka*. Praha: Akropolis, s. 75 – 79.

WEINGART, M., HAVRÁNEK, B. (1932): *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha: Melantrich.

WILKINSON, J. (1995): *Introducing Standard English*. London: Penguin Books.

UČEBNICE

CVEJNOVÁ, J. (2008): *Česky prosím I*. Praha: Karolinum.

ČECHOVÁ, E., TRABELSIOVÁ, H., PUTZ, H. (1997): *Do you want to speak Czech?* Liberec.

HÁDKOVÁ, M. (2006): *Česky za 30 dní*. Dubicko: Infoa.

HOLÁ, L. (2006): *New Czech Step By Step*. Praha: Akropolis.

HOLÁ, L., BOŘILOVÁ, P. (2009): *Česky krok za krokem 2*. Praha: Akropolis.

HOLÁ, L., BOŘILOVÁ, P. (2011): *Čeština Expres 1*. Praha: Akropolis.

HOLÁ, L., BOŘILOVÁ, P. (2011): *Čeština Expres 2*. Praha: Akropolis.

NEKOVÁŘOVÁ, A. (2008): *Čeština pro život*. Praha: Akropolis.

REŠKOVÁ, I., PINTAROVÁ, M. (1995): *Communicative Czech/Elementary Czech*. Praha: ÚJOP UK.

REŠKOVÁ, I., PINTAROVÁ, M. (1996): *Communicative Czech/Intermediate Czech*. Jihlava: PhDr. Ivana Rešková.

ŠTINDL, O. (2008): *Easy Czech*. Praha: Akronym.

VÁCHALOVÁ, S. (2003): *Survival Czech*. Voznice: Leda.

Příloha: Přepisy nahrávek

C	cizinec/cizinka
ČM	český mluvčí ³⁶
↓	klesavá intonace
↑	stoupavá intonace
→	zachování intonace
[]	simultánně pronesené pasáže
a:	nápadné prodloužení
(.)	krátká pauza
(..)	delší pauza
(...)	dlouhá pauza
ne-	nedokončení slova
()	nesrozumitelný výraz
(ale)	předpokládaný ne dobře srozumitelný výraz
⟨⟩	pasáž pronesená se smíchem
(( ))	komentář přepisovatele
rohlíčků	příznaková pasáž
fotky další	přízpůsobení řeči cizinci

Transkripce vychází ze seznamu zkratk v publikaci Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí. Intonace je zachycena šipkami, protože často nekoresponduje s funkcí promluvy (mluvčí často pronáší otázky s klesavou intonací).

Brno

1

C: Můžu ↑ Dobrý ↓ Chtěl bych eee
ČM: ... deset / patnáct / dvacet deka →
C: Patnáct ↓
ČM: Devatenáct ↓ Můžu nechat, nebo to ukrojím ↑
C: Ne ↓ může být ↓
ČM: Dáme k tomu něco dál ↑
C: Ne / všechno ↓ Děkuju ↓

³⁶ Záměrně neuvádíme „český rodilý mluvčí“, protože jsme neměli možnost tuto informaci ověřit. Českým mluvčím označujeme osobu, která používá český jazyk spontánně jako rodilý mluvčí, případně osobu, která pracuje v českých službách a čeští mluvčí mu bez potíží rozumí.

ČM: Sto dvacet šest ↓ Chcete tašku → nebo sáček ↑

C: Ne ↓ eee Ano ↓ Na shledanou ↓

2

ČM1: Tak prosím →

C: Osm rohlíčků ↓

ČM1: Osm rohlíčků → A jiné přání ↑

C: Ano /bych čtyři bagety sezam ↓

ČM1: Štýrykrát / ty jsou devět padesát ↓ A jiné přání ↑

C: Všchno ↓

ČM1: Tak padesát tři prosím / Máte dost drobných ↓ Ták / áno / a je to akorát ↓

Děkuji Vám ↓

ČM2: Tady jsou bagetky: a rohlíčky: →

3

C: Chtěl bych víc kopie ↓

ČM: Jako vyfotit ↑ **Anebo:** →

C: Nemám ↓ Ehhh / Udělal udělalo tady ↓

ČM: No: ↑ To nemá negativ nebo tagle / Ne

C: Ne ↓ Paní řekla / že můžu vrátit / a / číslo jí stačí ↓

ČM: No a vy chcete fotky další ↑

C: Jo: ↓

ČM: Fotky další ↓ Ale to já neudělám ↓

Z ničeho ↓ Já potřebuju tu fotku ↓

C: [Nemůžeš ↓]

ČM: Fotku ↓

C: Ne nemám ↓

ČM: Já to neudělám / z ničeho ↓ To se neukládá ↓ Já to nemám uložený ↓ Z té fotečky / malé / de udělat foto ↓ Jo: ↑

Z fotky fotka ano ↓

C: Jo: ↓ Tak / Eee / Tak můž být fotky na pas ↑

ČM: Na pas ↓ Vyfotit ↑

C: Jo ↓

ČM: Vyfotit ↓ Hned a nebo zítra ↑

C: Nebo zít zítra ↓

ČM: Do zítra ↓

C: [Jo vrátím se ↓]

ČM: Vyfotíte se teď ↑ Ted' se budete fotit ↑

C: Ano ↓

ČM: Jo ↑ Takže (...) zítra je dvacet tři → Takže je to devadesát devět korun ↓ ano ↑ (...)

Devadesát devět / tagle korunka / děkuju:

↓ Lísteček: k → Tady dozadu Jo: ↑

(...)

Tak malinko úsměv trošku / **Zuby ne** ↓ **Je to na doklady** ↑ **Na doklady** ↓ **Doklad** ↓ **Tak zuby ne** ↓ **Zuby nechcou!** / **Tak eště jednou** / **no dobrý** ↓ **Tak sem na mě** / **Usmát trošku / dobrý / vydržet / Eště jednou / sem na mě / mírně koutky do úsměvu / tak hotovo** ↓

4

ČM: **Objednat** ↑

C: No: →

ČM: **Já si přinesu diář (...)** **Ta:k / Tohle (..) plný** ↓ **Dvacet sedm pondělí** ↑

C: Myslím / že není ↓

ČM : **Nemůžete** ↓

C: Nemůžu ↓

ČM : **Úterý** ↑

C: Úterý /eee/ Moment / Úterý / eee↑

ČM : **Třináct třicet** ↑

C:Třináct třicet můžu ↓

ČM : **Ano** ↑ **Dobře** ↓ **Tak se budu těšit v úterý / dvacátého osmého / ve třináct třicet** ↓ **Děkuju** →

C: Děkuju ↓ Na shledanou ↓

5

C: Mám anglický anglický průkaz

ČM: **[No:]**

C: a potřebuju vyměnit za český ↓

ČM : **Chcete vyměnit** ↓ **Tak mně dejte ten pořadovej lísteček::k** → **dáte mi ten (.) řidičák mi podáte/ normálně anglickej** → **my se na něj podíváme** ↓ **doklad totožnosti /trvalý pobyt / ano / To znamená toto toto / ještě ten ()** → **no tak počte radit děvčata** →

Dneska to není první případ ↓ **Máte tady pobyt u nás v Brně ano** ↑ **Trvalý pobyt / jo** ↑

C: Jo ↓ Smetana Na smetanově ↓

ČM: **Ivi / a anglickej měníme** ↑ **Já se radši už ptám / protože** ↓

(...)

Takže máme jedničku příjmení, dvojku Charles, trojku (.) kdy je kdy se narodil → **čtyři a kdy byl vydanej ()** → **platnost** → **pětka je () sedmička podpis ten tady je** → **šestka je fotografie** → **dneska je () ach, osmička není** ↓ **Devítka jsou skupiny** → **Tak máme tady osmička místo obvyklého bydliště nemusí byt** → **Desítka tady není** →

Jedenáctka ↓ **datum datum () dvanáctka je** ()

(...)

C: Prosím vás ↑

ČM: **No** ↑

C: Potřebuju foto ↓

ČM: **No potřebujete fotku** ↓

C : Jeh / bude zítra ↓

ČM: **Zítřejší budete mít hotovou fotku** ↑

C: [Foto ↓ jo ↓] Nemám dnes ↓

ČM: **[To už máte někde zadaný / ty fotky jo** ↑] **Aha** ↓ **tak to dneska nemůžeme dělat / jo** ↑ **To musí odejít ta žádost** → **Tak nic / takže zítra tady nejsme / takže v pátek si přijďte / jo** ↑ **nebude problém** ↓ **Jo** ↑ **Takže fajn** ↓ **já vám tohleto vrátím** →

C: () **Papír.**

ČM: **Jo ještě toto vám musím dát** ↓

C: Děkuju moc. Na shledanou ↓

6

C: Dobrý den ↓ **Chtěl bych jízdenku za deset minut** ↓

ČM: **Jednu** ↓

C: Jednu ↓

ČM: **Čtrnáct korun prosím** → **A šest je dvacet** ↓ **děkuji** ↓

7

C: Jak se dostanu do náměstí Svobody ↑

ČM: **Pořád rovně** ↓

C: Jo ↑ **Tramvají** ↑

ČM: **Tramvají / jo / taky / tady** ↓ **Tady je zastávka** → **Všechny tramvaje / kerý pojedou / tak jedou** ↓

C: Děkuju moc ↓

8

C: Mluvím trochu česky ↓ **Kde je nádraží** ↑

ČM1: **Nádraží** ↓

ČM2: **[Nádraží] pořád rovně**

ČM1: **[pořád / pořád]**

ČM2: **po této ulici / po této hlavní** ↓

ČM1: **Pak přejdete náměstí Svobody** ↓ **to víte kde je** ↑ **A potom tam pak ulice Masarykova jak jezdí šalina** ↓ **A pořád po ní** ↓

ČM2: **[vlastně pořád rovně] když se budete držet linie těchto domů** ↓

9

C: Mluvím trochu česky ↓ Kde je nádraží ↑
ČM: Musíte pořád rovně dolů ↓ Tam pořád dolů ↓

C: Děkuju moc ↓

ČM: Prosím →

10

C: Máte hruškový džus ↑

ČM: Prosím ↑

C: Hruškový džus ↓

ČM: Hruškový džus bohužel nemáme ↓

C: Jaké ↑

ČM: Máme ananas / multivitamin / jahoda / pomeranč ↓

C: Multivitamin ↓

ČM: S ledem ↑

C: Dvakrát ↓

ČM: Dvakrát ↓ / With ice ↑ S ledem ↑ (.) Je to všechno ↑

C: Děkuju ↓

ČM: Dáte si ještě něco ↑

C: Ne, děkuju ↓

11

ČM: Pět korun náhodou ↑

C: Deset ↓

ČM: Nemáte těch deset ↑

C: Děkuju ↓

ČM: Děkuju ↓

12

ČM: Ano ↑

C: Kde je obchodní dům Vaňkovka ↑

ČM: Vaňkovka ↑ Jejda mane ↓ To musíte až na nádraží dolů ↓

C: Je tam ↓

ČM: [Tady pořád] pořád podle kolejí dojdete na nádraží / a tam podchode:m se dostanete / podchodem dolů / a tam se už tam se

musíte zeptat / abyste zase nešli třeba na nějaký vlak → jo ↑ Prostě podchodem dolů / po schodečkách nahoru / kolem Tesca přes most / a jste ve Vaňkovce ↓

C: Děkuju ↓

ČM: Je to () <namažte si pod kolínkama ↓>

13

C: Chtěl bych jízdenku do Prahy ↓

ČM: Na kdy ↑

C: Dneska třeba eee sedmnáct třicet nebo osmnáct ↓

ČM: Sedmnáct tam je jedno místo ↓ a pak až v devatenáct třicet ↓

C: Sedmnáct ↓

ČM: A: už ho někdo vyprodal ↓ Takže už až devatenáct třicet → Místo u okna nebo u uličky ↑

C: okna ↓

ČM: Daňový doklad potřebujete ↑ Dvě stě korun /pokud je to vše ↓

C: Kolik ↑

ČM: Dvě stě → Zkontrolujte si to prosím →

C: Děkuju moc ↓

14

C: Jak se dostanu do technologický muzeum ↑

ČM: To nevím / kde je ↓

15

C: Nemluvím moc česky ↓ Kde je Mendelovo náměstí ↑

ČM: Musíte zpátky ↓

C: [Je blízko ↑]

ČM: [Zpátky na Hlavní nádraží →]

C: Jo: ↓

ČM: Šalinou číslo jedna ↓

C: Jo: ↓

ČM: Na Mendelovo náměstí ↑

C: Jo: ↓

ČM: Číslo jedna ↓ Směr Řečkovice ↓

C: Číslo ↑

ČM: Number one ↓

C: Ok ↓ Thank you ↓ Na shledanou ↓

16

C: Nemluvím moc česky ↓ Kde je Mendelovo náměstí ↑

ČM: Mendelovo náměstí ↓

C: Jo: ↓

ČM: Podívejte, musíte tady dolů ↓

C: Dolů ↑

ČM: Tam ↓

C: Je blízko ↑

ČM: Jo jo ↓

17

C: Nemluvím moc česky ↓

ČM: [Nevadí ↓]

C: Kde je Mendelovo náměstí ↑

ČM: Mendelovo. You must go by the train one →

C: jo.

ČM: number one ↓ this (.) směr ↓ right ↓

C: Right ↓

ČM: And (.) I think the fifth station ↓ Yeh ↑

Ok ↓

C: Thank you ↓

18

C: Prosím → Nemluvím moc česky ↓ Kde je Mendelovo náměstí ↑

ČM: Mendelovou náměstí ↓ Tak víte co je nejlepší / jet na nádraží →

C: Dolů jo ↑

ČM: No, na nádraží ↓

C: Jo ↓

ČM: Bahnhof nebo Sprechen sie deutch ↑

C: Ne, anglicky

ČM: [anglicky]

C: nebo trochu česky ↓

ČM: No trochu česky, no tak na nádraží / na nádraží ↓ vlak jo / train / train a tramvaj / tram number two ↓ two ↑ and you must pak musíte vystoupit a tam (.) na druhou (.) pak doprava pak jet teda jít kousek pěšky doprava mendelovo náměstí jo ↑ Tam tam křižovatka

C: [jo]

ČM: dvojka tam doprava a tam je Mendelovo náměstí → Anebo to byste museli česká → česká a tam jede number five number six a přímo to bude lepší ↓ Better ↓

C: Lepší ↓

ČM: Better ↓ Česká street Česká a tram direkt five or six. Seven!

19 Ptání na cestu

C: Nemluvím moc česky ↓ Kde je Mendelovo náměstí ↑

ČM: Mendelovo náměstí ↓ Chcete jít ↑ To je daleko Mendelák ↓ Běžte na nádraží / jak jezdijou šaliny jak se křižují šaliny a jedničkou ↓

C: Jeden jo ↑

ČM: Jedničkou ano ↓ jedničkou vpravo ↓

C: Děkuju moc ↓

20 Restaurace

C: Dám si piccolo espresso a espresso ↓ A kde je záchod ↑

ČM: Vevnitř ↓

C: Potřebuju mlíko ↓

ČM: Šedesát dva ↓

C: Šedesát dva ↓

ČM: Díky (.) Sedmdesát → Jedno sto a můžu takle sto ↑

C: Jo ↓

ČM: «Sto / díky ↓» Na shledanou. ↓

21 Restaurace

C: Dám si zelený čaj →

ČM: Zelený čaj ↓ Ice or hot ↓

C: Hot and ice ↓

ČM: Jo jasně ↓ Ok ↓

(...) Tak prosím →

C: Díky ↓

ČM: Fifty ↓

C: Fifty ↓

22 Restaurace

C: Dám si voda a presso ↓

ČM: Dvakrát ↓ S mlékem ↑

(...) Takže prosím → Dohromady nebo zvlášť? Platí se hned ↓

C: Dohromady ↓

ČM: A je to sto dvacet šest ↓ one hundred twenty six ↓

C: Děkuju. ↓

Praha

1 Restaurace

C: Dám si neperlivou vodu →

ČM: Neperlivou ↑

C: A malý kapučíno → Máte cukr bez → Mléko bez cukru ↑

ČM: Ne, ne, ne ↓

C: Je dobrý ↓

ČM: Jo / takže normálně to udělám ↓ jo ↑

C: Dobrý ↓ A croissant / prosím / with jam ↓

ČM: Dobře ↓

C: Děkuju ↓

ČM: Prosím ↓

2 Restaurace

C: Dám si čerstvý ledový čaj ( ) a espresso →

ČM: Preso s mlékem ↑

C: Černé ↓ Ještě jednou prosím ↑

ČM: Preso → with milk ↑

C: Yes ↓

ČM: And this tea black, green →

C: Černé ↓

ČM: Černý ↓

C: Děkuju ↓.

3 Restaurace

C: Dám si velké espresso a zelený čaj ↓

ČM: Ten l'adový ↑

C: Teladový ↑

ČM: Jako ice-tea ↓

C: Ne, ne, ne, ne ↓

ČM: Obyč ↓ Hot ↓

C: Ano ↓

ČM: A espresso with milk ↑

C: S mlékem ↓ Děkuju ↓

4 Restaurace

ČM: Padesát čtyry korun ↓

C: Šedesát ↓

**ČM: Děkuju ↓ Počkejte / to je málo → Mátay
(= Mám tady) ňáskou dvacku ↑ Jo tajdle →**

Takle jo: ↑

C: Děkuju ↓

(...)

C: Prosím / Zaplatím ↓

ČM: Jo ↓

5 Ptání na cestu

C: Prosím / kde je Lázeňská ↑ nebo tady ↑

**ČM: Tady je Charles bridge ↓ jo: ↑ A tady je
Lázeňská ↓**

C: A: ↓

**ČM: Takže Mostecká / jo Mostecká → (.) je
tamhle →**

C: Eh ((přikývnutí))

ČM: Mostecká ↓

C: Ok ↓

ČM: Jo ↑ A Lázeňská ↓

C: Ok ↓ Rozumím ↓ Děkuju ↓

6 Restaurace

C: Dobrý den ↓ Dám si americká limonáda a
grilovaná vepřová panenka ↓

**ČM: Ehm ((souhlas)) → (...) Tady prosím →
Dobrou chuť ↓**

C: Zaplatím / prosím ↓

ČM: Díky ↓

C: Zaplatím / prosím (...) ↓ Je dobrý ↓ Děkuju
↓

ČM: Na shledanou ↓

7

ČM: Dobrý den ↓

C: Dobrý den ↓ Minulý týden poslal jsem na
internet request ↓

ČM: [žádost] ↓

C: [žádost] možná pro na nový PIN ↑

ČM: Nový PIN ke kartě ↑

C: Jo: / ale nejsem si jistý / když to fungovalo /
ale když už máte →

**ČM: Tak já vám to zkontroluju → Pojďte se
ke mně posadit tady k tomu stolečku ↓**

C: Jo ↓

**ČM ((k třetí osobě)): ( ) k platební kartě, takže
potřebuje to zkontrolovat, jestli k té žádosti
došlo ↓ (...)**

C: Myslím že někdo z Reiffeisen Bank volal mě:
/ ale pracoval jsem tak nemohl mluvit ↓

**ČM: Tak já se na to podívám / počkejte ↓
Bylo zažádáno šestého šestý o ten nový PIN
↑ ( ) jste žádal ↑**

C: Promiňte ale nerozumím ↓

ČM: Eee → Six ee June ↑

C: Ehm ((přítakání)) Bude ↓

**ČM: ( ) you ask for a new PIN ( ) in a Monday
↓ So It's ok ↓**

C: Ehm ((přítakání))

**ČM: And the new PIN should be in our ( ) now
↓ So I'll .. it ↓**

C: Ok ↓ Great ↓ Thank you very much ↓

8

C: Dobrý den ↓ Taky potřebuju něco ( ) ↓
Můžu koupit tady ↑

**ČM1: Č: Ne, musíte si pro to doject nebo
dopravou ↓ Jdete na dopravu s tím nebo si
to vezete ↑**

C: Promiňte ale nerozumím ↓

ČM1: taxi ↓

C: Ne nemáme auto ↓ Ja kci (=Já chci)
Delivery ↓ Ah promiň ↓

ČM1: Neumíte někdo anglicky ↑

C: Sorry ↓

**ČM1: Jestli de pán na dopravu → Jako taxi
služba / nebo jako já nevim jak bych mu to
řekla ↓**

ČM2: Jako že on si bude dopravovat ↑

**ČM1: Ne on asi ne on nemá auto / bych
řekla ↓**

ČM2: You would like to ( ) ↑

C: Deliver ↓

ČM2: Deliver, yeah ↓ Takže rád by si to nechal zavízt ↓
ČM1: Za- dovízt ↓ Takže potom tady takle dozadu ↓
ČM2: You need to contact the office which is this way ↓
C: Ok ↓
ČM1: Děkuju mockrát ↓
ČM2: They should help you ↓
C: Thank you very much ↓
ČM2: No problem ↓
ČM1: <Ale mě ještě učili rusky> ↓

9

C: Dobrý den ↓ Mám () ↓
ČM: Příjmení mi řeknete ↑
C: Ještě jednou ↑
ČM: Příjmení ↓
C: Příjmení ↓ Aha ↓ xxx jako auto →
ČM: Tašku si budete brát ↑
C: Já: (.) to nepotřebuju ↓ Já to (.) Já můžu ↓
ČM: Co nepotřebujete ↑
C: Ne ↓
ČM: Tu tašku si odvezete jo ↑
(...) Tak křestní jméno →
C: xxx
ČM: Ulici, kam to povezeme →
C: Ještě jednou →
ČM: Ulici →
C: xxx
ČM: Praha kolik →
C: Dva ↓
ČM: Vinohrady ↑
C: Jo ↓
ČM: Telefonní kontakt ↓
C: Jo xxx ↓
ČM: Jedna devět tři ↑ (.)
C: Devět ↓ jo ↓
ČM: Takže přivezli bychom vám to zítra →
C: Jo ↓
ČM: Mezi patnáctou dvaadvacátou hodinou večer ↓
C: No ↓
ČM: Jo ↑ Třicet minut dopředu vám zavoláme ↓ Včetně donášky do bytu to budete chtít ↑
C: Promiňte ale nerozumím ↓
ČM: Do you speak english ↑
C: Yeah ↓
ČM: () up () ↑
C: Jo ↓ It's first floor ↓

ČM: Lift → No lift →

C: No lift ↓
ČM: (...) price please. Cash or credit card ↑
C: Cash →

10

C: Dobrý den prosím já si dám kamel modrý ↓
(..) Vám děkuju ↓ Na shledanou ↓
ČM: Nashle.

11

C: Dobrý den ↓
ČM: Tohle je vaše ↓
C: Jo ↓
ČM: Devět set patnáct ↓
C: Děkuju ↓
ČM: Tisíc osmdesát pět ↓
C: Děkuju moc ↓ Na shledanou ↓

12

Dobrý den → Si dám () sýrem → Jenom sýr ↓
Dvakrát ↓
ČM: Dvakrát ↑ Všechno ↑ S sebou ↑
C: S sebou prosím ↓ () Jo / prosím ↓
Děkuju ↓

13

C: Mluvím málo česky ↓
ČM: <Ale dobře> ↓
C: Kde je zu: ((míněno zoo)) Praha ↑
ČM: Co ↑ pro- Eště →
C: Zu: ((míněno ZOO)) ↑
ČM: Zoologická ↑ the zoo ↑ ((eng.))
C: Yeah ↓ Ano ↓ Ano ↓
ČM: It's in Troja ↓
C: Troja ↓
ČM: Yes ↓
C: Ok ↓ a
ČM: And how
C: Musím metro ↑ metro ↑ or →
ČM: Yeh, you go the C (.) metro (.) to until Holešovice and there you take the bus that goes directly to the zoo ↓
C: Excelent ↓ (...)
ČM: (...) There are two exits you have to go to the exit where are the buses and trams ↓
C: Thank you very much.

14

C: Dobrý den ↓ Prosím vás → Mluvím málo česky ↓ Kde je zu: praha ↑ (.) praha zu ↑

ČM1: ZOO ↑

C: Ano ↓ Ano ↓

ČM1: Hm ↓

C: ((smích))

ČM1: No to [musíte →]

C: [metrem ↓] ok ↓

ČM1: metrem (.) na: konečnou (.) no: (.) a tam jede autobus ↓

ČM2: stanice Holešovické nádraží ↓ nádraží Holešovice ↓ nádraží Holešovice a tam je autobus ↓ vystoupíte z metra (.) tady do toho metra cé ↓

C: tady cé ↓

ČM2: tady ano → nádraží Holešovice tam vystoupíte a autobus jede do zoo ↓ tam vocad' ↓

C: Bus jsou autobus jsou co autobus → eee → sto: dvanáct sto: →

ČM2: takovýho něco ↓ něco takovýho, myslím

ČM1: No tak tam mají jízdní řády

ČM2: Ale je tam jízdní řád

a je tam cedule tam jsou vypsané stanice

C: Excelentní ↓

ČM2: Úžasný umíte ↓ to je úžasný ↓

C: Děkuju ↓

15

C: Promiňte ↓ Prosím vás ↓ moment ↓ Mluvím málo česky ↓ Kde je zu: ↑ prague zu: (.) animals ↓ zo: zu:

ČM: Nevím ↓ co to je ↑

C: eh (.) Nevím →

ČM: Nerozumím ↓

ČM: spíš jako že bych (...) ((smích))

C: zu: animals medvídek a: ehm je medvídek (.) ehm zoo

ČM: Zoologická zahrada ↓

C: Ano ↓ Ano ↓

ČM: z-o-o ↓

C: Ano ↓ Ano ↓

ČM: metrem ↑

C: metrem ↓ ano ↓

ČM: Holešovice ↓

C: červený ↑ červený ↑

ČM: céčkem (.) metro cé

C: Jo ano ↓

ČM: tady stanice Holešovice ↓

C: dobře ↓

ČM: a tam se zeptejte ((frázované po jednotlivých slovech)) jako info

C: ok ↓

ČM: autobus ↓ tam ↓

C: jo ↓

ČM: Autobus (.) zeptat se někoho jako tagle ↓

C: Nerozumím ↓ sign ((eng.)) ↑

ČM: Metrem Holešovice (.) vylezete (.) autobus →

C: Autobus →

ČM: někoho se zeptat ((frázované po slovech)) jako info ↓

C: Info ↓

ČM: Jako na někoho takle ↓

C: Děkuju ↓

ČM: Na numer autobus jako někoho se zeptat ↓

C: so like (anglicky) sto bla bla bla sto bla bla bla

ČM: Jo ↓ Zoo ↓

C: Ano ↓ Děkuju moc ↓

16

C: Promiňte ↓ Musím málo česky ↓ eh Mluvím málo česky ↓ Víte palác knihy ↑

ČM: Palác knihy ↑

C: Ano ↓

ČM: Myslíte v centru ↑

C: Ano ↓

ČM: V tom DBK tamhle je vchod ↓ () tam není ten palác knihy ale je tam knihkupectví

C: Dobře knihy ↑ nebo: palác moc velký ↓

ČM: Nevím ↓ Já nevím jestli tam nějak je ↓

C: Dobře ↓ děkuju ↓

17

C: Promiňte ↓ moment ↓ mluvím málo česky ↓ kde je kino lucerna ↑

ČM: I don't know → I don't live in Prague ↓

C: ah:

ČM: <Sorry ↓>

C: That's ok ↓ You never heard of it ↑

ČM: McDonald (.) persona McDonald (.) you know you shell speak english ↓

C: Ok. Ne česky?

18

C: Mluvím mluvím málo česky ↓ Kde je kino lucerna ↑

ČM: Sorry I don't know ↓

19

C: Dobrý den ↓ promiňte ↓ mluvím málo česky ↓ Kde je lucerna ↑ kino lucerna ↑

ČM: Do you speak english ↑

C: I do ↓

ČM: So do you know the metro ↑

C: Yes ↓

ČM: All right ↓ So you have to take the metro to Můstek (.) station Můstek ↓

C: Yeah ↓

ČM: which is (.) Muzeum ↓ Sorry Muzeum ↓ which is lin C ↓ Muzeum ↓ will take you to

Vence square

C: Ok ↓

ČM: and from there you will go down approximately in the middle of the of the square

C: ehm ((přítakání))

ČM: and ther you will find a big actually (.) lucerna ↓ and int's inside ↓it's like a (.) pasáž →

C: passage ↑

ČM: Yes it's like a passage inside the houses

C: Your english is excedent by the way ↓

ČM: Thank you ↓

C: You must have learn for a long time ↓

ČM: <Yes ↓>

C: (.) Děkuju moc ↓

ČM: You're welcome ↓

20

C: Dobrý den ↓ Mluvím málo česky ↓ Kde je kino Lucerna ↑

ČM: Lucerna ↑ Musíte jet metrem →

C: metro ↓ jo jo ↓

ČM: metrem na zastávku Muzeum ↓

C: zastávku ↓ Stop ↓ Muzeum ↓

ČM: Muzeum ↓ Muzeum ↓ station Muzeum ↓

C: ano ↓ ok ↓

ČM: a tam vystoupíte → at the station ↓ ok ↑

C: ok ↓

ČM: a: dete po tom Václavském náměstí → Wenceslaw square

C: ok ↓

ČM: Yeah ↑ Wenceslaw square ↑ pudete dolů ↓

C: down ↓

ČM: down ↓

C: Vlevo nebo vpravo ↑

ČM: Left ↓ vlevo ↓ and second ee second ulice je street (.) second street on left or second (.) třetí (.) first (.)

C: So muzeum second ↑

ČM: Muzeum second or first and left and lucerna ↓

C: Ok ↓ Vidím lucerna ↑

ČM: Jo ↓ ehm (přítakání) Takže muzeum and left lucerna ↓

C: Ok ↓ Dobře ↓ Děkuju moc ↓

ČM: Není zač ↓

C: Nashle ↓

21

C: Mluvím málo česky ↓ lucerna ↑ kino Lucerna ↑ kde je Lucerna kino ↑

ČM: U Muzea ↓

C: Ano ↓ ok ↓ so metro ↑

ČM: Yeah ↓ Yeah ↓

C: and then Muzeum potom →

ČM: musíte jít dolů po Václavskym náměstí ↓

C: Ok ↓ Walk ↓ down Václav náměstí

ČM: Yeah ↓ Yeah ↓

C: Ok ↓ Vlevo nebo vpravo ↑

ČM: Vlevo ↓

C: Kolik ↑ like (eng.) jeden minut dva minut ↑

ČM: Twenty minutes ↓

C: Václavský náměstí potom twenty minutes ↑ nebo ↑

ČM: pět ↓

C: pět minut ↓ Děkuju ↓

ČM: nashle ↓

22

C: Dobrý den ↓ mluvím málo česky ↓ kde je orloj ↑ orloj ↑

ČM: musíte jet metrem →

C: metrem ok ↓

ČM: a na: Muzeum ↓ tam už budou šipky nebo → na Muzeum a přestupte na áčko → to je zelený →

C: Zelený green line ↓ ano ↓

ČM: a na Staroměstskou ↓

C: Ok ↓ metrem → zelený → Staroměstskou ↓

ČM: Jo ↓ a tam už budou určitě šipky → a když tak pudete jakoby směrem od řeky ↓

C: Nerozumím Ještě jednou prosím ↓ So
Staroměstské →
**ČM: Staroměstská → a upstairs and then from
the river will will šipky ↓ šipky ↓**
C: walk with the river ↓
ČM: Staroměstské náměstí ↓
C: Ano ↓ Ok ↓
ČM: kousek jenom () ↓
C: I'll go to the old town square ↓ Děkuju ↓
ČM: Nashle ↓

23

C: Promiňte ↓ prosím vás kde mluvím málo
česky ↓ kde orloj ↑ orloj ↑

ČM: metro ↓
C: metro ↑
ČM: Staroměstská ↓
C: Staroměstská ↓ Budějovická
Staroměstská ↑
ČM: Budějovická Muzeum →
C: Muzeum →
**ČM: you must go down und trasa A
Staroměstská ↓**
C: staroměstská potom ↑
ČM: zu fuss já nevím two hundred metr
C: Ok ↓ ano ↓ děkuju ↓

Olomouc

1

C: Kde je orloj ↑
ČM1: nevím ↓
ČM2: Orloj jo ↑
ČM1. My nejsme → ty víš ↑
**ČM2: No → ale orloj → musíte íst na ná- na
náměstí ↓**
C: Ano ↑
ČM1: No jak se tam de ↑ ale ↓
**ČM2 ježíš já nevím ↓ sedmičkou alebo
štverkou ↓ Stadialto si musíte kupit lístek a
nasednitě a on vás zaveze ↓**
ČM1: on vas zaveze přímo před orloj ↓
Štverka alebo sedmička tam na té stanici ↓
tady ↓

2

C: Kde je orloj ↑
**ČM: No / to vím → Ale to chcete jít děvčata
pěšky ↑**
C: Ano pěšky ↓
ČM: No, tak →
C: Anebo tramvají → je blízko ↑
ČM: No tak tramvají →
C: Je blízko ↑
ČM: Sedmičkou →
C: Ano, sedmičkou →
ČM: tady je nástup ↓
C: Ano ↓

**ČM: a abyste to měly nejbliž → páč vidím že
ste trošku mladší(.) no abyste to měly nejbliž
→ tak vystoupíte sedmičkou na náměstí
hrdinů ↓**
C: Náměstí hrdinů ↑
**ČM: Jo ↑ Jak vystoupíte → jó ↑ Takle vám
zůstane tramvaj vy se votočíte a máte takle
ulici ↓ tak pete tou ulicí a na koncu ste u
orloje ↓**
C: Dobře dobře ↓
**ČM: Ale máte smůlu → už nevidíte apoštola
↓ no ↓ to je přesně ve dvanáct hodin → jsou
apoštoli → chodijou → zvonijou → písnička
→ kohout kokrhá → To už nevidíte ↓**
C: Dobře dobře. Děkuju mockrát ↓
ČM: Není zač ↓
C: Děkuju ↓
ČM: Ať se vám tady líbí ↓

3

C: Děkuju ↓
ČM: Prosím ↓
C: A prosím vás ↑ můžu mít taky neperlivou
vodu ↑
ČM: Jednu ↑
C: Jednu ↓
ČM: Děkuju ↓

4

ČM: Dvakrát vídeň a jedna voda ↑

C: Ano ↓ Dohromady prosím ↓

ČM: Jo jo ↓ Takže dvakrát kafe a jedna voda

↓ Tak sto dva jo ↑

C: Sto deset ↓

ČM: Jo, díky ↓ Padesát ↓ devadesát ↓ jo ↑

Prosím ↓

C: Děkuju ↓

ČM: Nashle ↓

5

C: Kde je orloj ↑

ČM: Orloj ten je až (.) dyž budete tady tou cestou furt rovně → jak jezdí ta tak až až skoro na konci ↓ tak tam je ↓ náměstí a tam je orloj ↓ Můžete jet štvorkou šestkou ↓

C: Je daleko ↑

ČM: [Náměstí Hrdinů] té ((to je)) tak chůzou je to tak dvacet minut → a tramvajou je to tak deset ↓ štvři šest ↓ tam jede náměstí Hrdinů ↓

C: Děkujem ↓

6

C: Prosím vás ↑ kolik to stojí jízdenka do Brna ↑

ČM: sto třicet korun ↓

C: Děkuji ↓ A jak dlouho jak daleko je cesta ↑

ČM: Jo ↓ (.) Třináct nula sedn a štrnást třicet osn ste v brně ↓

C: Dobře ↓ děkuju ↓

7

C: Potřebuju (.) asi tři známky do Ameriky ↓

ČM: Do Ameriky ↓ Kerý chcete ↑ Tyhle

↑ nebo tyhle ↑

C: Ty ↓

ČM: Takže šedesát tři ↓ Ano ↓ Třicet sedum

↓

C: Děkuju na shledanou ↓

8

C: Je blízko lékárna ↑

ČM: Lékárna ↑ Ta je naproti ↓ Vidíte tam je to aji napsaný ↓ LÉKÁRNA ↓

C: aha ↓

ČM: jak je ta modrá budova ↓

C: Děkuju ↓ Děkuju ↓

9

C: Prosím ↓ mám otázku ↓ máte vitamíny pro děti tři roky? ↑

ČM: Od tří let jo: ↑

C: Od tří let ano → Jaký máte ↑

ČM: Buď nějaký ty gumový ↓ anebo potom v tabletkách ↓ ( ) jestli pro holku pro kluka → tady vlastně všechno od tří let ↓ Velký balení nebo martánci →

C: Jaký má (.) Má eee, má eee tady je sladidlo

↓ Hm, nemá aspartem nebo (.) něco ↑ nekci

↓ Nekci a spartem ↓

ČM: O: Voni tam dávají ty sladidla gvůli tomu, aby se jim jako neničily ty zoubky ↓

C: Sorbitol ↓

ČM: O: Jako když tak něco z toho →

C: Sorbitol ↓

ČM: O: Nebo pak radši nějaký ty gumový ↓ No, ty jsou vlastně z glukozového sirupu. ↓

C: Glukosový sirup ↓ Kolik tady je ↑

padesát ↑

ČM: O: Tady jich je padesát → [To vychází ( ) korun ↓]

C: [Tady je třicet ↑]

ČM: O: [A tady jich je třicet ↓]

C: Sto padesát jedna ↑ A tady je sto ↑

ČM: O: Tady už je pak sto to vychází dvě stě → tam je teda také to sladidlo ↓

C: Taky má xylitol, sorbitol ↓ Asi tyhle ↓

ČM: O: Ty jsou dobrý → chutnají jim ↓

C: Ok. Asi tenhle ↓ prosím ↓

ČM: O: Ty gumový bych řekla se prodávají vídz než ty klasický ↓ Ty děti to mají rádi ↓ A Dycky teda jeden denně → Bude to všechno ↑

C: Ano všechno prosím ↓

ČM: O: Sto padesát jedna ↓

C: Ano ↓

ČM: O: Sto Takže to bude sto šedešát a čtyři sta ( ) ↓

C: Děkuju ↓

10

C: Víte, kde je Flora ↑

ČM: Flora ↑

C: Ano ↓

ČM: Jejda no to máte ještě pěkně daleko ↓

C: Jo ↑

ČM: Jestli pojedete tramvají to by možná bylo nejjednodušší ↓

C: Ano tramvají ↓

ČM: Tramvají vlastně tady tady po té hlavní ulici tramvají pojedete → a dojedete až na náměstí → a na náměstí teď záleží na kterou tramvaj sednete ↓ a potřebujete se z toho náměstí potom dostat směrem doleva → a pak ta tramvaj se bude stáčet u soudu → olomoucký soud → se zatočí doprava ↓ a to vás doveze vlastně potom ta tramvaj už po levé straně () Ale mám pocit, jestli ta tramvaj tam jede ↑ já jsem tam teď projížděla ↓ a tam je záatarasa k té Floře ↓ Takže možná dojet aspoň na to náměstí k tomu do toho centra a tam to není tak daleko ↓

C: Dobře ↓ děkuju ↓

Č: Nemáte zač ↓ jestli vám to pomohlo ↑

C: Děkuju nashle ↓

11

C: Prosím, kde je Žerotín hudební škola ↑

Č: Žerotín hudební škola ↑

C: Ano →

Č: Ne'e, to mně vůbec neříká ↓ Oni já mám kluky → oni chodijou do sportovního → tak já vůbec takové věci neznám ↓ To se přiznám ↓ Tak se omlouvám ↓

12

C: Mluvím málo česky ↓ víte kde je stadion ↑ Jako fotbal ↓

ČM: Fotbalový ↑

C: Ano ↓

ČM: Chcete to ukázat ↑ Že to jediné že byzme vyjeli tady nahoru úplně do nejvyššího patra abych vám ukázal směr → nebo chcete říct ↑ jak se tam dostat ↑

C: Ano ↓

ČM: No: tady jsou tramvaje ↓ Sednete na tramvaj buď na čtverka nebo šestku ↓

C: Ano ↓

ČM: A pojedete do středu města ↓ Přijedete na takovou velkou křižovatku světelnou →

C: Ano ano ↓

ČM: Ta tramvaj zastaví ↓ Vystoupíte ↓ Na té velké světelné křižovatce ↓ A pak se otočíte směrem → to je jeden jediný směr → a tam bude zeleň ↓

C: Ano ano ↓ Ehm ↓ ((přítakání))

ČM: Půjdete tím směrem ↓ jó ↑ Je tam takový kostel ↓

C: kostel ↓

ČM: tuším český kostel ↓ kalich ↓ Jó ↑ A za tím je ten stadión ↓ A pokud chcete → já nevím → hledáte tam někoho konkrétního ↑

C: Ne jenom chceme dívat ↓

ČM: Chcete vidět stadión ↑

C: Ano ↓

ČM: Takže (.) šestka čtverka tramvaj ↓ Tady ta co jede tak to je jednička → tam je nástupiště (.) → štvverka nebo šestka → pojedete do města →

C: Ano ↓

ČM: velká křižovatka → světelná → velká → ta tramvaj odbočí doleva → zastaví → vy vystoupíte → a teď se podíváte směrem → tímto směrem ↓ jó ↑ jak ukazují ↓

C: Ano ↓

ČM: tam je sever západ jihozá teda severozápad ↓ tím směrem a tam je zeleň ↓

C: Zeleň ↓

ČM: A kolem toho kostela → tam je kostel → to uvidíte z té zastávky všechno ↓ tím směrem půjdete a tam už uvidíte vysoký čtyři lizátka

C: Ano ano ↓

ČM: osvětlení to je stadion Sigmy Olomouc ↓

C: Perfekt ↓

ČM: Řekl bych vám o tom víc → teďka je v průšvihů ↓ manšaft ↓ tam se uplácelo → ale ono se neuplácelo → to ale vás asi nezajímá → vás zajímá jenom ten stadion se podívat ↓

C: Děkuju ↓

ČM: Jo ↓ nemáte zač ↓

C: Děkuju ↓ děkuju moc ↓

ČM: Na shledanou ↓

13

C: Mluvím málo česky ↓ víte kde je fotbalový stadion ↑

ČM: Aha ↓ Fotbalovej stadion ↑ To bude někde u bazénu ↑ že ↑ Jo ↓

C: Nevím ↓

ČM: To budete muset tramvají ↓ na náměstí Hrdinů ↓ Tam tam jede skoro každá tramvaj ↓ No a tam potom se zeptáte ↓ Takže takže tramvají na náměstí Hrdinů ↓ Taji (=tady) tajito ↓

C: Dobře ↓ Děkuju ↓

14

C: Mluvím málo česky ↓

ČM: No →

C: Víte kde je fotbalový stadion ↑

ČM: Nó vím ↓ Když pojedete štvorkó → (.) vystópíte náměstí Hrdinů → a vrátíte se g letadlu ↓

C: Ano ↓

ČM: Víte kde to asi je ↑

C: Eee → U bazénu ↑

ČM: No ↓ No ↓ U bazénu ↓ a tam máte aji fotbalový hřiště ↓

C: Oh dobře dobře ↓

ČM: Tag už víte jag ↑

C: Ok ↓ Děkuju ↓

ČM: Anebo u Koruny můžete vystópit a jít kósek pěšky ↓ Jó ↑

C: Dobře dobře ↓

ČM: Buďto náměstí Hrdinů nebo u Koruny ↓ a tam byste šli kósek pěšky g letadlu vlastně tam je plavecké stadión a je tam aji fotbalové ↓

C: Dobře ↓ Děkuju ↓

ČM: Není zač ↓

15

ČM: Máte vybráno?

C: Ok ↓ So ↓ Espresso mlékem and zelený čaj → ledový →

ČM: Který ↓

C: Zelený zelený čaj ↓

ČM: Dobře ↓ takže česky ↓ česky ↓ Pardon pardon (.) tady (.) spousta zelených nebo z pra- (.) z čerstvé máty ↓

C: Máte ↑ mint ↓ No (eng) but ledový ↓ summer letní ↓

ČM: Ledový ↓ I know but we made it on with from actual mint leafes ↓

C: (.) Máte ↓ Dobře ↓ Mátový ↓ Yeah ↓

C: Děkuji ↓

ČM: Prosím ↓

C: Dohromady ↓

ČM: Poprosím o šedesát čtyři korun ↓

C: Sedmdesát →

ČM: Děkuju ↓

16

C: Vodu ↑ nebo ↑ Vodu ↑

ČM: Bonaqu jemně perlivou ↑ Neperlivou ↓

C: Neperlivou ↑ perlivou ↑ Neperlivou ↓

ČM: Dvakrát ↓ jo ↑

C: No (anglicky) ↓

ČM: Jednou ↑

C: Jednou ↓ Čaj (.) moment moment (.) frapé frapé ↓

ČM: Jednou ↑

C: Jednou ↓

ČM: Všechno ↑

C: Ano ↓

ČM: ehm ((přítakání))

C: Děkuji ↓

ČM: Frapé ↑

C: Prosím ↓ And platíme ↓

ČM: Šedesát korunek rovných ↓

C: Šedesát ↑

ČM: ehm (potvrzení) ↓ (.) Děkujeme ↓

17

C: Prosím vás → mluví málo česky ↓ Kde je Hlavní nádraží ↓

ČM: Vlakové ↑

C: Ano ↓

ČM: Pojedete tramvají ↑

C: Ano → tramvají Hlavní nádraží ↓

ČM: No ↓ Tak to musíte tady → Já vám to ukážu tady ↓

C: Ehm ↓ ((přítakání))

ČM: Víte kde je Prior ↑

C: Prior ↑ Rozumím ↓

ČM: Prior ↓ (Rozbor/Rozvor) jak je tedka ↓ Tam je zastávka auto tramvajová ↓

C: Aha ↓

ČM: Tam nasednete → a to jede až k nádraží ↓ to uvidíte ↓

C: Aha ↓

ČM: Jo ↑

C: Ok ↓

ČM: Tady tou ulicí ↓

C: Yeah Prior ↓

ČM: Ano ↓ tak zastávka ↓

C: Děkujem ↓

18

C: Mluví málo česky ↓ Kde je Hlavní nádraží ↑

ČM: Hlavní nádraží ↑

C: Ano ↓

ČM: Autobusový nebo vlakový ↑

C: Vlakový ↓

ČM: Vlakový ↑ Tak to musíte jít úplně na opačnou stranu ↓ Nasednete tady na koruně na tramvaj →

C: Aha ↓

ČM: a asi na čtyřku

C: čtyřku ↓

ČM: i **mysím dvojka tam jede → až úplně předposlední zastávka Hlavní nádraží ↓**

C: Ok ↓

ČM: Tam se dostanete ↓ Jo ↑

C: Díky ↓

19

C: Prosím vás mluvím málo česky ↓

ČM: **V pohodě ↓**

C: Kde je hlavní nádraží ↓

ČM: Nádraží by bylo sednout tady na tramvaj →

C: tramvaj aha ↓

ČM: a směrem tam a to vás doveze přímo na hlavní nádraží ↓ Vlakový ↓ jo ↑

C: Vlakový jo ↓ Ok ↓

ČM: Takže můžete jít tady tou ulicí → a pak se dáte doleva → a hned tam je tramvajová zastávka ↓ jak uvidíte koleje → hned je tam tramvajová zastávka ↓

C: Ehm (přítakání) ok ↓ děkuju ↓

Č: Každá co jede tam → tak jede na hlavní nádraží ↓

C: Ok ↓ Děkuju ↓

20

C: Mluvím málo česky ↓

ČM: Ano ↑

C: Kde je Hlavní nádraží ↓

ČM: Hlavní nádraží ↓ podte se mnou na tramvaj můžete anebo tady touhle ulicí →

C: Aha ↓

ČM: A pořád po kolejích ↓ podél koleje dojdete na nádraží ↓

C: [Aha ↓ ok ↓ super ↓]

ČM: [Jo ↑ Pořád podél kolejí ↓]

C: Děkujem ↓

21

C: Prosím vás → mluvím málo česky → kde je hlavní nádraží ↓

ČM: Nádraží ↑ Vlakové ↑

C: [Ano] ↓

ČM: [nebo autobusové ↑] Po kolejích pořád rovně.

C: Aha ↓ Ok ↓

ČM: Jo ↑ Tady je zastávka tramvaje → můžete tramvají → jinak je to tak deset minut pěšky ↓

C: Ok ↓ děkuji ↓ Na shledanou ↓

22

C: Ledový čaj ↓

ČM: Zelený →

C: Zelený ↓ ano ↓

ČM: S mátou a s ()

C: A neperlivou vodu ↓

ČM: Neperlivou vodu ↓

C: ehm ((přítakání)) Děkuju ↓

C: So (anglicky) zaplatím ↓

ČM: Dohromady ↑

C: ehm (přítakání)

ČM: Sedmdesát čtyři ↓

C: Osmdesát ↓

ČM: Děkujeme ↓

C: Děkuji ↓

ČM: Prosím ↓ Na shledanou ↓